

9. Prednost pri dodjeli stipendija

Kantoni će svojim propisima utvrditi uslove, kriterije i način dodjele stipendija za demobilisane borce i njihovu djecu, kao i osigurati sredstva za njihovu realizaciju.

10. Prednost pri smještaju u đačke i studentske domove

Pod istim uslovima koji se traže za smještaj u đačke i studentske domove, prednost imaju demobilisanih borci i njihova djeca u odnosu na građane Bosne i Hercegovine koji nisu bili vojno angažovani, kao i u odnosu na njihovu djecu.

11. Oslobođanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta

Demobilisani borci su jednokratno oslobođeni plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta za izgradnju stambenog, privrednog, poslovnog ili javnog objekta pri dobijanju lokacijske dozvole, u skladu sa urbanističkim planom i propisima o poljoprivrednom zemljištu. Ukoliko se izgrađeni objekat ili ne izgrađeno zemljište proda licu koje nema svojstvo demobilisanog borca, kupac je dužan platiti punu naknadu za prenamjenu zemljišta. O ovom pravu odlučuje nadležni kantonalni organ.

12. Prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja

Kantoni će svojim propisima obezbijediti dopunska prava i utvrditi prioritete u ostvarivanju ovih prava za demobilisane borce kao nosioce najviših ratnih vojnih priznanja.

13. Pomoć u slučaju smrti

Članovi porodice umrlog demobilisanog borca, koji su sa njim u vrijeme smrti živjeli u zajedničkom domaćinstvu imaju pravo na jednokratnu novčanu pomoć u visini tri prosječne plate Federacije Bosne i Hercegovine iz prethodne godine u odnosu na godinu smrti, i to ukoliko ovo pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu. Ukoliko se ovo pravo ostvaruje po drugom osnovu, a niže je od ovog, ovdje određenog, onda se isplaćuje razlika do visine ovog iznosa. Pod jednokratnom pomoći podrazumijeva se jedan iznos, bez obzira na broj članova zajedničkog domaćinstva.²

² Prijedlog Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica (vidj. Prilog br. 7); **Zakon o zdravstvenoj zaštiti**, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 29/97; **Zakon o zdravstvenom osiguranju**, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 30/97.

OSTALA PRAVA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA

Osnovne karakteristike ostalih prava porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca su da se u cjelosti reguliraju i ostvaruju u kantonu. U ova prava spadaju:

1. Pravo na zapošljavanje;
2. Cjelovita zdravstvena zaštita;
3. Pravo na stan;
4. Podizanje nišana - spomen obilježja i uređenje mezarja - grobalja;
5. Prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora;
6. Prednost pri upisu u obrazovne ustanove;
7. Besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje;
8. Prednost pri dodjeli stipendija;
9. Prednost pri smještaju u đачke i studentske domove;
10. Oslobođanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta;
11. Prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja;

Prije razrade svakog od navedenih prava važno je ukazati da su u ovim pravima, shodno potrebama, po prioritetu ostvarivanja prava, rangirani članovi porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca.

1. Pravo na zapošljavanje

Nadležni organi uprave, kao i pravna lica u njihovom vlasništvu, obavezni su pri zapošljavanju, pod jednakim uslovima, dati prednost:

- djeci poginulog borca koja nemaju ni drugog roditelja i
- članu porodice poginulog, umrlog, zatočenog ili nestalog borca.

Kako se vidi, zaista je neophodno učiniti prioritete i unutar same ove boračke populacije, čime se i pravičnost zavidno poboljšava.

2. Cjelovita zdravstvena zaštita

Članovi porodica poginulih, umrlih, zatočenih i nestalih boraca imaju pravo na cjelovitu zdravstvenu zaštitu (preventivnu, kurativnu i rehabilitacijsku), u skladu sa odredbama Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Zakona o zdravstvenom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine.

U odnosu na demobilisane borce i njihovu zdravstvenu zaštitu, ovo pravo je zajedničko sa ovom populacijom i na ovom mjestu nećemo ga ponavljati. Ono što ovdje treba kazati je da kantoni treba da obezbjede da članovi porodica koji su ostvarili pravo na porodičnu naknadu budu oslobođeni plaćanja troškova zdravstvene zaštite (participacije).

3. Pravo na stan

Kao jedno od prioriternih, pravo na stan treba riješiti kao i kod demobilisanih boraca.

4. Podizanje nišana - spomen obilježja i uređenje mezarja - grobalja

Bosna i Hercegovina je, kao rijetko koja zemlja, specifična po bogatstvu različitih nadgrobničkih spomenika, njihove dekoracije, pogrebnih ceremonija i slično, koji, svaki na svoj način, svjedoče o njenoj historijsko - kulturnoj baštini i prostornom kontinuitetu. Na ovim prostorima se oduvijek sa posebnim pijetetom odnosilo prema mezarjima i grobljima. Uvažavajući sve ove činjenice, u Federaciji Bosne i Hercegovine se za poginule pripadnike Armije Republike Bosne i Hercegovine i policije Ministarstva unutrašnjih poslova, pristupilo izradi jedinstvenog nišana - spomen obilježja. Uzete su u obzir sve historijske i kulturološke posebnosti pojedinih područja Bosne i Hercegovine i na osnovu njih je, po našoj ocjeni, uspješno urađeno jedinstveno riješenje nišana - spomen obilježja. Poslije toga, slijedi zaključivanje ugovora sa izvođačima radova, kada i počinju

praktične poteškoće u vezi sa obezbijeđivanjem sredstava i vrste kamena od koga treba da se izrađuju nišani - spomen obilježja. Ovaj projekat, prema parametrima određenim za obilježje i cijeni, procijenjen je između 40 i 50 miliona DM/KM. Mišljenja smo da je cijena u iznosu od 1.150 DM/KM, koja je određena za jedan par nišana (nožni i uzglavni) previsoka. S obzirom da projekat predviđa sigurno utvrđenje nišana - spomen obilježja odgovarajućim građevinskim materijalom, mogu se izvršiti uštede u količini kamena organizovanijim postavljanjem urađenih obilježja, kao i u početnoj cijeni kamena. Za izvođače ovih radova treba angažovati već postojeća preduzeća sa odgovarajućim kapacitetom ili otvaranjem novih, sa obavezom da se u njima uposli radna snaga iz boračke populacije u cjelosti.

Imajući u vidu činjenicu da je obezbjeđenje sredstava za realizaciju ovog projekta jedno od ključnih pitanja, sredstva treba da osigura Federacija Bosne i Hercegovine, kantoni i općine. Međutim, kako su potrebna velika sredstva, mišljenja smo, da bi svi solventni pravni subjekti trebalo za svoje poginule podići nišane - spomen obilježja i na taj način znatno ubrzati rješavanje ovog, veoma značajnog pitanja. Sigurno je da se sva ova sredstva ne mogu obezbijediti odmah, a kako su borci ginuli od 1991. - 1995. godine (u različitim vremenskim periodima), moraju se utvrditi kriteriji, prevashodno sa moralnog i pravičnog aspekta. Iz dosadašnjeg iskustva i stečenih spoznaja cijenim da su dva kriterija odlučujuća za to kada i kojim prioritetom treba podizati nišane - spomen obilježja.

Prvi je, svakako, godina u kojoj je borac poginuo, a drugi, koji je također veoma bitan je udaljenost mezarja - groblja od gradskih centara i to tako da se ide od najudaljenijih mjesta ka centrima, čime se sigurno dobija i u racionalnosti i ekonomičnosti, s obzirom da ugradnja nišana - spomen obilježja zahtijeva veću količinu drugih građevinskih materijala. Pored izgradnje nišana - spomen obilježja, posebnu pažnju zaslužuje i pitanje uređenja i održavanja mezarja, koje treba da bude u nadležnosti, kako vjerskih zajednica, tako i općinskih i kantonalnih organa vlasti.

Evidencije o poginulim i sahranjenim borcima treba da vode nadležni općinski organi u saradnji sa kantonalnim i federalnim organom. Sahranjujući sada ekshumirane i identificirane borce, mora se poštovati volja porodice o mjestu i načinu sahrane. Uvažavajući, na našu žalost, činjenicu da imamo veći broj neidentificiranih i nepoznatih poginulih boraca, a s obzirom da se agresija, genocid i drugi oblici zločina u Bosni i Hercegovini ne smije zaboraviti, već naprotiv, da nas stalno nešto na to podsjeća, treba pristupiti izgradnji jednog ili više većih ili manjih memorijalnih centara. U ovim centrima bi, pored navedenog razloga, ova lica kao neidentifikovana, bila dostojanstvenije sahranjena, i upravo kao takva, opominjala na brutalnost i golgotu koja se dogodila. Što se tiče mješovitih grobalja, kakva se najčešće susreću u većim gradovima, ona bi pored konfesionalne posebnosti, morala obezbijediti slobodu izbora i ravnopravan tretman svih vrsta nadgrobnih spomenika u skladu sa željama umrlog, odnosno njegove porodice. Na kraju, potrebna je neuporedivo veća briga o mezarjima - grobljima, kako onima ranijim, tako posebno današnjim, čineći sve da se pretvore u spomenička obilježja koja će pohoditi naša djeca i omladina i na taj način razvijati patriotska osjećanja.

Pri konstituisanju prava koja su taksativno navedena za ovaj segment boračke populacije, kao što su prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora, prednost pri upisu u obrazovne ustanove, besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje, prednost pri dodjeli stipendija, smještaju u đačke i studentske domove i oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta, mora se voditi računa da je njihovo reguliranje i ostvarivanje u nadležnosti kantona koji ovo pitanje treba bliže da riješe svojim propisima. U odnosu na ostale članove porodice najveću prednost treba da imaju djeca koja nemaju ni drugog roditelja.

Što se tiče prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja kantoni će svojim propisima obezbijediti prioritete po osnovu ovog prava, čime će zaštita ove populacije dobiti na cjelovitosti. Među nosiocima najviših ratnih vojnih priznanja iz reda Armije Republike Bosne i

Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova koja su Zakonom određena kao takva su: "Zlatni ljiljan" i "Srebrni štit". Kako su ova dva priznanja u istom položaju u ostvarivanju materijalnih prava za boračku populaciju u cjelosti je ukupno dodijeljeno oko 2.100 ovih priznanja, od čega su oko 1.100 nosioci porodice poginulih, umrlih i nestalih boraca kao i ratni vojni invalidi, a ostatak pripada populaciji demobilisanih boraca. Zbog smrtnosti lica ovaj omjer nije nepromjenljiva konstanta.³

³ Prijedlog **Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica** (vidj. Prilog br. 7); **Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji**, Službeni list Republike Hrvatske, br. 108/96.

OSTALA PRAVA RATNIH VOJNIH INVALIDA

Pored osnovnih prava ratnih vojnih invalida o kojima je ranije bilo riječi, potrebno je utvrditi i razraditi i ostala prava, čije je ostvarivanje i reguliranje u nadležnosti kantonalnih vlasti. Među ta prava ubrajamo:

1. Pravo na zapošljavanje;
2. Zdravstvena zaštita;
3. Pravo na stan;
4. Prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora;
5. Prednost pri upisu u obrazovne ustanove;
6. Besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje;
7. Prednost pri dodjeli stipendija;
8. Prednost pri smještaju u đačke i studentske domove;
9. Pravo na prilagođavanje prilaza do zgrade i u zgradi;
10. Oslobođanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta;
11. Uvoz osnovnih sredstava za rad;
12. Prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja.

Bez ostalih prava ratnih vojnih invalida, kao što su: pravo na zapošljavanje, zdravstvena zaštita, pravo na stan, prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora, prednost pri upisu u obrazovne ustanove, besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje, prednost pri dodjeli stipendija, prednost pri smještaju u đačke i studentske domove, oslobođanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta, uvoz osnovnih sredstava za rad i prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja nema cjelovite zaštite, ali je postupak i način njihovog ostvarivanja isti kao kod demobilisanih boraca.

Ranije neobrađeno, a veoma značajno pravo za najteže ratne vojne invalide, jeste pravo na prilagođavanje prilaza do zgrade i u zgradu. Ovo pravo pripada ratnim vojnim invalidima koji nisu sposobni za kretanje bez invalidskih kolica. Ali, koliko je god značajno da ratni vojni invalid sa kolicima može doći do zgrade, odnosno do stana, isto je toliko važno da mu se stan prilagodi za kretanje u kolicima i time,

uz praktične razloge, psihološki pomogne ovoj boračkoj populaciji, kako bi se maksimalno osamostalila, shodno zdravstvenom stanju. Na taj način omogućilo bi se da veliki broj svojih svakodnevnih životnih potreba obavljaju oni sami. Općinski organi uprave su dužni da, uz neophodnu pomoć kantona, obezbijede ostvarivanje ovog, za svakodnevni život, veoma značajnog prava.⁴

⁴ Prijedlog Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica (vidj. Prilog br. 7); Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Službeni list Republike Hrvatske, br. 108/96.

NOVČANA SREDSTVA ZA OSTVARIVANJE SVIH PRAVA

Sredstva za ostvarivanje osnovnih i ostalih prava boračke populacije u cjelosti se obezbjeđuju iz više izvora:

- federalnog budžeta
- budžeta kantonâ i
- drugih prihoda.

Osnovna prava (lična invalidnina, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak, invalidska penzija, dodatak na penziju, besplatna dodjela motornog vozila, pomoć u slučaju smrti, porodična naknada, uvećana porodična naknada, porodična penzija i dodatak na porodičnu penziju) finansiraju se iz federalnog budžeta. Sva druga prava, koja pripadaju boračkoj populaciji, u cjelosti se finansiraju iz kantonalnih budžeta.

Druge prihode, kao potencijalne izvore za finansiranje ovih prava, načelno treba predvidjeti, imajući u vidu da se država nalazi u fazi pravnog organiziranja i institucionalnog ustrojavanja, te je uputno, s obzirom na broj i obim prava, predvidjeti mogućnost dopunskog i alternativnog finansiranja. Uvažavajući prioritet i značaj populacije o čijim pravima je riječ, svjesni da se nalazimo u fazi reorganizacije i institucionalne izgradnje države, veoma je važno imati predviđenu mogućnost, i to ozakonjenu, za eventualnu restrikciju sredstava. Pravnim ustrojstvom države i njenim ekonomskim jačanjem stiču se mogućnosti za nesmetano i neotežano finansiranje predmetnih prava, do kada, ukoliko se praktično ustanovi da neka od prava neće moći u cjelosti biti finansirana, država mora imati zakonski mehanizam da održi socijalni mir i stvori sebi uslove za ostvarivanje ovih zacrtanih prava. Zbog toga je neophodno predvidjeti da se masa sredstava potrebnih za ostvarivanje svih ovih prava obezbjeđuje u cjelosti u federalnom budžetu za isplate: lične invalidnine i porodične naknade i uvećane porodične naknade, ortopedskog dodatka, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica, pomoć u slučaju smrti, kao i penziju u

minimalnom iznosu zajamčene penzije. Ostale prinadležnosti za svaku godinu se utvrđuju u skladu sa finansijskim mogućnostima federalnog i kantonalnih budžeta, što treba da pripreme vlade, a konačno utvrde i donesu nadležni parlamenti. Isplate koje bi se vršile na ovaj način smatrale bi se konačnim, čime se ne bi proizvodili nerealni dugovi, te državi obezbijedio ambijent za permanentno jačanje, uz socijalnu stabilnost, koja je sada dobro uzdrmana, sa mogućnošću stalne eskalacije u nemire. U suprotnom, bojimo se stvorili bi se uslovi za realizaciju velikosrpskih i velikohrvatskih apetita, što bi vodilo ka uništavanju i pripajanju Bosne i Hercegovine SR Jugoslaviji i Republici Hrvatskoj. U vezi s tim, postavlja se pitanje: ukoliko postoji takva mogućnost, čemu onda konstituisanje ovolikih prava?. Mišljenja smo, da je odgovor valjan ako se polazi od ocjene da se zločini izvršeni za vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu ne zaborave, i, također ukaže na značaj zakonskog utvrđivanja prava koja bi se ekonomskim jačanjem države postepeno u cjelosti ostvarila. Do takvog ostvarivanja prava organizacioni sistem države mora biti zakonski stabilno ustrojen, posebno u ovoj oblasti, te je u tom smislu potrebno predvidjeti i sankcije za sve utvrđene nosioce ostvarivanja ovih prava, ukoliko zadato ne bi poštovali.

Na do sada stečena, a neisplaćena prava, po propisima koji su na snazi do ovakvog uređivanja materije, neophodno je revizijom utvrditi pripadajuća prava, uključujući i ona koja su inkompatibilna sa do sada već realiziranim pravima na drugi način ili po drugim propisima, kao što su plate u gotovini ili kroz devizne vojne knjižice, penzije i slično, te na taj način objektivno i uz preračunatu pravičnu naknadu riješiti ovo pitanje. Kako je sigurno da proizvedeni dug od 8 mjeseci nije moguće isplatiti u gotovini, onda je potrebno, uz ove navedene radnje, u tekućoj privatizaciji imovine, i ovo pretvoriti u jedan od sertifikata, te na taj način konačno početi sa realizacijom i ostvarivanjem prava shodno mogućnostima. Pravičniju zaštitu boračke populacije možemo dostići ukoliko budemo uvažavali činjenice i vodili računa o ukupnim porodičnim primanjima i radnoj sposobnosti korisnika prava, što

podrazumijeva i to da li je lice zaposleno. Svim sadašnjim korisnicima prava, ista ne mogu prestati dok se na drugi način ne riješe, te tako utvrđena u Zakonu ne budu počela primjenjivati. Kako je pretpostavka ostvarivanja ovih prava uvjerenje vojne jedinice ili nadležnog državnog organa za pitanja odbrane, onda se sigurno može kazati da je prejudicijelno zadatak Federalnog ministarstva odbrane i Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova da formiraju komisije koje će izvršiti provjeru izdatih uvjerenja o svojstvu, okolnostima i načinu stradanja vojnih lica. Za ovaj neophodan posao treba utvrditi rokove, nosioce i odgovornost na najvišem državnom nivou, kako bi se mogli očekivati adekvatni rezultati, jer dosadašnja praksa i pokušaji revizije nisu dali ni približno zadovoljavajuće rezultate. Zbog svih razloga o kojima je ovdje riječ većina predviđenih poslova ne trpi odlaganje, jer regulisanje ove materije na način kako je ovdje izloženo, podrazumijeva prethodno obavljanje ovih radnji. Novi federalni Zakon treba da predvidi prekluzivne rokove objektivno ostvarive, te da time boračka populacija napokon dobije pravično realno ostvariva prava i zagarantovan najveći stepen socijalne sigurnosti i mira.

Razmatrajući ostvarivanje prava, neophodno je reći nešto i o pravu koje do sada, niti je bilo regulirano, niti su potencijalni korisnici uopšte imali mogućnost da ga institucionalno rješavaju. To pravo je, uvažavajući preživljenu ratnu golgotu, potrebno i porodicama poginulih, umrlih i nestalih boraca, kao i ratnim vojnim invalidima i demobilisanim borcima, te njihovoj djeci. U pitanju je liječenje i medicinsko zbrinjavanje potencijalnih korisnika kojima se više ne može ta pomoć pružiti u zemlji, a adekvatno medicinsko zbrinjavanje bi imali u inostranstvu u nekoj od svjetskih zdravstvenih ustanova. Da bi korisnik - pacijent ostvario ovo pravo u inostranstvu, prethodno je potrebno zatvoriti konstrukciju finansiranja, da bi tek potom mogao biti upućen na liječenje. Elaborirajući ovaj problem, nameće se i pitanje ko može i od koga biti upućen, uz prethodno obezbijeđena sredstva, na liječenje van Bosne i Hercegovine? Dajući odgovor na ovo pitanje, zasnovan na teorijsko praktičnim osnovama, cijenimo da

samo nadležne ljekarske komisije u kliničkim centrima na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine, ovlaštene od strane Federalnog ministarstva zdravlja, mogu dati medicinski nalaz da se pacijentu više ne može pomoći u zemlji, a postoji realna mogućnost adekvatnog medicinskog zbrinjavanja u nekom od zdravstvenih centara u svijetu. Ako je riječ o prioritetu po kome boračka populacija može ostvariti ovo pravo, prednost treba da imaju ratni vojni invalidi i djeca poginulih, umrlih i nestalih boraca, a potom ostali članovi porodice i demobilisani borci sa djecom. Da bi se ostvarilo ovo pravo na nivou kantona je potrebno formirati zasebne fondove iz kojih bi se ova prava realizirala, s tim da su kantoni, u saradnji sa nadležnim federalnim organima, dužni utvrditi i propisati uslove i način ostvarivanja ovog prava kao legalni i legitimni nosioci izvršenja i ostvarivanja ovog prava.

Svi ratni vojni invalidi koji za tim imaju potrebu, već su ostvarili pravo na protezu ili ortožu, čiju su nabavku do sada obezbjeđivala kantonalna ministarstva za boračka pitanja. Na potpuno identičan način trebalo bi nastaviti sa ovakvim obezbjeđenjem protetskih i ortetskih pomagala i to tako što bi kantonalni nadležni organi putem pojedinačnih narudžbi ili po osnovu dogoročnih ugovora sa protetskim centrima na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine riješili nabavku ovih pomagala po utvrđenom standardu. Plaćanje bi vršile vlade kantona Federacije Bosne i Hercegovine, s tim što bi njihova obaveza bila da vrše zamjenu već dotrajalih proteza i ortoza, shodno utvrđenom svjetskom standardu trajanja pomagala. Zbog rečenog, kantoni bi bili u obavezi svojim zakonskim propisima, uz ostala prava koja su im u obavezi da riješe i ovo pravo na protezu i ortožu po jedinstveno utvrđenim kriterijama na nivou Federacije. Ovo pravo, svakako, treba smatrati sastavnim dijelom ukupne zdravstvene zaštite ratnih vojnih invalida.

V

**PRAVA BORAČKE POPULACIJE OD
DRUGOG SVJETSKOG RATA DO DANAS
(KOMPARATIVNA ANALIZA)**

PRAVA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA, VOJNIH INVALIDA I DEMOBILISANIH BORACA¹

Razmatrajući ostvarivanje osnovnih i ostalih prava boračke populacije u Federaciji Bosne i Hercegovine potrebno je sačiniti komparativnu analizu svih tih prava, tako što će se ona uporedo tretirati na osnovu važećih, predloženih i prava te populacije iz Drugog svjetskog rata. U vezi s tim, uporediće se broj, obim i veličina prava u navedenim primjerima komparativne analize. U tom kontekstu

¹ Za izradu poglavlja V korišteni su sljedeći izvori: **Zakon o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca**, ZBIRKA PROPISA O OSNOVNIM PRAVIMA BORACA, sa komentarom Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca (u daljem tekstu: ZBIRKA PROPISA...), Beograd 1984; Službeni list R BiH, br. 2/92; **Zakon o pravima na izuzetnu penziju za vrijeme ratnog stanja**, Službeni list R BiH, br. 13/93 i 13/94; **Zakon o zaštiti pripadnika Teritorijalne odbrane i drugih branilaca R BiH**, Službeni list R BiH, broj: 4/92 i 13/94; **Pravilnik o oštećenjima organizma zadobijenim pri vršenju ili povodom vršenja zadataka i poslova državne i javne bezbjednosti koje vrše ovlaštena službena lica**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o medicinskim indikacijama za razvrstavanje vojnih invalida od I do IV grupe prema stepenu potrebe za njegovu i pomoći od strane drugog lica i grupi vojnog invaliditeta**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o oštećenjima organizma po osnovu kojih vojni invalid ima pravo na ortopedski dodatak i razvrstavanju tih oštećenja u stepene**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o banjском i klimatskom liječenju vojnih invalida**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o oštećenjima organizma po osnovu kojih vojni invalid ima pravo na putničko motorno vozilo i vrsti motornog vozila**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o specijalnim pomagalima vojnih invalida**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o radu ljekarskih komisija u postupku za ostvarivanje prava po Zakonu u osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca**, ZBIRKA PROPISA...; **Uredba o mjesečnom iznosu stalnog invalidskog dodatka**, ZBIRKA PROPISA...; **Pravilnik o načinu i postupku upućivanja pripadnika Oružanih snaga na liječenje u inostranstvo**, Službeni list R BiH, br. 23/94; **Zakon o zdravstvenoj zaštiti i organizaciji zdravstvenih ustanova za vrijeme ratnog stanja**, Službeni list R BiH, br. 37/95; **Zakon o izuzetnom materijalnom obezbjeđenju ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca**, Službeni list R BiH, br. 33/95, 37/95 i 17/96; **Zakon o zdravstvenoj zaštiti**, Službene novine FBiH, br. 29/97; **Zakon o zdravstvenom osiguranju**, Službene novine FBiH, br. 30/97; **Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji**, Službeni list R Hrvatske, br. 108/96; **Prijedlog zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica**, Sarajevo, avgust 1998; **Title 38 - UNITED STATES CODE, VETERANS' BENEFITS AS AMENDED THROUGH DECEMBER 31, 1996 AND RELATED MATERIAL**, Washington 1997; "Statistički bilten" br. 10/98, oktobar 1998, Zavod za zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1998.

pomenuta prava je potrebno grupisati u 3 segmenta boračke populacije:

- 1) **prava porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca,**
- 2) **prava vojnih invalida i**
- 3) **prava demobilisanih boraca.**

Radi preglednostit tako grupisanih prava na samom početku ovog poglavlja pružamo 3 tabele na kojima su tabelarno pokazana sva prava, sa bitnim numeričkim pokazateljima boračke populacije u cjelosti, bez kojih, po našoj ocjeni, nije moguće istražiti ovu izuzetno značajnu problematiku.

PRAVA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA

OSNOVNA I IZUZETNO PRAVO PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA (AKTUELNA PRAVA)	OSNOVNA I OSTALA PRAVA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA (PREDLOŽENA PRAVA)	OSNOVNA PRAVA BORACA DRUGOG SVJETSKOG RATA
<ol style="list-style-type: none"> 1. porodična invalidnina 2. uvećana porodična invalidnina 3. zdravstvena zaštita sa rehabilitacionim i banjskim liječenjem 4. izuzetno materijalno obezbjeđenje 5. ratno priznanje "Zlatni ljiljan" i "Srebrni štit" 	<ol style="list-style-type: none"> 1. porodična naknada 2. uvećana porodična naknada 3. porodična penzija 4. dodatak na porodičnu penziju 5. pomoć u slučaju smrti <p style="text-align: center;">- OSNOVNA PRAVA -</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. pravo na zapošljavanje 7. cjelovita zdravstvena zaštita 8. pravo na stan 9. podizanje nišana-spomen obilježja i uređenje mezarja – gorbolja 10. prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora 11. prednost pri upisu u obrazovne ustanove 12. besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje 13. prednost pri dodjeli stipendije 14. prednost pri smještaju u đacke i studentske domove 15. oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta 16. prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. porodična invalidnina 2. uvećana porodična invalidnina 3. stalni invalidski dodatak 4. zdravstvena zaštita i novčana naknada u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite 5. besplatna i povlašćena vožnja 6. naknada za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu

PRAVA VOJNIH INVALIDA

OSNOVNA I IZUZETNO PRAVO VOJNIH INVALIDA (AKTUELNA PRAVA)	OSNOVNA I OSTALA PRAVA VOJNIH INVALIDA (PREDLOŽENA PRAVA)	OSNOVNA PRAVA VOJNIH INVALIDA IZ DRUGOG SVJETSKOG RATA
<ol style="list-style-type: none"> 1. lična invalidnina 2. dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica 3. ortopedski dodatak 4. zdravstvena zaštita sa rehabilitacionim i banjaskim liječenjem 5. izuzetno materijalno obezbjeđenje 6. ratno priznanje "Zlatni ljiljan" i "Srebrni štit" 7. pravo na proteze i ortoze 	<ol style="list-style-type: none"> 1. lična invalidnina 2. dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica 3. ortopedski dodatak 4. invalidska penzija 5. dodatak na penziju 6. prava po osnovu preostale radne sposobnosti 7. novčana naknada za vrijeme nezaposlenosti 8. besplatna dodjela motornog vozila za ratne vojne invalide 100% I grpa <p style="text-align: center;">- OSTALA PRAVA -</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. pravo na zaposljavanje 2. zdravstvena zaštita 3. pravo na stan 4. prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora 5. prednost pri upisu u obrazovne ustanove 6. besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje 7. prednost pri dodjeli stipendija 8. prednost pri smještaju u dache i studentske domove 9. pravo na prilagodavanje prilaza do zgrade i u zgradi 10. oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta 11. uvoz osnovnih sredstava za rad 12. prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. lična invalidnina 2. dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica 3. ortopedski dodatak 4. stalni invalidski dodatak 5. zdravstvena zaštita i novčana nadoknada u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite 6. banjasko i klimatsko liječenje 7. besplatna i povlašćena vožnja 8. naknada za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu 9. pravo na putničko motorno vozilo

PRAVA DEMOBILISANIH BORACA

PRAVA DEMOBILISANIH BORACA (AKTUELNA PRAVA)	PRAVA DEMOBILISANIH BORACA (PREDLOŽENA PRAVA)	PRAVA DEMOBILISANIH BORACA IZ DRUGOG SVJETSKOG RATA
1. Zakonski nisu utemeljena	1. prednost prilikom zapošljavanja 2. zdravstvena zaštita 3. pravo na stan 4. naknada za vrijeme nezaposlenosti 5. prednost pri upisu u obrazovne ustanove 6. prednost pri zakupu i otkupu poslovnog prostora 7. uvoz osnovnih sredstava za rad 8. besplatni obavezni udžbenici za redovno školovanje 9. prednost pri dodjeli stipendija 10. prednost pri smještaju u dačke i studentske domove 11. oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta 12. prava za nosioce najviših ratnih vojnih priznanja 13. pomoć u slučaju smrti	1. Nikada posebno zakonom nisu bila regulisana

UPOREDNA ANALIZA PRAVA UZ TABELU 11
- PORODIČNA INVALIDNINA ODNOSNO
PORODIČNA NAKNADA -

1a) Porodična invalidnina po važećem Zakonu

Osnov za određivanje invalidnine je mjesečni iznos vojnog invalida I grupe. Porodična invalidnina za jednog korisnika iznosi 30% mjesečno od ovog osnova. Od tako utvrđenog pojedinačnog iznosa, za sve sauživaocce taj se iznos uvećava za 50%. Dajući najjednostavniji odgovor na pitanje ko ima pravo na porodičnu invalidninu, realno bi bilo da, ukoliko je poginuli bio oženjen, porodičnu invalidninu imaju u nesmanjenom iznosu i roditelji i supruga istovremeno, uvećanu za broj sauživalaca po 50% za svakog od njih. Kako usklađivanje mjesečnih primanja boračke populacije nije vršeno od maja mjeseca 1996. to su i novčani iznosi iskazani na tom nivou, jer se i danas kao takvi isplaćuju korisnicima, prevashodno zbog po našem mišljenju, nerealnog reguliranja prava. Koliko konkretno primaju članovi porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca prikazaćemo u nekoliko primjera, i to ukupnog mjesečnog primanja po svim osnovama.

TABELA 14

NOVČANA PRIMANJA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA PO OSNOVU PORODIČNE INVALIDNINE I IZUZETNOG MATERIJALNOG OBEZBJEĐENJA (PO VAŽEĆEM ZAKONU)

PORODICE POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA	PORODIČNA INVALIDNINA	POVEĆANJE ZA SAUŽIVAOCE ZA 50% ZA JEDNOGA	UKUPNA INVALIDNINA	IZUZETNO MATERIJALNO OBEZBJEĐENJE	SVE UKUPNO U KONVERTIBILNIM MARKAMA
SUPRUGA BEZ DJECE ILI JEDAN RODITELJ	57	-	57	256	313
SUPRUGA SA JEDNIM DJETETOM ILI OBA RODITELJA	57	28	85	256	341
RODITELJI KORISNICI UVEĆANE PORODIČNE INVALIDNINE PO OSNOVU JEDNOG DJETETA	174	86	260	256	516
RODITELJI KORISNICI UVEĆANE PORODIČNE INVALIDNINE PO OSNOVU OBA POGINULA DJETETA	231	116	347	384	731
SUPRUGA SA TROJE DJECE	57	84	141	256	397
RODITELJI TRI POGINULA SINA	171 (57 x 3)	84	255	512	767

1b) **Porodična naknada - naše viđenje**

Porodična naknada, odnosno porodična invalidnina, su u biti podudarna prava, s tim, što smatramo da je za ova prava primjereniji naziv **porodična naknada**, više nego porodična invalidnina. Kod porodične naknade osnovica je, kako je to navedeno, prosječna plata u Federaciji Bosne i Hercegovine, iz godine koja prethodi godini ostvarivanja ovog prava. U odnosu na Prijedlog Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica, smatramo, da su utvrđeni procenti za izračunavanje pojedinačnih primanja, sada, primjereni utvrđenoj osnovici. Međutim, ukoliko bi se osnovica brže povećavala, potrebno bi bilo, u cilju opšteg društvenog prosperiteta, predvidjeti mogućnost smanjenja ovih procenata, ali ne na uštrb ukupne boračke zaštite. Naime, po Prijedlogu Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica, predviđena porodična naknada za jednog korisnika iznosi 45% mjesečno, od osnova, a za mirnodoposkog vojnog invalida 23% mjesečno, od osnova. Ako su sauživaoci djeca, onda se iznos porodične naknade povećava za 70% za svako dijete, a za sve druge sauživaoce za 40% od utvrđene porodične naknade.

Uz preferiranu zaštitu djece, treba reći i to da bi porodičnu naknadu koristili i roditelji bezuslovno, bez obzira što to pravo koristi supruga i djeca (ukoliko je bio oženjen), bez obzira da li su u radnom odnosu ili uživaoci penzije. Dakle, naknada se daje u nesmanjenom iznosu. Ukoliko je u jednoj porodici više poginulih članova porodice, porodična naknada pripada za svakog poginulog, umrlog ili nestalog u nesmanjenom iznosu. Što bi to praktično trebalo da znači prikazaćemo na nekoliko primjera pojedinačnih primanja, pod uslovom da je godišnja prosječna plata Federacije Bosne i Hercegovine, kao osnovica, iznos od 350 KM.

TABELA 15

NOVČANA PRIMANJA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA PO OSNOVU PORODIČNE INVALIDNINE I ZAJAMČENE PENZIJE (NAŠE VIDENJE)

PORODICE POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA	PORODIČNA INVALIDNINA (NAKNADA)	POVEĆANJE ZA SAUŽIVAOCE	UKUPNA INVALIDNINA (NAKNADA)	ZAJAMČENA PENZIJA NA BAZI NJENOG IZNOSA IZ JUNA 1998.	SVE UKUPNO U KONVERTIBILNIM MARKAMA
SUPRUGA BEZ DJECE	158	-	158	113	271
SUPRUGA SA JEDNIM DJETETOM	158	110	268	129	397
SUPRUGA SA DVOJE DJECE	158	220	378	145	523
SUPRUGA SA TROJE DJECE	158	330	488	161	649
OBA RODITELJA	158	63	221	161	382
RODITELJI KORISNICI UVEĆANE PORODIČNE NAKNADE PO OSNOVU JEDINOG DJETETA	316	95	411	161	572
RODITELJI TRI POGINULA SINA	474	190	664	161	825

1c) Porodična invalidnina člana porodice palog borca iz Drugog svjetskog rata

Osnovicu za određivanje visine porodične invalidnine činio je iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Porodična invalidnina za jednog korisnika porodične invalidnine, koji je to pravo ostvario kao član porodice palog borca, iznosila je 13,02% mjesečno, od utvrđene osnove.

Invalidnina koju su uživali borci iz Drugog svjetskog rata je manja od invalidnine koju uživa boračka populacija iz odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992.-1995.

Analizirajući sva tri primjera porodične invalidnine, odnosno naknade, očigledno je da je invalidnina koja se sada uživa veća od invalidnine koju su imale porodice palih boraca iz Drugog svjetskog rata.

UVEĆANA PORODIČNA INVALIDNINA ODNOSNO PORODIČNA NAKNADA

2a) Uvećana porodična invalidnina po važećem Zakonu

Ova uvećana porodična invalidnina je uređena na isti način kao i uvećana porodična naknada, izuzev osnovice.

2b) Uvećana porodična naknada

Ukoliko roditelji poginulog borca koji više nemaju djece, odnosno ako imaju jedno ili više djece koja su nesposobna za privređivanje i pod uslovom da je ta nesposobnost nastupila prije 15. godine života djeteta, odnosno 25. godine života, ako je dijete bilo na redovnom školovanju, kao i dijete poginulog borca bez oba roditelja, imaju pravo na porodičnu naknadu, uvećanu za 100% od osnovice. Ako uvećanu porodičnu naknadu koristi više djece, svakom djetetu pripada novčana porodična naknada u nesmanjenom iznosu. Na primjeru porodične naknade, u tabeli na strani 121 prikazano je i konkretno novčano davanje po ovom pravu.

2c) Uvećana porodična invalidnina za članove porodica palih boraca iz Drugog svjetskog rata

Uvećana porodična invalidnina za članove porodica palih boraca iz Drugog svjetskog rata je iznosila 34,72% od mjesečnog iznosa lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Sve ovo ukazuje da je rješenje uvećane porodične naknade povoljnije i nije komplikovan postupak ostvarivanja i obračuna naknade u odnosu na dvije navedene novčane porodične invalidnine.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

3a) Zdravstvena zaštita po važećem Zakonu

Zdravstvena zaštita koju već uživaju korisnici iz reda boračke populacije odvija se uz velike praktične poteškoće. Uz probleme koji su prisutni u okviru kantona, koji se svakodnevno sve brže i lakše savlađuju, najveći problem, po nama, predstavlja takozvano međukantonalno liječenje. Naravno, ove probleme imaju svi kantoni koji nemaju medicinske kliničke centre, što otežava zbrinjavanje njihovih pacijenata, s obzirom da se prethodno traži saglasnost kantona iz koga pacijent dolazi da će troškovi medicinskog centra u čijem kantonu će pacijent biti zbrinut, biti u roku plaćeni. Ovaj problem je svakodnevno izraženiji, te smatramo, da bi se mogao i morao hitno riješiti međukantonalnim dogovorom, uz posredovanje predstavnika Federacije Bosne i Hercegovine. Ovo pitanje je, također, razmatrano na zajedničkom sastanku kantonalnih i federalnih organa vlasti iz oblasti boračko - invalidske i zdravstvene zaštite, u kom pravcu su 2. jula 1998. doneseni i potpisani zaključci, koji su tada već usklađeni sa federalnim propisima iz oblasti zdravstva i koji su bili u parlamentarnoj proceduri, kao i to da se ovo pitanje, do primjene pozitivnih zakonskih rješenja na nivou Federacije, riješi međukantonalnim dogovorom. Danas, svi oni koji su zaposleni, korisnici penzije ili se nalaze na evidenciji državnih organa za zapošljavanje, imaju obezbijeđenu zdravstvenu zaštitu (bar primarnu), a da bi se ovo konačno institucionalno uredilo, neophodno je donošenje Zakona o pravima borca i članova njihovih porodica.

3b) Zdravstvena zaštita po našem viđenju

Zdravstvenu zaštitu sa rehabilitacijom je u okviru Prijedloga Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica. Po našem viđenju ovog prava shodno njenom ostvarivanju, data u nadležnost kantona, s tim što je predviđeno da je boračka populacija oslobođena participacije pri liječenju. Neophodno je kazati da je rehabilitacija i banjsko liječenje, također, u nadležnosti kantona, koji bi, kao i do sada,

sa Rehabilitacionim medicinskim centrom "Reumal" u Fojnici i drugim rehabilitacionim centrima, zaključili ugovore sa ovim zdravstvenim ustanovama, po jedinstvenoj cijeni za pružene usluge boračkoj populaciji u cjelosti. Ovaj vid liječenja i rehabilitacije treba da se obavlja nesmetano i kontinuirano. Cjelovitost zdravstvene zaštite se postiže tek poslije preventivnog i kurativnog djelovanja. Uz otežane uslove koje nameće kantonalno uređivanje zdravstvene zaštite, još uvijek se ne postižu zadovoljavajući rezultati, ali imaju tendenciju poboljšanja. Međutim, i pored toga što je ostvarivanje zdravstvene zaštite u nadležnosti kantona, cijenim da ozbiljnijih problema neće biti, jer sva regulativa iz ove oblasti mora biti usklađena sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine.

3c) Zdravstvena zaštita boračke populacije iz Drugog svjetskog rata

Zdravstvena zaštita i novčana naknada u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite za boračku populaciju iz Drugog svjetskog rata je uređivana i dorađivana decenijama i dala je zadovoljavajuće rezultate.

U poređenju sa postojećim nivoom zdravstvene zaštite nužno je konstatovati da je dinamika reguliranja ovog prava u odnosu na boračku populaciju iz Drugog svjetskog rata sada mnogo brža i djelotvornija. Ostala, taksativno pobrojana prava za boračku populaciju iz Drugog svjetskog rata su zanemarljiva, u odnosu na ona koja predviđa Prijedlog Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica, kao i naše viđenje ovog prava. Međutim, mi smatramo da se u realizaciju reguliranih prava mora ići etapno, inače će nastati hiperprodukcija realno neutemeljenih prava. Aktuelna prava po važećim zakonima, u odnosu na pravo po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca iz Drugog svjetskog rata veća su, posebno, sa aspekta visine zaštite i sigurnosti koju pruža Zakon o izuzetnom materijalnom obezbjeđenju ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca. Zbog toga, smatramo da je neophodno ukazati na nivo zaštite koju omogućava ovaj Zakon, tim prije, jer je on trenutno u praktičnoj primjeni.

POST-TRAUMATSKI STRESNI SINDROMI

Kako je o ovom pravu ranije podrobnije bilo riječi, osjećamo potrebu da ovdje samo kažemo da je, u odnosu na postojeću zdravstvenu zaštitu, ista u predloženim rješenjima, uz pretpostavku da se realno i ostvaruje, bolja i kvalitetnija. Iz našeg dosadašnjeg teorijsko-praktičnog iskustva želimo ukazati na rješavanje specifičnog zdravstvenog problema koji se zove **post-traumatski stresni sindrom**, koji već uzima zamaha, s tim da je realno očekivati još veću pojavu ovog zdravstvenog problema. Za sada, je sigurno samo to da se ovo oboljenje ne bi moglo priznati bez dužeg kliničkog ispitivanje, a ne, kao što je do sada bilo, da se ambulantno indicira ovo oboljenje, pa se onda na osnovu takvih medicinskih nalaza uspostavlja i invalidnost. O ovom pitanju u narednom periodu treba da se najozbiljnije pozabave vrhunski specijalizirani medicinski stručnjaci, sa dužim radnim specijalističkim iskustvom. U odnosu na predložena prava za boračku populaciju, ranija zakonska rješenja su nudila manju zaštitu i po vrsti i obimu, što zasigurno znači da, uz poštivanje objektivnih mogućnosti zemlje i etapno ostvarivanje prava, za boračku populaciju u cjelosti dolaze bolji dani.

PRAVO NA IZUZETNO MATERIJALNO OBEZBJEĐENJE

Zakonska odredba u vezi sa ovim pravom glasi: "Pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje, počev od prvih oružanih sukoba u Republici Bosni i Hercegovini, mogu ostvariti: vojna lica, pripadnici policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine vršeći vojne dužnosti, pripadnici postrojbi Hrvatskog vijeća obrane u sastavu Armije Republike Bosne i Hercegovine, kao i pripadnici drugih naoružanih formacija, koje su se samoorganizovale ili organizovale, pod raznim nazivima, u snage otpora protiv agresije na Republiku, u vremenu od 30. aprila 1991. godine do 15. aprila 1992. godine, prema Odluci koju će donijeti Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, koji su **poginuli odnosno nestali** ili kod kojih je utvrđen **gubitak radne sposobnosti za privrjeđivanje**".

Iz navedenog teksta zakonodavca vidi se namjera da u ovoj zaštiti preferira borbe na neposrednom izvršenju borbenih zadataka, što smatram opravdanim, kako bi kroz ovakvu restrikciju potencijalnih korisnika mogao pružiti adekvatnu zaštitu nastradalim. Već iz ovog teksta se nazire nastojanje da se onemoguće eventualne zloupotrebe, kako u pripadnosti oružanim snagama, tako i u nivou zaštite koju treba da uživaju ova lica, u odnosu na civilne žrtve rata. Nažalost, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine nikada nije donijelo Odluku o tome koje su to samoorganizovane i organizovane naoružane formacije od 30. aprila 1991. do 15. aprila 1992. godine, što u konačnom utvrđivanju korisnika ovih prava predstavlja veliki problem. Jedini način koji preostaje da se utvrde nosioci otpora agresoru za taj period, jeste upravni postupak pred organima Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. Međutim, ni na taj način se neće riješiti ovaj problem, jer je potrebno utvrditi koje pisane dokaze i od koga izdate smatrati vjerodostojnim ispravama. Zbog toga, Federalno ministarstvo odbrane ovu aktivnost mora preuzeti u cjelosti. Pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje poslije smrti ili nestanka lica, mogu ostvariti sljedećim redom:

1. Bračni drug, djeca rođena u braku ili van braka, usvojena djeca, pastorčad i unučad bez roditelja;

2. Ukoliko u momentu priznavanja prava nije bilo članova porodice iz tačke 1., onda pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje mogu ostvariti: otac, majka, očuh, maćeha i usvojilac, ukoliko su živjeli u zajedničkom domaćinstvu sa poginulim ili nestalim, u vrijeme njegove smrti ili nestanka;

3. Ukoliko u momentu priznavanja prava nije bilo članova porodice iz prethodnih tačaka 1. i 2., onda prava na izuzetno materijalno obezbjeđenje mogu ostvariti i braća i sestre koje je izdržavao poginuli ili nestali u vrijeme njegove smrti ili nestanka, kao i razvedeni bračni drug, kome je sudskom odlukom utvrđeno pravo na izdržavanje.

Kako se vidi, korisnici prava na izuzetno materijalno obezbjeđenje jedni druge isključuju iz uživanja istog i to redom kako su po tačkama taksativno poredani. Ukoliko ovo pravo imaju dva ili više lica, onda se jedno izuzetno materijalno obezbjeđenje dijeli na ravne djelove. Uvažavajući nezavidan i težak položaj, posebno starijih roditelja, zakonodavac se odlučio, po našem mišljenju potpuno opravdano, da nezavisno od navedenog reda ostvarivanja ovog prava, roditeljima poginulih, umrlih ili nestalih boraca pripada izuzetno materijalno obezbjeđenje u iznosu od jedne prosječne mjesečne plaće, ukoliko ni jedan od roditelja nije u radnom odnosu, ne obavlja samostalnu djelatnost, niti je korisnik penzije.

Sasvim je očigledno da je i u ratu intencija bila da se zaštite roditelji bez ikakvih primanja, pa čak i odvojeno od reda ostvarivanja ovog prava, što je karakteristika humanosti. Međutim, činjenica je da nije isto nastradati na izvršenju i van izvršenja borbenih zadataka, o čemu najbolje govore i primanja koja su utvrđena shodno tome.

Za lica nastradala na neposrednom vršenju vojne dužnosti, (na izvršenju borbenog zadatka) izuzetno materijalno obezbjeđenje iznosi dvije prosječne plaće, a za lica nastradala van vršenja neposredne vojne dužnosti 1,5 prosječna plata. Pravilo je da svi ratni vojni invalidi

pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje mogu ostvariti ukoliko je, usljed zadobijene rane, ozljede, povrede ili bolesti, nastupio gubitak radne sposobnosti za privređivanje. Izuzetak je za vrijeme ratnog stanja i neposredne ratne opasnosti i primjereno vrijeme poslije toga da vojna lica kod kojih je nadležna vojno - ljebarska komisija utvrdila nesposobnost za vojnu službu, mogu po osnovu te ocjene ostvariti pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje.

Kako je već više od 3 godine prošlo od potpisivanja Dejtonskog sporazuma nadležni Federalni organ za boračko - invalidsku zaštitu je dobro postupio što je 28. septembra 1998. godine ukinuo navedeni izuzetak za sve one koji cijene vojnu sposobnost, te time, preventivno spriječio eventualne zloupotrebe i konačno primijenio osnovno zakonsko rješenje, gubitak radne sposobnosti za privređivanje. Do izvršene ocjene radne sposobnosti, odnosno ostavljenog zakonskog roka da se to obavi, lica koja su po osnovu vojne nesposobnosti ostvarila pravo do 28. septembra 1998. treba da nastave da ih uživaju, dok im se ne utvrdi radna sposobnost putem nadležnih državnih organa. Šta znači izuzetno materijalno obezbjeđenje sa stanovišta mjesečnih prinadležnosti prikazano je u tabelarnom simuliranju finansijskih efekata kod porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca (Vid. tabelu 14). Iznos novčanog mjesečnog primanja po osnovu izuzetnog materijalnog obezbjeđenja zavisi i od toga da li je taj korisnik nosilac najvećeg ratnog vojnog priznanja.

RATNA VOJNA PRIZNANJA: "ZLATNI LJILJAN" I "SREBRNI ŠTIT"

Ova ratna priznanja i ostvarivanja prava na osnovu njih uslovljena su sa dva faktora:

1. da bi lice bilo korisnik ovog prava treba da ima svojstvo ratnog vojnog invalida ili da je poginulo ili nestalo kao vojno lice i
2. da je korisnik stekao uslove, te da ostvaruje izuzetno materijalno obezbjeđenje.

Ukoliko su se ispunili ovi uslovi, onda se vojnom licu, koje je na izvršenju ili van izvršenja borbenog zadatka, uz pripadajući iznos izuzetnog materijalnog obezbjeđenja, daje još po osnovu ratnih priznanja "Zlatni ljiljan" ili "Srebrni štit", po jedna prosječna mjesečna plata. Za razliku od našeg prijedloga, sada se novčano nagrađuju samo porodice poginulih i nestalih, kao i ratni vojni invalidi koji su ostvarili pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje, dok demobilisani borci i ostali ratni vojni invalidi, za sada, po osnovu ovog prava nemaju nikakve novčane naknade. Predloženo novo rješenje treba da prevaziđe ovaj problem i riješi ga na odgovarajući način. Govoreći o najvećim ratnim vojnim priznanjima može se zaključiti da je puno veći broj priznanja datih posthumno, što je u normativnim aktima vojnih organa predviđen kao izuzetak kod nagrađivanja po ovom osnovu, što se iz tabelarnog prikaza i vidi:

**NOSIOCI NAJVEĆIH RATNIH PRIZNANJA "ZLATNI LJILJAN" I "SREBRENI ŠTIT"
KOD PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA PO KANTONIMA**

REDNI BROJ	NAZIV KANTONA	ZLATNI LJILJAN	SREBRENI ŠTIT	UKUPNO
1.	TUZLANSKO – PODRINJSKI KANTON	150	5	155
2.	HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON	91	6	97
3.	UNSKO – SANSKI KANTON	149	2	151
4.	SREDNJO – BOSANSKI KANTON	64	1	65
5.	BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON	15	-	15
6.	ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON	154	-	154
7.	SARAJEVSKI KANTON	193	4	197
8.	SVE UKUPNO:	816	18	834

UPOREDNA ANALIZA PRAVA UZ TABELU 12 LIČNA INVALIDNINA

1a) Lična invalidnina po važećim propisima

Prema važećim zakonskim propisima lična invalidnina vojnog invalida određuje se u mjesečnom iznosu prema grupi vojnog invaliditeta. Mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe određuje se u visini prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u Republici Bosni i Hercegovini, odnosno sada Federaciji, iz prethodnog mjeseca u odnosu na mjesec ostvarivanja prava, uvećanog za 50%.

Mjesečni iznos lične invalidnine vojnih invalida od II do X grupe određuje se u procentu od lične invalidnine vojnog invalida I grupe i iznosi:

TABELA 17

GRUPA INVALIDITETA	PROCENAT OD UTVRĐENE OSNOVICE
II grupa	70%
III grupa	55%
IV grupa	40%
V grupa	30%
VI grupa	20%
VII grupa	15%
VIII grupa	12%
IX grupa	10%
X grupa	8%

Važeći propisi nalažu obavezno usklađivanje invalidnine sa prosječnom plaćom po mjesecima u godini, što, ne samo da ostvarivanje ovih prava na ovaj način čini komplikovanim, nego je uopće ovakvo određivanje osnovice u poratnom periodu veoma opasno, po našoj ocjeni, nepoželjno za zemlju koja se nalazi u obnovi i izgradnji. Na ovaj način ništa se ne čini u cilju socijalne sigurnosti i stabilnosti, nego naprotiv, otvara se prostor za nezadovoljstvo i nepovjerenje prema državi i njenim institucijama. U prilog ovome ide i primjer da Federacija Bosne i Hercegovine od maja 1996. nije u stanju da vrši usklađivanje mjesečnih invalidnina sa porastom prosječne plaće, te time stvara nezadovoljstvo u boračkoj populaciji. Ovaj iskustveni praktični primjer je najbolje potkrijepljenje naše tvrdnje da propisi, naročito ovakve prirode, pri njihovom donošenju moraju biti u direktnoj vezi sa stvarnim, pa čak i očekivanim ekonomskim mogućnostima zemlje. Jednom riječju, zakonsko konstituisanje prava je politika reguliranja koja mora pratiti objektivne potrebe boračke populacije, iz čega će proizilaziti ne samo ostvarivanje prava u broju i obimu, kako to prilike dozvoljavaju, nego i obavezu utvrđenu Zakonom, uz imperativno godišnje preispitivanje finansijskih izvora od kojih zavisi ostvarivanje prava.

1b) Lična invalidnina po našem viđenju

Lična invalidnina vojnog invalida određuje se prema Prijedlogu Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica, u mjesečnom iznosu prema grupi vojnog invaliditeta. Osnov za određivanje mjesečnog iznosa lične invalidnine je prosječna plata u Federaciji Bosne i Hercegovine iz decembra prethodne godine. Međutim, mi smatramo da to treba biti prosječna plata Federacije iz prethodne godine, (a ne iz decembra prethodne godine) u odnosu na godinu ostvarivanja ovog prava. Ovo zbog toga što, ukoliko se želi prikazati objektivna i realna finansijska moć, to treba da bude godišnji prosjek koji najvjernije odslikava ekonomsko stanje u jednoj zemlji. Uvažavajući ovu činjenicu, smatramo da je ovo pravičnije u odnosu na Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz domovinskog rata i članova njihovih obitelji, koji mjesečni iznos lične invalidnine, invalida I grupe

određuje u visini 160% prosječne mjesečne plaće svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj u prethodnoj godini. Mjesečni iznos lične invalidnine invalida od II do X grupe određuje se u postotku od lične invalidnine invalida I grupe. Svi invalidi dijele sudbinu ekonomskih prilika u jednoj zemlji, te ne vidimo nikakvog razloga da se za najtežeg invalida invalidnina određuje prema prosječnoj plaći, a za sve druge u postotku od invalida I grupe, s tim da se onda drastično od II do X grupe smanjuju procenti. Naprotiv, mišljenja smo da sve invalidnine treba vezati za isti osnov i da procenti što je više moguće realno prate oštećenja organizma. Reguliranje ovih prava mora biti što jednostavnije, kako bi propisi većini lica, bez dodatnih tumačenja, bili dostupni. Tek se tada postiže faktička transparentnost reguliranih prava. S obzirom da su invalidi razvrstani u X grupa, mišljenja smo da procenti za ostvarivanje invalidnina, kako su u Prijedlogu Zakona postavljeni, u trenutnim uvjetima zadovoljavaju:

TABELA 18

GRUPA INVALIDITETA	PROCENAT OD UTVRĀENE OSNOVICE
I grupa	160%
II grupa	108%
III grupa	82%
IV grupa	60%
V grupa	43%
VI grupa	27%
VII grupa	22%
VIII grupa	18%
IX grupa	14%
X grupa	10%

1c) Lična invalidnina za korisnike iz Drugog svjetskog rata

Lična invalidnina vojnog invalida iz Drugog svjetskog rata određivala se u mjesečnom iznosu, prema grupi vojnog invaliditeta. Mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe, određivao se u visini prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u SFRJ iz prethodne godine, uvećanog za 52%. Mjesečni iznos lične invalidnine vojnih invalida od II do X grupe određivao se u procentu od lične invalidnine vojnog invalida I grupe i iznosio je:

TABELA 19

GRUPA INVALIDITETA	PROCENAT OD UTVRĐENE OSNOVICE
II grupa	72,47%
III grupa	54,83%
IV grupa	40,49%
V grupa	28,83%
VI grupa	17,87%
VII grupa	12,09%
VIII grupa	5,83%
IX grupa	4,35%
X grupa	2,94%

Na ovaj način utvrđeni mjesečni iznosi invalidnine, prema odredbama **Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca**, je usklađivan svakih šest mjeseci shodno porastu prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u SFRJ, te su se na taj način određivali mjesečni iznosi invalidnine. Svake godine i u polugodišnjim

vremenskim periodima ti iznosi su precizno usklađivani naredbama federalnog organa nadležnog za boračku zaštitu, što je obavezno objavljivano i u Službenom listu SFRJ. Ilustracije radi mjesečni iznosi invalidnine u 1982, 1983. i 1984. godini po grupi invaliditeta u dinarima kao platežnom sredstvu su prikazani na tabeli koja slijedi:

TABELA 20

GRUPA INVALIDNOSTI	OD 1.1.1982. ^{a)}	OD 1.7.1982. ^{b)}	OD 1.1.1983. ^{c)}	OD 1.7.1983. ^{d)}	OD 1.1.1984. ^{e)}
I	14.966 din.	16.537 din.	19.007 din.	20.395 din.	24.025 din.
II	10.846 din.	11.985 din.	13.774 din.	14.780 din.	17.410 din.
III	8.206 din.	9.068 din.	10.422 din.	11.183 din.	13.173 din.
IV	6.060 din.	6.696 din.	7.696 din.	8.258 din.	9.728 din.
V	4.315 din.	4.763 din.	5.480 din.	5.880 din.	6.927 din.
VI	2.674 din.	2.955 din.	3.396 din.	3.644 din.	4.293 din.
VII	1.809 din.	1.999 din.	2.297 din.	2.465 din.	2.993 din.
VIII	873 din.	965 din.	1.109 din.	1.190 din.	1.402 din.
IX	651 din.	719 din.	887 din.	887 din.	1.045 din.
X	440 din.	486 din.	600 din.	600 din.	707 din.

a) Naredba o utvrđivanju mjesečnih iznosa lične i porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka u 1982. ("Službeni list SFRJ", br. 20/82).

b) Naredba o utvrđivanju mjesečnih iznosa lične i porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka uod 1.VII 1982. ("Službeni list SFRJ", br. 67/82).

c) Naredba o utvrđivanju mjesečnih iznosa lične i porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka u 1983. ("Službeni list SFRJ", br. 15/83).

d) Naredba o utvrđivanju mjesečnih iznosa lične i porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka od 1. VII 1983. ("Službeni list SFRJ", br. 52/83).

e) Naredba o utvrđivanju mjesečnih iznosa lične i porodične invalidnine, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka u 1984. ("Službeni list SFRJ", br. 14/84).

² ZBIRKA PROPISA ...

U cilju sticanja cjelovite i potpune slike o broju invalida i visini novčanih davanja, sve invalide svrstavamo u X grupa i, shodno tome, tabelarno prikazujemo broj i novčana davanja koja ovi korisnici sada primaju, uz napomenu da se među invalidima iz ovog odbrambeno-oslobodilačkog rata, štiti i 2770 ratnih vojnih invalida iz Drugog svjetskog rata:

TABELA 21

GRUPA INVALIDNOSTI	BROJ INVALIDA KORISNIKA PRAVA	MJESEČNI IZNOS INVALIDNINE POJEDINCA U KM
I – 100 %	532	189 KM
II – 100 %	1230	137 KM
III – 90 %	1112	104 KM
IV – 80 %	1940	77 KM
V – 70%	3547	55 KM
VI – 60 %	4930	34 KM
VII – 50 %	4423	24 KM
VIII – 40 %	5603	12 KM
IX – 30 %	6467	9 KM
X – 20 %	5017	6 KM
U K U P N O:	34.801	

N A P O M E N A: Tabela prikazuje ukupan broj invalida i mjesečna primanja po osnovu invalidnine po pojedincu izraženu u KM, čija je osnovica prosječna plata iz mjeseca maja 1996. godine koja je iznosila 126 BHD, odnosno, danas 126 KM.

Imajući u vidu sadašnji mjesečni iznos invalidnine, u sljedećem tabelarnom pregledu prikazaćemo kakvu zaštitu nudi naše viđenje obima i nivoa zaštite:

TABELA 22

GRUPA INVALIDNOSTI	BROJ INVALIDA KORISNIKA PRAVA	MJESEČNI IZNOS INVALIDNINE POJEDINCA U KM
I – 100 %	532	560 KM
II – 100 %	1230	377 KM
III – 90 %	1112	287 KM
IV – 80 %	1940	210 KM
V – 70%	3547	150 KM
VI – 60 %	4930	95 KM
VII – 50 %	4423	78 KM
VIII – 40 %	5603	63 KM
IX – 30 %	6467	49 KM
X – 20 %	5017	34 KM
UKUPNO:	34.801	

NAPOMENA: Ovo su pojedinačni iznosi invalidnina na pretpostavci da prosječna godišnja plata u Federaciji Bosni i Hercegovini iznosi 350 KM i sa utvrđenim procentima iz Prijedloga Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica.

DODATAK ZA NJEGU I POMOĆ OD STRANE DRUGOG LICA

2a) Pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica imaju vojni invalidi I, II, III i IV grupe, a razvrstavaju se u tri stepena:

1. u prvi stepen - vojni invalidi I grupe koji su potpuno nesposobni za obavljanje svih osnovnih životnih potreba i kojima je neophodna neprekidna njega i pomoć od strane drugog lica;
2. u drugi stepen - ostali vojni invalidi I grupe, kao i vojni invalidi II, III i IV grupe, čija je nesposobnost jednaka nesposobnosti vojnih invalida I grupe, razvrstanih u prvi stepen dodatka;
3. u treći stepen - vojni invalidi II, III i IV grupe, čija je nesposobnost jednaka nesposobnosti vojnih invalida I grupe, razvrstanih u drugi stepen dodatka.

Dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica mjesečno iznosi:

1. za prvi stepen - 100 % od osnova
2. za drugi stepen - 65 % od osnova i
3. za treći stepen - 45 % od osnova.

Trenutno, svih 772 korisnika dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica razvrstani u tri stepena, sa mjesečnim primanjima po osnovu ovog prava, tabelarno prikazano, izgleda ovako:

TABELA 23

STEPEN DODATKA ZA NJEGU I POMOĆ	BROJ KORISNIKA	MJESEČNO PRIMANJE KORISNIKA U KM
I stepen	453	189
II stepen	195	125
III stepen	124	88
UKUPNO:	772	

2b) Trenutno na području Federacije Bosne i Hercegovine koja je bila pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine 772 ratna vojna invalida (od ukupno 34.801 ratnog vojnog invalida sa priznatim svojstvom invalidnosti od I do X grupe) ima priznato pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica. S tim u vezi, smatramo opravdanim, posebno za I grupu invalidnosti, da novčana naknada po ovom pravu bude izjednačena sa invalidninom. To je u Prijedlogu Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica i učinjeno, te je, uz osnovicu, uzet godišnji prosjek plaće Federacije, a ne posljednji mjesec kalendarske godine. Na ovaj način je utvrđeno da dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica mjesečno iznosi:

1. za prvi stepen - 160 % od osnovice i
2. za drugi stepen - 100 % od osnovice.

U odnosu na sve dosadašnje propise iz ove materije, zajedno sa ličnom invalidninom, obezbjeđuje se puno bolja zaštita najtežih ratnih vojnih invalida. U odnosu na do sada važeće propise, novina je po predloženom rješenju što postoje dva stepena dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica, dok su trenutno na snazi tri stepena. Na predloženi način zaštita invalida ne gubi na kvalitetu, a ostvarivanje prava se pojednostavljuje.

2c) Pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica za boračku populaciju iz Drugog svjetskog rata bilo je prijeratnim propisima regulisano kao prema danas važećem pravu, s tim što su procenti od osnovica po stepenima bili niži:

1. za prvi stepen - 85,73% od osnova
2. za drugi stepen - 65,95% od osnova
3. za treći stepen - 46,17 %od osnova

Osnovicu ovdje predstavlja mjesečni iznos invalidnine vojnog invalida I grupe.

ORTOPEDSKI DODATAK

3a) Sve što je rečeno u ortopedskom dodatku (pod 3b) danas se primjenjuje po pozitivnim zakonskim propisima, s tim što ortopedski dodatak mjesečno iznosi:

1. za prvi stepen - 30 % od osnovice
2. za drugi stepen - 20 % od osnovice
3. za treći stepen - 15 % od osnovice
4. za četvrti stepen - 8 % od osnovice.

Uvažavajući činjenicu da danas ovo pravo uživa 6.462 invalida korisnika, tabelarno to izgleda ovako:

TABELA 24

STEPEN ORTOPEDSKOG DODATKA	BROJ KORISNIKA	MJESEČNO PRIMANJE KORISNIKA U KM
I stepen	1317	55
II stepen	2168	43
III stepen	2843	28
IV stepen	134	14
U K U P N O:	6.462	

N A P O M E N A: Osnovicu za ovo mjesečno primanje po osnovu ortopedskog dodatka čini prosječna plata Federacije Bosne i Hercegovine iz maja 1996.

3b) U odnosu na Prijedlog Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica koji i za ovo pravo predviđa za osnovicu prosječnu plaću Federacije iz decembra prethodne godine, mi i ovdje za osnovicu postavljamo prosječnu plaću Federacije iz prethodne godine u odnosu na godinu ostvarivanja ovog prava. Ovo pravo ovisi od težine, vrste i

uzroka oštećenja organizma, te se, shodno tome, oštećenja razvrstavaju u četiri stepena sa utvrđenim procentima za obračun:

1. prvi stepen - 44 % od osnovice
2. drugi stepen - 33 % od osnovice
3. treći stepen - 22 % od osnovice
4. četvrti stepen - 11 % od osnovice.

Ovako definirana visina je značajnija u odnosu na pozitivno pravo.

3c) Postupak ostvarivanja ortopedskog dodatka za boračku populaciju iz Drugog svjetskog rata bio je isti kao ovaj koji se danas primjenjuje, s tim što je ortopedski dodatak mjesečno iznosio:

1. za prvi stepen - 28,93% od osnovice
2. za drugi stepen - 22,08% od osnovice
3. za treći stepen - 14,22% od osnovice
4. za četvrti stepen - 6,88% od osnovice.

Ortopedski dodatak za prvi stepen, mogao se povećati za 25% vojnom invalidu kod koga postoji kombinacija više oštećenja prvog stepena.

PRAVO PO OSNOVU RATNIH PRIZNANJA "ZLATNI LJILJAN" I "SREBRENI ŠTIT"

O načinu ostvarivanja i visini novčane naknade po osnovu ovog prava kod porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca već je bilo govora. U daljem izlaganju tabelarno ćemo prikazati broj ratnih vojnih invalida koji su nosioci ovih najvećih ratnih priznanja, po kantonima:

TABELA 25

REDNI BROJ	KANTON	BROJ NOSILACA "ZLATNOG LJILJANA"	BROJ NOSILACA "SREBRENOG ŠTITA"	UKUPNO
1.	UNSKO – SANSKI KANTON	48	2	50
2.	SREDNJO – BOSANSKI KANTON	12	3	15
3.	BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON	4	-	4
4.	TUZLANSKI KANTON	51	3	54
5.	HERCEGOVAČKO–NERETVANSKI KANTON	15	4	19
6.	ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON	31	10	41
7.	SARAJEVSKI KANTON	48	3	51
8.	UKUPNO:	209	25	234

STATUS I NOVČANA PRIMANJA BORAČKE POPULACIJE

Faktičko stanje i novčani vid zaštite koju danas i ubuduće treba da ostvaruju ratni vojni invalidi i porodice poginulih, umrlih i nestalih boraca najbolje će se sagledati kroz sumarni prikaz zaštite, sa primanjima po svim pripadajućim pravima. Da bi se sagledali razlozi zbog kojih se određene boračke populacije značajnije štite od drugih, uz već ranije rečeno, prikazaćemo strukturu ratnih vojnih invalida sa utvrđenom invalidnošću 100%, I grupa, prema ranama, povredama, ozljedama i oboljenjima i to iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova, na prostoru sedam kantona: Sarajevski, Tuzlanski, Unsko - Sanski, Zeničko - Dobojski, Srednjo - Bosanski, Hercegovačko - Neretvanski i Bosansko - Podrinjski.

TABELA 26

REDNI BROJ	VRSTA TJELESNIH OŠTEĆENJA INVALIDA 100% I GRUPA	BROJ LICA
1.	SLJEPOĆA	55
2.	PARAPLEGIJA	252
3.	AMPUTACIJE	122
4.	OSTALE POVREDE I OBOLJENJA	103
U K U P N O:		532

TABELARNI PRIKAZ NOVČANIH PRIMANJA VOJNIH INVALIDA PO VAŽEĆEM ZAKONU U KM							
GRUPA INVALIDNOSTI	BROJ INVALIDA	INVALIDNINA	DODATAK ZA NJEGU I POMOĆ	ORTOPEDSKI DODATAK	UKUPNO	IZUZETNO MATERIJALNO OBEZBJEĐENJE	SVE UKUPNO
I GR. – 100%	532	189	189	14-55	392-433	256	648-689
II GR. – 100%	1230	137	88-189	14-55	239-381	256	495-637
III GR. – 90%	1112	104	88-189	14-55	206-348	256	462-604
IV GR. – 80%	1940	77	88-189	14-55	179-321	256	435-577
V GR. – 70%	3547	55		14-55	69-110	256	325-366
VI GR. – 60%	4930	34		14-55	48-89	256	304-345
VII GR. – 50%	4423	24			24		280
VIII GR. – 40%	5603	12			12		12
IX GR. – 30%	6467	9			9		9
X GR. – 20%	5017	6			6		6

NAPOMENE:

1. Ukoliko je ratni vojni invalid nosilac priznanja "Zlatni ljiljan" ili "Srebrni štit" navedeni iznos se povećava za jednu prosječnu platu (128 KM), te RVI 100% I grupa maksimalno prima 817 KM. To znači da na ovo dodatno pravo po osnovu ratnog priznanja ima invalid kome je priznato izuzetno materijalno obezbjeđenje.
2. Izuzetno materijalno obezbjeđenje uživaju samo vojni invalidi koji su nesposobni za vojnu službu (u pravilu, a izuzetno nesposobni za rad). Pravo na izuzetno materijalno obezbjeđenje ima oko 13.334 invalida, a sredstva primaju neovisno što su zaposleni.
3. Dodatak za njegu i pomoć i ortopedski dodatak, u zavisnosti od stepena oštećenja organizma, iskazani su od najmanjeg do najvećeg iznosa, te shodno tome i ukupna primanja.

TABELARNI PRIKAZ NOVČANIH PRIMANJA VOJNIH INVALIDA, PO OSNOVICI PROSJEČNE PLAĆE FEDERACIJE ZA GODINU DANA (350 KM)							
GRUPA INVALIDNOSTI	INVALIDNINA	DODATAK ZA NJEGU I POMOĆ	ORTOPEDSKI DODATAK	UKUPNO	ZAJAMČENA PENZIJA	SVE UKUPNO MIN. DO MAX.	
I GR. – 100%	560	560	39-154	1.158-1237	161	1.311-1.426	
II GR. – 100%	377	350	39-154	766-881	161	919-1.034	
III GR. – 90%	287	350	39-154	676-791	161	829-944	
IV GR. – 80%	210	350	39-154	610-714	161	763-866	
V GR. – 70%	150		39-154	189-304	161	342-457	
VI GR. – 60%	95		39-154	95-133	161	256-294	
VII GR. – 50%	78		39-154	78-116	161	231-277	
VIII GR. – 40%	63			63		63	
IX GR. – 30%	49			49		49	
X GR. – 20%	34			34		34	

NAPOMENE:

1. Zajamčena penzija od 161 KM je utvrđena na bazi iznosa iz mjeseca juna 1998.
2. Zajamčenu penziju putem federalnog organa za boračka pitanja mogu ostvariti samo ona lica koja penziju ne ostvare po propisima penzijsko-invalidskog osiguranja.

TABELARNI PRIKAZ NOVČANIH PRIMANJA VOJNIH INVALIDA, PO OSNOVICI PROSJEČNE PLATE FEDERACIJE ZA GODINU DANA (350 KM)							
GRUPA INVALIDNOSTI	INVALIDNINA	DODATAK ZA NJEGU I POMOĆ	ORTOPEDSKI DODATAK	UKUPNO	PENZIJA	SVE UKUPNO	
I GR. – 100%	560	560	39-154	1.158-1237	298	1456-1535	
II GR. – 100%	377	350	39-154	766-881	298	1064-1179	
III GR. – 90%	287	350	39-154	676-791	298	974-1089	
IV GR. – 80%	210	350	39-154	610-714	298	908-1012	
V GR. – 70%	150		39-154	189-304	298	487-602	
VI GR. – 60%	95		39-154	95-133	298	393-431	
VII GR. – 50%	78		39-154	78-116	298	376-414	
VIII GR. – 40%	63			63		63	
IX GR. – 30%	49			49		49	
X GR. – 20%	34			34		34	

TABELA 30

Redni broj	KANTON	UKUPAN BROJ INVALIDA 1992.-1995.	RADNI STATUS		IZUZETNO MATERIJALNO OBEZBJEĐENJE		PENZIJA		IZNOS PO OSNOVU DEVIZNE VOJNE KNJIŽICE
			ZAPOSLEN	NEZAPOSLEN	UŽIVA	NEUŽIVA	INVALIDSKA	STAROSNA	
1.	SARAJEVSKI	10.047	2.913	4.166	4.452	5.595	397	536	79.348.159
2.	HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	1.526	403	1.014	763	763	109	1.417	12.373.032
3.	UNSKO-SANSKI	4.270	1279	2.479	1.350	2.920	5	13	27.982.837
4.	ZENIČKO-DOBOJSKI	5.526	2.719	2.790	1.954	3.572	64	41	38.756.224
5.	TUZLANSKI	7.195	2.523	3.140	3.448	3.747	59	36	65.789.938
6.	SREDNJO-BOSANSKI	2.753	877	1.727	1.130	1.623	48	47	24.813.960
7.	BOSANSKO-PODRINJSKI	714	263	451	237	477	22	53	10.171.450
8.	SVE UKUPNO	32.031	10.977	15.767	13.334	18.697	704	2143	259.235.600

NAPOMENE:

1. Prikazani ratni vojni invalidi su uredno prijavljeni i za njih se uplaćuju porezi i doprinosi. Zavidan je, ali nepoznat, broj invalida koji rade na crno (nisu prijavljeni i ne plaćaju poreze i doprinose).
2. Veći broj ratnih vojnih invalida nije uopće prijavljen nadležnoj službi za zapošljavanje.
3. Ono što nije nikako dobro je činjenica da veliki broj invalida prima plaću, penziju i izuzetno materijalno obezbjeđenje, dok drugi žive na ivici gole egzistencije. Pravičnost se može uvesti uz isključivo izvršenu ocjenu radne sposobnosti. Cijenimo da će oko 5.000 invalida biti radno nesposobno.

Pravo na porodičnu invalidninu iz reda porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca, ostvarilo je 48.593 lica kao uživalaca prava, odnosno nosilaca izdatih rješenja, po kome su im priznata ova prava (Vid. Tabelu 36), te 42.856 lica kao sauživaoca ovog prava, koji sada primaju 50% od iznosa utvrđenog za uživaoca prava (Vid. tabelu 37). Napominjemo da svoja prava, kao porodice palih boraca iz Drugog svjetskog rata, ostvaruje 4.851 član porodice i to u kontinuitetu i uporedo sa boračkom populacijom iz odbrambenog rata, 1992.-1995. godine. Uživaoci prava na porodičnu invalidninu, a po prijedlogu - porodične naknade, mogu biti: supružnici, djeca i roditelji, a sauživaoci mogu biti djeca i roditelji poginulih, umrlih i nestalih boraca. U cilju materijalne istine treba kazati da svi podaci o broju korisnika, po bilo kom pravu, nisu konačni, jer se još uvijek vrši priznavanje prava ili njihovo ukidanje, kako kroz redovne postupke, tako i kroz revizije o svojstvu pripadnosti boračkoj populaciji koji su u toku. Ranije smo naglasili da su u okviru ovog segmenta boračke populacije posebna briga djeca i stariji roditelji bez ikakvih redovnih novčanih primanja. Agresija na Bosnu i Hercegovinu naročito je pogodila djecu. To ćemo potkrijepiti podacima koliko je djece ostalo bez oba ili sa jednim roditeljem, kao i koliko je roditelja izgubilo: jedno, dvoje i više djece.

TABELA 31

**BROJ DJECE BEZ OBA ILI SA JEDNIM RODITELJEM
PO KANTONIMA**

BROJ DJECE BEZ OBA ILI SA JEDNIM RODITELJEM PO KANTONIMA				
REDNI BROJ	KANTON	DJECA BEZ OBA RODITELJA	DJECA SA JEDNIM RODITELJEM	UKUPNO
1.	UNSKO – SANSKI	60	3.236	3.296
2.	SREDNJO – BOSANSKI	37	2.212	2.249
3.	BOSANSKO – PODRINJSKI	20	452	472
4.	TUZLANSKI	279	14.850	15.129
5.	HERCEGOVAČKO–NERETVANSKI	35	1.160	1.195
6.	ZENIČKO – DOBOJSKI	36	3.605	3.641
7.	SARAJEVSKI	160	5.157	5.317
8.	UKUPNO:	627	30.672	31.299

TABELA 32

**BROJ PORODICA, ODNOSNO RODITELJA KOJI SU
IZGUBILI JEDNO, DVOJE I VIŠE DJECE**

REDNI BROJ	KANTON	POGINULO, NESTALO ILI UMRLO IZ JEDNE PORODICE					
		JEDNO DIJETE	DVOJE DJECE	TROJE DJECE	ČETVORO DJECE	PETORO DJECE	UKUPNO
1.	ZENIČKO – DOBOJSKI	3.213	149	17	1		3.380
2.	SARAJEVSKI	2.941	772	106	12	3	3.834
3.	UNSKO-SANSKI	3.053	145	10			3.208
4.	SREDNJO – BOSANSKI	1.766	101	7			1.874
5.	BOSANSKO – PODRINJSKI	347	40	2			389
6.	TUZLANSKI	5.838	1345	251	42	14	7.490
7.	HERCEGOVAČKO– NERETVANSKI	1.231	67	6	1		1.305
8.	SVE UKUPNO:	18.389	2.619	399	56	17	21.480

Uz naprijed iznesene podatke, koji prikazuju svu brutalnost i genocidnost izvršene agresije na Bosnu i Hercegovinu, posebno nad Bošnjacima, iznosimo i podatke o broju ucvijeljenih udovica, čiji su muževi za odbranu Bosne i Hercegovine položili svoje živote:

TABELA 33

BROJ UDOVICA - SUPRUGE POGINULIH BORACA

Redni broj	KANTON	BROJ SUPRUGA – UDOVICA
1.	SARAJEVSKI	5.511
2.	HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	791
3.	UNSKO-SANSKI	1.435
4.	ZENIČKO-DOBOJSKI	2.626
5.	TUZLANSKI	9.356
6.	SREDNJO-BOSANSKI	1.444
7.	BOSANSKO-PODRINJSKI	483
8.	U K U P N O	21.646

Uz iznesene, posebno izražene gubitke u odbrambeno - oslobodilačkom ratu od 1992. - 1995, a u cilju sagledavanja materijalne zaštite boračke populacije koja im se obezbjeđuje sa nivoa Federacije Bosne i Hercegovine, prezentirat ćemo njihova ukupna mjesečna primanja kod porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca:

NOVČANA PRIMANJA PORODICA POGINULIH, UMRILIH I NESTALIH BORACA, PO OSNOVICI GODIŠNJE PROSJEČNE PLATE FEDERACIJE ZA SVA PRAVA UZ ZAJAMČENU PENZIJU						
SVOJSTVO ČLANA PORODICE	PORODIČNA NAKNADA	UVEĆANJE ZA SAUŽIVAČA	UKUPNO	ZAJAMČENA PENZIJA	SVE UKUPNO	
SUPRUGA BEZ DJECE	158		158	113	271	
SUPRUGA SA JEDNIM DJETETOM	158	110	268	129	397	
SUPRUGA SA DVOJE DJECE	158	220	378	145	523	
SUPRUGA SA TROJE DJECE	158	330	488	161	649	
OBA RODITELJA	158	63	221	161	382	
RODITELJI KORISNICI UVEĆANE PORODIČNE NAKNADE PO OSNOVU JEDINOG DJETETA	316	95	411	161	572	
RODITELJI TRI POGINULA SINA	474 (158 x 3)	190	664	161	825	

NAPOMENA: 1. U ovim tabelarnim prikazima je godišnja prosječna plata Federacije utvrđena u iznosu od 350 KM.
2. Zajamčena penzija od 161 KM je uzeta iz mjeseca juna 1998.

3. Uvažavajući ekonomsku moć zemlje, naše je mišljenje da ova pojedinačna primanja odgovaraju finansijskim mogućnostima budžeta Federacije Bosne i Hercegovine do daljnjeg.

TABELA 35

NOVČANA PRIMANJA PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA, PO OSNOVICI GODIŠNJE PROSJEČNE PLATE FEDERACIJE (POD PRETPOSTAVKOM 350 KM)						
SVOJSTVO ČLANA PORODICE	PORODIČNA NAKNADA	UVEĆANJE ZA SAUŽIVAOCA	UKUPNO	PENZIJA	SVE UKUPNO	
SUPRUGA BEZ DJECE	158		158	245	403	
SUPRUGA SA JEDNIM DJETETOM	158	110	268	280	548	
SUPRUGA SA DVOJE DJECE	158	220	378	315	693	
SUPRUGA SA TROJE DJECE	158	330	488	350	838	
OBA RODITELJA	158	63	221	161	382	
RODITELJI KORISNICI UVEĆANE PORODIČNE NAKNADE PO OSNOVU JEDINOG DJETETA	316	95	411	161	572	
RODITELJI TRI POGINULA SINA	474 (158 x 3)	190	664	161	825	

**UŽIVAOCI PRAVA PO OSNOVU ČLANA PORODICE POGINULOG, UMRLOG I NESTALOG
BORCA PO KANTONIMA, UZ PODATKE O RADNOM STATUSU I PRIMANJIMA (IZUZETNO
MATERIJALNO OBEZBJEĐENJE) I PENZIJE**

Redni broj	KANTON	UKUPAN BROJ LICA	PODACI O UŽIVAOCIMA PRAVA									
			SRODSTVO			RADNI STATUS		PENZIJE		UŽIVAOCI IZUZETNOG MATERIJALNOG OBEZBJEĐENJA		
			RODITELJI	SUPRUGA	DJECA	ZAPOSLEN	NEZAPOSLEN	LIČNA	PORODIČNA			
1.	SARAJEVSKI	11.021	5255	5511	255	1488	4031	1742	4025	8072		
2.	HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	2.084	1228	791	65	300	1428	580	-	1769		
3.	UNSKO-SANSKI	5.123	2711	1435	977	729	2356	406	426	3765		
4.	ZENIČKO-DOBOJSKI	6.186	3427	2626	137	864	3980	1864	2332	4551		
5.	TUZLANSKI	19.529	9380	9356	793	671	2377	1161	2245	14061		
6.	SREDNJO-BOSANSKI	3.470	1962	1444	64	625	1441	756	1367	2457		
7.	BOSANSKO-PODRINJSKI	1.180	651	483	46	72	1091	234	397	861		
8.	U K U P N O	48.593	24.614	21.646	2333	4749	16704	6734	10792	35.536		

**SAUŽIVAOCI PRAVA, SA UKUPNIM BROJEM SAUŽIVAOCA PO SRODSTVU I
SA PODACIMA O RADNOM STATUSU I UŽIVANJU PENZIJE**

Red. broj	KANTON	UKUPAN BROJ LICA	PODACI O SAUŽIVAOCIMA						
			S R O D S T V O			RADNI STATUS		PENZIJE	
			RODITELJI	DJECA	ZAPOSLEN	NEZAPOSLEN	LIČNA	PORODIČNA	
1.	SARAJEVSKI	9.315	2.671	6.554	504	1.765	286	1.549	
2.	HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	1.939	774	1.165	35	863	557	106	
3.	UNSKO-SANSKI	5.052	2.008	3.044	255	3.186	24	52	
4.	ZENIČKO-DOBOJSKI	5.843	2.011	3.832	28	3.857	18	2.547	
5.	TUZLANSKI	16.508	3.754	12.754	34	1.383	105	1.588	
6.	SREDNJO-BOSANSKI	3.299	1.115	2.184	21	1.347	16	292	
7.	BOSANSKO-PODRINJSKI	900	339	561	6	894	22	160	
8.	SVE UKUPNO:	42.856	12.762	30.094	883	13.295	1.028	6.294	

N A P O M E N A: Iz svih ovih evidencija, posebno o zaposlenosti i nezaposlenosti, vidi se da veliki broj lica nije uopće prijavljen službama za zapošljavanje, a sigurno je da određen broj i ovih lica radi na crno (kod domaćih pravnih subjekata), a kod Međunarodne zajednice i humanitarnih organizacija svi su zaposleni na crno (bez uredne prijave).

TABELA 38

**UKUPNE VRIJEDNOSTI DEVIZNIH VOJNIH
KNJIŽICA U KM ZA UŽIVAOCE I SAUŽIVAOCE
PRAVA PO OSNOVU ČLANA PORODICE POGINULOG,
UMRLOG I NESTALOG BORCA**

Redni broj	KANTON	IZNOS PO OSNOVU DEVIZNIH VOJNIH KNJIŽICA U KM
1.	SARAJEVSKI	158.774.359
2.	HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI	47.959.517
3.	UNSKO-SANSKI	95.429.727
4.	ZENIČKO-DOBOJSKI	110.826.300
5.	TUZLANSKI	312.441.800
6.	SREDNJO-BOSANSKI	80.398.900
7.	BOSANSKO-PODRINJSKI	52.831.900
8.	U K U P N O	856.662.503

**UKUPNE VRIJEDNOSTI DEVIZNIH VOJNIH KNJIŽICA
U KM, I TO SVIH ČLANOVA PORODICA POGINULIH,
NESTALIH I UMRLIH BORACA I RATNIH VOJNIH
INVALIDA**

Redni broj	BORAČKA POPULACIJA	VRIJEDNOST U KM DEVIZNIH VOJNIH KNJIŽICA
1.	ČLANOVI PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORACA	856.662.503
2.	RATNI VOJNI INVALIDI	259.235.600
3.	UKUPNO:	1.115.898.103

Koordinacija u radu i razmjena podataka između državnih institucija na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine je jako slaba ili nikakva, o čemu dovoljno govore podaci o zaposlenosti i nezaposlenosti boračke populacije dobijene u saradnji sa Federalnom Upravom za pitanja boraca i invalida odbrambenog rata i Fonda penzijsko-invalidskog osiguranja u Sarajevu. Na osnovu tih podataka utvrđen je broj zaposlenih i nezaposlenih:

1. 10.977 ratnih vojnih invalida je, od ukupnog broja ratnih vojnih invalida, zaposleno, a 15.767 nezaposleno (vid. tabelu 30),

2. 4.749 članova porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca, kao uživalaca prava iz oblasti boračke zaštite, od ukupnog broja, je zaposleno, a 16.704 nezaposleno (vid. tabelu 36), dok je 883 sauživalaca zaposleno, a 13.295 nezaposleno (vid. tabelu 37).

Uporede li se ovi podaci sa podacima Zavoda za zapošljavanje Bosne i Hercegovine, uvažavajući sve izuzetke i zloupotrebe lica, da se primijetiti velika disproporcija između već iznesenih podataka i podataka koje nam nudi Zavod. Očigledno je da su ovi podaci neusaglašeni sa stanjem na terenu. Podaci se odnose na svih 7 kantona i na pripadnike Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova, s tim da je data i kvalifikaciona struktura populacije po stručnoj spremi.

**PODACI O NEZAPOSLENIM UŽIVAOCIMA BORAČKE ZAŠTITE SE ODNOSE SAMO NA
POPULACIJU IZ ARMIJE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE I MINISTARSTVA
UNUTRAŠNJIH POSLOVA I ODNOSE SE NA 7 KANTONA (KAO I RANIJE TABELE) I NA ONE
KOJI SU SE *PRIJAVILI* ZAVODU ZA ZAPOSŁJAVANJE**

STRUČNA SPREMA	ČLANOVI PORODICA POGINULIH, UMRLIH I NESTALIH BORAČA	RATNI VOJNI INVALIDI	DEMOBILISANI BORCI	UKUPNO
VSS	15	22	330	367
VŠS	30	25	242	298
SSS	957	722	8658	10337
NSS	36	-	46	82
VKV	23	53	568	644
KV	1734	2396	26117	30247
PKV	316	255	2493	3064
NKV	4606	3187	34933	42726
SVE UKUPNO:	7717	6661	73387	87765

N A P O M E N A: Neovisno od toga što podaci o evidencijama boračke populacije nisu tačni, ipak se iz njih izvlači katastrofalan globalan zaključak o kvalificiranoj strukturi, a gledano numeričkim pokazateljima iz ove tabele, vidi se da je 52,17% od prijavljenih lica, bez stručne spreme. Posebno zabrinjava veliki podatak neobrazovanih lica u populaciji demobilisanih boraca. Uz dodatno obrazovanje koje je neophodno, privreda i država Bosna i Hercegovina će imati velike probleme sa upošljavanjem ovih lica.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu je prouzrokovala, između ostalog, i veliki broj ubijenih i ranjenih, te poginulih, umrlih i nestalih boraca i ratnih vojnih invalida. Time su se pojavili mnogi problemi koje je, i u uslovima teške agresije, a i kasnije, trebalo hitno rješavati. Očigledno da je riječ o veoma složenom i izuzetno značajnom pitanju, koje zaslužuje da se i naučno istraži i obradi.

Polazeći od te ocjene, a i činjenice da se već nekoliko godina bavimo istraživanjem politike reguliranja i ostvarivanja prava boraca odbrambenog rata, odnosno boračke zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine. Ocijenili smo da to pitanje treba i istražiti, što smo na multidiscipliniran način i učinili u ovom radu.

Boračku populaciju u Federaciji Bosne i Hercegovine čine porodice poginulih, umrlih i nestalih boraca, ratni i mirnodopski vojni invalidi i demobilisani borci iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine i policije MUP-a, te postrojbe Hrvatskog vijeća obrane koje su bile u sastavu Armije Republike Bosne i Hercegovine, kao i borci iz Drugog svjetskog rata. Ovu populaciju, također, čine i postrojbe Hrvatskog vijeća obrane koje su, pod jedinstvenom komandom i u sadejstvu sa Hrvatskom vojskom, učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Međutim, zbog nezaživljavanja Federacije, a posebno i daljeg postojanja paradržavne tvorevine Herceg-Bosne, u okviru koje djeluje **Uprava za skrb**, koja zbrinjava boračku populaciju iz reda Hrvatskog vijeća obrane, ta populacija, nažalost, nije mogla biti predmet istraživanja. Napominjemo da demobilisani borci kao segment ukupne boračke populacije do danas po osnovu pozitivnih zakonskih propisa nisu ostvarili niti jedno pravo. I pored toga, oni su u ovom radu predmet istraživanja, tim prije, jer su u prijedlogu Zakona o pravima boraca i članovima njihovih porodica tretirana njihova prava i predviđena adekvatna zaštita.

Govoreći o boračkoj populaciji Federacije Bosne i Hercegovine potrebno je ukazati i na njen broj. Taj se broj od 1992. do danas mijenjao, prije svega, on se iz godine u godinu povećavao, što se može

vidjeti iz ukupno potrebnih godišnjih novčanih sredstava za ove namjene od 1992.-1999. Prema raspoloživim podacima broj ukupne boračke populacije danas iznosi 334.182, od čega 91.449 lica iz porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca, od kojih 48.593 ostvaruju pravo kao uživaoci i 42.856 kao sauživaoci pripadajućih prava, 34.831 ratni vojni invalid, uključujući broj i invalide iz Drugog svjetskog rata i 207.902 demobilisana borca. Ratni vojni invalidi, demobilisani borci i nosioci prava iz reda porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca (334.182) imaoci su deviznih vojnih knjižica.

Reguliranje prava boračke populacije Federacije Bosne i Hercegovine je otpočelo u uslovima agresije. Tek formirana Armija Republike Bosne i Hercegovine je zbog potpunog ili djelimičnog nefunkcionisanja civilnih struktura vlasti preuzela i zbrinjavanje porodica poginulih, umrlih i nestalih boraca, kao i ratnih vojnih invalida u cjelosti. Normativno neuređena materija iz oblasti boračke zaštite tražila je hitno reagiranje, tako da se pristupilo donošenju zakonskih propisa, od kojih težišno ističemo **Zakon o osnovnim pravima invalida i porodica palih boraca SFRJ**, koga je 1992. Republika Bosna i Hercegovina preuzela kao svoj propis i **Uredbu sa zakonskom snagom o pravu na izuzetnu penziju za vrijeme ratnog stanja**, koju je 1993. donijela Republika Bosna i Hercegovina. Ista je septembra 1995. zamijenjena Uredbom sa zakonskom snagom o izuzetnom materijalnom obezbjeđenju ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca. Ta Uredba je oktobra 1995. proglašena **Zakonom**, s tim što su u samom nazivu maja 1996., nažalost, brisane riječi "za vrijeme ratnog stanja", a da prethodno nije izvršeno revidiranje tog zakona i njegovo prilagođavanje realnim finansijskim mogućnostima zemlje. To je doprinjelo da se i danas proizvodi dug prema boračkoj populaciji zbog nemogućnosti cjelovitog finansiranja predviđenih prava, što svakodnevno stvara veliko nezadovoljstvo i nepovjerenje boračke populacije prema legalnim i legitimnim organima vlasti.

Sistemska ostvarivanje prava boraca je izuzetno složeno pitanje. Prije svega, trebalo je utvrditi koja su to prava koja boračka populacija

može ostvariti, a zatim novčana sredstva potrebna za realizaciju tako utvrđenih prava. To je posebno aktuelno u postratnom periodu, kada postoje opravdane potrebe najzaslužnije populacije u državi, na jednoj, i ograničenosti ekonomske i finansijske moći države, na drugoj strani. Usklađivanje potreba boračke populacije sa mogućnostima države upravo čini ovo pitanje još kompleksnijim.

Od posebnog je interesa i komparativna analiza prava boračke populacije od Drugog svjetskog rata do danas. Rezultati istraživanja, sa tabelarnim prikazima bitnih numeričkih pokazatelja, nedvosmisleno, između ostalog, potvrđuju da svaki od segmenata boračke populacije ima, pored niza zajedničkih, i svoje specifične potrebe i prioritete, te da su prava koja su zakonski utemeljena danas, i po obimu, vrsti i veličini, veća od onih koja su ostvarivali borci antifašisti iz Drugog svjetskog rata, što dovoljno pokazuje namjeru države da braniocima zemlje daje prednost i prioritet. Međutim, takve namjere Republike Bosne i Hercegovine, a kasnije i Federacije Bosne i Hercegovine, su ograničene finansijskim mogućnostima zemlje, što je proizvelo neostvariva prava.

Polazeći od rezultata istraživanja prezentiranih u ovom radu, u interesu cjelovite zaštite boračke populacije, realno zasnovane i ostvarive, nudimo više prijedloga, koje bi trebalo prihvatiti i ugraditi u pozitivne zakonske propise:

1. S obzirom na to da je formirano Federalno ministarstvo za pitanja boraca, potrebo je najkasnije do kraja 2000. godine, na unificiran i jedinstven način, izvršiti konstituisanje kantonalnih ministarstava (u svih 10 kantona) i općinskih organa za boračka pitanja. Općinske organe treba organizirati kao odjeljenja kantonalnih ministarstava, čime bi se stvorile pretpostavke za ujednačavanje boračke zaštite bar u osnovnim pravima, na nivou cijele Federacije. Samo na ovaj način može se postići ravnopravnost i isti tretman boračke populacije, neovisno u kom dijelu Federacije Bosne i Hercegovine ona živjela. U mnoštvu neriješenih pitanja boračke populacije, a u fazi organiziranog i institucionalnog ustrojavanja

države, cijenimo da je ovo, u interesu boračke populacije neophodno uraditi.

2. Regulirati ostvarivanje prava u skladu sa Zakonom, pri čemu je potrebno utvrditi minimum prava koji je obligatoran u ostvarivanju, ali utvrditi i maksimum prava kao gornji limit ka kome država teži, shodno svom ekonomskom, pravnom i političkom jačanju, uz obavezu godišnjeg utvrđivanja ostvarivanja prava proporcionalno ekonomskim mogućnostima i transparentnog upoznavanja korisnika prava. Potrebno je svake godine utvrditi mogućnosti ostvarivanja prava i to dok država, odnosno Federacija Bosne i Hercegovine, ne postigne zadovoljavajući nivo ekonomsko-socijalne sigurnosti i stabilnosti.

3. Da bi se ostvarila raspodjela sredstava na objektivno-pripadajući način neophodna je pomoć i posredovanje Međunarodne zajednice, kako bi se podaci o boračkoj populaciji (Armija Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatsko vijeće obrane) konačno objedinili i potom ujednačili po visini i obimu prava. Ovim bi se stvorile objektivne pretpostavke za ostvarivanje prava u skladu sa jednim i jedinim propisom, a to je **Zakon o pravima boraca i članova njihovih porodica Federacije Bosne i Hercegovine**. Tek tada će se postići objektivna, racionalna, ekonomična i pravična raspodjela sredstava (isključivo prema zajednički utvrđenom broju korisnika) i time ujednačeno i ravnopravno štititi boračka populacija (kako iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine, tako i iz reda Hrvatskog vijeća obrane).

4. Uz ostvarivanje prava reguliranih na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, kako je to rečeno u tački 2. ovih Zaključaka, smatramo da je u prioritetu potrebno odmah pristupiti rješavanju svih životnih potreba djece poginulih, umrlih i nestalih boraca koji nemaju ni drugog roditelja, kao i ratnih vojnih invalida 100% I grupe. Odmah potom i ratnih vojnih invalida 100% II grupe. Potrebe ostalog dijela boračke populacije rješavati shodno ekonomsko-finansijskim mogućnostima i socijalnom stanju, kao i potrebi pojedinaca iz ove populacije. Uz ova dva uslova potrebno bi bilo najmanje svake godine utvrđivati budžetske pozicije za ove namjene, uz obavezno izdvajanje sredstava

prema prioritetu i dinamici koju utvrde federalna i kantonalne vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

5. U cilju uspješnog rješavanja socijalno-statusnih pitanja boračke populacije, za čije je rješavanje neophodno sačiniti prioritete, potrebno je pristupiti izradi socijalne karte pojedinca (informatički obrađene) i permanentno ih ažurirati putem općinskih i kantonalnih organa za boračka pitanja. Najprije se treba dati tačan odgovor na redovna mjesečna primanja koje ima pojedinac i boračka porodica u cjelosti, da bi se moglo pristupiti pravičnom etapnom rješavanju socijalno-statusnih pitanja u cjelini.

Ostvarivanje prava boračke populacije, nažalost, nije u potrebnoj mjeri institucionalizirano, tako da ima pojava da jedno lice svoja prava ostvaruje u dvije ili više općina unutar jednog kantona ili u općinama dva ili više kantona. Ova pojava daje nam za pravo za konstataciju da je saradnja i uvezanost organa državne uprave, posebno na nivou općine i kantona, još uvijek nezadovoljavajuća. U cilju postizanja pravičnosti, ovo pitanje je potrebno hitno riješiti - jedinstvenom informatičkom obradom baze podataka svih korisnika prava, od Federacije, kantona do općine.

6. Jedna od pretpostavki za realizaciju Zaključka iz tač. 5. je, s obzirom da su se stekli uslovi, utvrđivanje TRAJNE invalidnosti i, stim u vezi, obavezno je dovesti u direktnu vezu sa radnom sposobnošću, a posebno zaposlenošću. Ovaj bi posao, trebalo da obavljaju ljekarske komisije, uz prisustvo predstavnika populacije koja se cijeni, s tim da po ugovoru o radu ili po ugovoru o djelu komisije budu direktno vezane za državne organe uprave zadužene za boračka pitanja. Drugostepena-reviziona komisija ljekara treba da bude jedna, a u iznimnim slučajevima dvije, za prostor Federacije u cjelosti, s tim da radi po nalogu i zadacima dobivenim koordinirano od Federalnog i kantonalnih organa za boračka pitanja.

7. S obzirom da je trenutno 34.801 ratni vojni invalid iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova, od čega 17.087 invalida sa utvrđenom invalidnošću 20%,

30% i 40%, rješavanju njihovih pitanja treba pristupiti na sljedeći način:

- a) **Ratni vojni invalidi sa utvrđenom invalidnošću od 20%, 30% i 40% u pravilu su radno sposobna lica. Prioritetan zadatak bi bio da se za ove kategorije obezbijedi zaposlenje. Svojestvo invalida im primarno znači prioritet u ostvarivanju ovog i drugih prava i kao dokaz za ostvarivanje istih.**

Predmet našeg posebnog interesovanja i istraživanja su ratni vojni invalidi od 50% invaliditeta do 100% II grupa. Njihova utvrđena invalidnost se mora dovesti u direktnu vezu sa radnom sposobnošću i radnim statusom (zaposlen-nezaposlen). **Visok procenat invalidnosti ne znači i radnu nesposobnost**, jer se radna sposobnost u pravilu cijeni prema poslovima koje lice obavlja ili je obavljalo. Ako lice nikada nije radilo onda se radna sposobnost cijeni prema stručnoj spremi, uključujući i ona lica koja su započela školovanje, ali ga nisu završila zbog izvođenja agresije na Republici Bosnu i Hercegovinu.

Kako smo već rekli, sa teorijsko-praktičnog aspekta istraživanja, veoma važnu ulogu igraju redovna mjesečna primanja pojedinca i njegove porodice u cjelosti. Zbog toga je veoma važno da li lice iz ove populacije radi ili ne radi. Radno nesposobni, koji sebi ne mogu vlastitim radom obezbijediti sredstva za život, treba da budu materijalno opskrbljeni od strane države. Zbog toga, a znajući pravila za sticanje svojstva invaliditeta, cijenimo objektivno realnim, humanim i pravičnijim, da se prioritarno zaštite invalidi koji imaju jednu težu ranu, povredu, ozljedu ili bolest i na osnovu koje im je utvrđen visok stepen invalidnosti, od lica sa više povreda, rana, ozljeda ili bolesti kod kojih se kao osnov uzima oštećenje koje povlači najveći procenat, pa se taj procenat povećava za 10% do 30%, te na taj način dobiva isti procenat invalidnosti kao kod lica sa jednom težom povredom, ranom, ozljedom ili bolešću. Poučeni praktičnim iskustvom tvrdimo da je u pravilu, kod lica sa više povreda, rana, ozljeda ili bolesti, sačuvana u cijelosti ili većem obimu funkcionalnost organa, te je ona, uz prevenciju narušavanja zdravlja, najvažnija za ocjenu radne

sposobnosti. Kod invalida sa jednom težom povredom, ranom, ozljedom ili bolešću u pravilu je izgubljena funkcionalnost tog oštećenog organa, te ovaj invalid, ne samo da nije ravnopravan sa prethodnim na jednom konkretnom poslu, nego je sigurno nesposobniji za rad za mnogo veći broj poslova od invalida sa djelimično ili u cjelosti očuvanom funkcionalnosti organa.

Idući ovim tragom došli smo do spoznaje da isti procenat invalidnosti ne znači i istu težinu povrede, prevashodno sa stanovišta očuvanosti funkcija organa, obavljanja svakodnevnih životnih potreba i, napokon, sa aspekta radne sposobnosti. Sigurno nam uopće nije cilj, a posebno u ovako teškim ekonomsko-finansijskim prilikama, da invalidi sa istim stepenom invaliditeta, ali različitim funkcionalnim oštećenjima organizma, te shodno tome i različitim radnim sposobnostima budu isto tretirani i materijalno zbrinjavani, kao što se to do sada činilo i čini. Ovo smatramo, ako ništa drugo, potpuno nepravičnim, zbog čega ovo ističemo i želimo da se dosadašnja praksa prevaziđe.

b) Dalje, elaborirajući ovu tezu, neophodno je dovesti i u vezu sa, makar i nepotpunim, podacima Zavoda za zapošljavanje Bosne i Hercegovine, iz kojih se, nažalost, vidi da je od prijavljene boračke populacije koja traži posao 52,17% bez ikakvog ili jako niskog obrazovanja. S obzirom da smo već rekli da se radna sposobnost za lica koja nisu radila, cijeni i prema stručnoj spremi, a kako je, nažalost, velika nezaposlenost bila i prije agresije na Bosnu i Hercegovinu, ovo će Federaciji i državi Bosni i Hercegovini predstavljati dodatnu, iznimno veliku, otežavajuću okolnost pri rješavanju nezaposlenosti.

Svoj doprinos u ovom radu, pri rješavanju ovog pitanja, želimo da damo kroz prijedlog zasnovan na tvrdnji da će invalidi sa težim povredama, uz istovremeno posjedovanje većeg obrazovnog nivoa, kod kojih je utvrđeno da postoji radna ili preostala radna sposobnost i profesionalnu rehabilitaciju mnogo lakše naći posao od istog takvog

invalida sa istim oštećenjem organizma, ali sa niskim ili nikakvim obrazovanjem, uz, također, profesionalnu rehabilitaciju indiciranu nakon utvrđene radne ili preostale radne sposobnosti. Svjesni obrazovnog nivoa naše boračke populacije, ali i doprinosa datog u odbrani države Bosne i Hercegovine, posebno u ovom poratnom periodu moramo ukazati i na činjenicu da će veliki broj ove populacije relativno dugo ostati bez radnog angažmana. Zbog toga, je prioritnije rješavati radni angažman lica stručne spreme kvalifikovanog radnika i više, te im time omogućiti da žive od vlastitog rada. Ova lica na ovaj način, uz profesionalnu rehabilitaciju, kao fizički hendikepirana lica, dobijaju kroz radni angažman i psihološku rehabilitaciju koja je za očuvanje boračke populacije veoma značajna. Oni na taj način pomažu sebi, ali i državi. Posebno u ovim, ekonomski teškim vremenima oni bi svojim radnim angažiranjem manje dobijali od države, a država bi bolje štitila nekvalifikovanu boračku populaciju, stvarala uslove za njeno dodatno obrazovanje, a potom i radno angažovanje. To znači da bi, uz ovakav kurs, ako ga država utvrdi, na principu solidarnosti i uzajamnosti, boračka populacija u dobrom dijelu pomagala sama sebi. Ukoliko nadležni državni organi ne postupe na ovakav ili sličan način, a u kontekstu jako niskog obrazovnog nivoa boračke populacije, pri njihovoj ocjeni radne sposobnosti mogli bi se suočiti sa dvije krajnosti. Prva je, da nadležna institucija za utvrđivanje radne sposobnosti, ne vodeći računa o kapacitetima privrede koji su istini za volju jako mali, utvrdi generalno pravilo i kaže da je gro boračke populacije, uvažavajući nizak ili nikakav nivo obrazovanja, sposoban za određene poslove, a praktično znamo da tih poslova nema. Ili drugo, da je gro te iste boračke populacije nesposoban za rad, što je čak i bliže objektivnoj realnosti, ako se zna da su ta lica, najčešće sada osposobljena samo za fizičke poslove.

Zbog svega navedenog, ovom se problemu mora odmah prići i studiozno i analitički, te na ovakav ili sličan način sačiniti koncepciju prioriteta u rješavanju nezaposlenosti u cjelosti, a posebno lica najzaslužnijih za odbranu Bosne i Hercegovine. Pitanje zapošljavanja je pitanje svih pitanja u bilo kojoj zemlji, ali u ovakvoj socijalno

rovitaj, kao što je naša, rekao bih, da je čak i uslov za opstojnost Bosne i Hercegovine kao države, i onako pretjerano rascjepkane. Također, posebnu poteškoću u ovom aspektu čini postojanje, danas ništa manje nego uoči i u toku agresije, dva velikodržavna koncepta, kako sa istoka, tako i sa zapada. Ovo je zasigurno još jedan dodatni razlog da polazište u rješavanju svih ovih pitanja, bude nivo ukupnih redovnih mjesečnih novčanih primanja pojedinca i njegove porodice u cjelosti.

Kao korektivni, a veoma važan faktor u zapošljavanju, obavezno utvrditi prioritet u zapošljavanju boračke populacije pri izvođenju javnih radova, vodeći pri tome računa da se kao prioritet prioriteta na tim poslovima upošljava nekvalifikovana radna snaga.

8. Polazeći od činjenice da je veliki broj boračke populacije niskog obrazovnog nivoa, a pri tome znajući da je ogroman broj boraca porijeklom sa sela, gdje su do agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu imali i prebivalište, aktivnosti u pravcu zapošljavanja trebalo bi, između ostalog, usmjeriti i u ovom pravcu. S obzirom na to da imamo dosta kvalifikovanih stručnjaka za intenzivan razvoj poljoprivrede, stočarstva, voćarstva i sličnih zanimanja primjerenih prirodnim bogastvima Bosne i Hercegovine, potrebno bi bilo preduzeti sljedeće aktivnosti:

- da već odškolovalani stručnjaci obuče ovu boračku populaciju intenzivnim oblicima privređivanja u navedenim djelatnostima;

- da Federacija Bosne i Hercegovine, kao i država u cjelosti, dâ veći poticaj obnovi razrušenih i popaljenih kuća, kao i obnovi njihovih gazdinstava, čime bi se stvorile pretpostavke za povratak i boračke populacije na svoja imanja, gdje su i prebivali do agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu;

- da nadležni resorni organi izvršne vlasti na svim nivoima finansijski stimulišu povratak, time što bi obezbijedili iz svojih izvora, ali i sredstava Međunarodne zajednice, osnovna sredstva za rad, a potom ih i dodatno stimulisali kroz povoljne kreditne aranžmane.

Ukoliko se ovome ne pristupi odmah bojimo se da će bez ovih mjera, ukupna ekonomska i socijalna stabilnost države biti dovedena u pitanje, nezaposlenost će rasti, a ogromni prirodni resursi i kapaciteti

Bosne i Hercegovine, će propadati, što bi, u tom slučaju, donijelo još veću stagnaciju i bijedu.

Ovim mjerama veliki broj radnika i seljaka, ali i ostale radne snage, bi se uposlilo, država vratila i unaprijedila selo, te bi na ovaj način, uz obrazovanje i rad, počela da stvara pretpostavke za djelatnosti kojima možemo biti i tržišno konkurentni u uslovima visokih standarda kvaliteta, koje zahtijeva Evropsko i svjetsko tržište.

9. Da bi se realizirala tačka 7. i 8. ovih Zaključaka, neophodno je pokrenuti masovnijiu akciju ocjene radne sposobnosti boračke populacije, jer je dosadašnji broj lica koji je izvršio ocjenu, zanemarljiv. Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, zajedno sa Institutom za ocjenu radne sposobnosti, utvrdila je kriterije za tu ocjenu. Nema nikakvih razloga da se ova ocjena ne obavi do kraja 2000. godine. Tim prije, što je problem finansiranja ovog ocjenjivanja riješen. Ocjenu za one koji su u radnom odnosu platiće ta pravna lica, a za one koji su prijavljeni Zavodu za zapošljavanje, nadležne službe zapošljavanja. Za one za koje nikako drugačije nije moguće riješiti, ovo pitanje regulisat će državni organi nadležni za boračka pitanja.

10. Pristupiti pripremama za ponovnom revizijom pripadnosti Armiji Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstvu unutrašnjih poslova, jer će to svakako biti obaveza i po novom Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica za Federalno Ministarstvo odbrane i Vojsku Federacije. Ova revizija se odnosi na pripadnost vojnim i policijskim formacijama, te su njeni rezultati i uspjeh preduslov za sticanje svojstva boračke populacije uopšte. Do sada je ova revizija pokretana, ali, nažalost, nije dala nikakve rezultate, nego je čak poslije takve revizije dolazilo i do povećanja obima prava za korisnike. Da bi se revizija mogla provesti i dati željene rezultate, a time i sačuvati teško stečeni dignitet borca, treba da je rade predstavnici Federalnog ministarstva odbrane, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i Federalnog ministarstva za boračka pitanja, uz ravnopravno učešće ovlaštenih predstavnika nevladinih udruženja za boračka pitanja, ovisno od toga za koji od tri segmenta populacije se vrši revizija.

11. Ništa manje značajna revizija od prethodne jeste i revizija utvrđenih procenata invaliditeta. Činjenica je da bi bilo racionalnije, prvo obaviti reviziju pripadnosti vojnim formacijama. Za one, za koje se eventualno utvrdi da nisu bili pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova, onda ne bi trebalo vršiti ocjenu invaliditeta kao vojnih invalida. Reviziju ne bi trebalo da vrše ljekarske komisije Instituta za ocjenu radne sposobnosti, koji je do sada izvršio sve ocjene i utvrdio postojeće invalidnosti. Taj posao bi morale obaviti druge komisije koje bi angažirali organi za boračka pitanja i to sa drugim ljekarima, čime bi se stvorile pretpostvake za još objektivniju ocjenu i otklonile, do sada, nastale nepravilnosti. Cilj revizije nije da se, po nečijem nalogu ili direktivi, smanje procenti invalidnosti, nego da se utvrdi pravo činjenično stanje i konačno sistemski počnu da štite oni kojima je ta pomoć objektivno i realno potrebna. Sa svim ovim revizijama trebalo bi krenuti sada, kako bi brzo i efikasno obavili zakonsku reviziju, koja će biti utvrđena kao obaveza po novom Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica, kako za korisnike iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine, tako i za korisnike iz reda Hrvatskog vijeća obrane.

12. Sistemsko i institucionalno rješavanje boračkih pitanja mnogo bi se lakše provelo ukoliko bi se od postojećih nevladinih boračkih udruženja organiziralo samo jedno, a u okviru kojeg bi postojala četiri segmenta:

- porodice poginulih, umrlih i nestalih boraca,
- ratni vojni invalidi
- demobilisani borci i
- borci antifašističkog narodno-oslobodilačkog rata 1941.-1945.

Ovako jedinstveno organizirana nevladina boračka organizacija mogla bi se onda proglasiti organizacijom od **posebnog državnog značaja**. Brojni su razlozi za ovakvo organiziranje boračke populacije, među kojima su ključni sljedeći:

- a) Ova organizacija bi imala neuporedivo veću snagu i značaj pri rješavanju svih pitanja boračke populacije, u odnosu na sada, ne rijetko prisutan antagonizam među ova tri segmenta;
- b) Jedna organizacija bi zajednički utvrdila prioritete u rješavanju njihovih problema, zasnovane na objektivnim i stvarnim potrebama populacije u cjelosti;
- c) Mnogo racionalnije i ekonomičnije bi se finansirala jedna ovakva organizacija, nego njih više (kao što je to sada), jer je veliki broj zajedničkih potreba jeftinije i opravdanije rješavati na jednom mjestu sa zajednički utvrđenim prioritetima;
- d) Uvesti kontrolu utroška sredstava izdvojenih iz budžeta (Federacije i kantona), gdje bi došlo i do samokontrole unutar boračke populacije, kako budžetskih, tako i van budžetskih sredstava koja se troše za potrebe ove populacije u cjelosti;
- e) Jedna organizacija, sa zajednički utvrđenim uravnoteženim potrebama, sigurno doprinosi jačanju socijalnog mira i stabilnosti. Ukoliko je više boračkih udruženja, prisutna je latentna opasnost neargumentirane i proizvoljne kritike, koja je često proizvod neinformiranosti i neznanja, gdje u socijalno nestabilnom društvu nailazi na podršku i odobravanje. Nezadovoljan čovjek, a posebno iz boračke populacije, te uz to niskog i lošeg životnog standarda, sigurno neće argumentirano razmišljati, nego će se jednostavno prikloniti stihijskom načinu rješavanja problema. To znači destabilizaciju države i sistema koji su u fazi izgradnje. Da bi se preduprijedile neželjne posljedice kojima bi moglo doprinijeti i neuređeno stanje u oblasti rada nevladinih boračkih organizacija, hitno je potrebno, u cilju stvaranja jedne, angažirati najveće političke i druge autoritete. Jer, do formiranja jednog udruženja od posebnog državnog interesa, neće moći doći bez potpunog angažmana tih autoriteta.

Mišljenja smo da je na prostoru Federacije, kada su u pitanju boračka udruženja, s obzirom na kratak vremenski period od prestanka rata, potrebno, i za sada jedino moguće, formirati tri nevladine boračke

organizacije: jednu za korisnike iz reda Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova, drugu za korisnike iz reda Hrvatskog vijeća obrane i SUBNOAR kao treće boračko udruženje koje bi trebalo poslužiti kao primjer za jedinstveno boračko organiziranje. To bi sigurno bio doprinos integrisanju po svim pitanjima, jer je rješavanje pitanja boračke populacije od strane državnih organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine trenutno u potpunosti podijeljeno, shodno dvjema komponentama Vojske Federacije. Cijenimo da bi ovakvim organiziranjem nevladinih organizacija bio dat dodatni impuls konačnom integralnom (federalnom) organiziranju državnih organa, a time i konačnom funkcionisanju Federacije Bosne i Hercegovine. U protivnom, i dalje ćemo imati pojedinačno i parcijalno rješavanje ovih pitanja, što znači agoniju i što je najgore uvijek je prisutno žarište za socijalne nemire.

13. U ovom poratnom periodu, kada se Federacija Bosne i Hercegovine, još nalazi u izuzetno teškim ekonomskim neprilikama, a boračka populacija u nezavidnom socijalno-statusnom položaju, neophodno je utvrditi prioritete za finansiranje boračkih prinadležnosti sa nivoa Federacije i to sljedećim redom:

1. Djeca poginulih, umrlih i nestalih boraca koja nemaju roditelje, a nalaze se na redovnom školovanju.
2. Djeca poginulih, umrlih i nestalih boraca, koja imaju jednog roditelja, a nalaze se na redovnom školovanju.
3. Lica iz boračke populacije koja su nezaposlena, ne obavljaju samostalnu djelatnost, niti su uživaoci penzije, a uz to su i nesposobni za rad.
4. Lica iz boračke populacije koja su nezaposlena, ne obavljaju samostalnu djelatnost, niti su uživaoci penzije, ali su sa promijenjenom radnom sposobnošću.
5. Lica iz boračke populacije koja su nezaposlena, ne obavljaju samostalnu djelatnost, niti su uživaoci penzije, ali su sposobni za rad.

Licima iz tačkaka 4. i 5. ovog Zaključka, treba pružiti, po mogućnosti, bolju zaštitu ali najdalje do zaposlenja ili odbijanja

ponuđenog zaposlenja koje odgovara njihovoj stručnoj spremi ili radom stečenim sposobnostima.

Minimalno utvrđeni novčani iznos za pojedinca i njegovu porodicu od države, shodno ekonomskim mogućnostima zemlje, treba biti obavezujući korektivni kriterij, od kojeg će zavistiti visina novčanih davanja za sva lica iz ovog Zaključka.

Realizacijom ovog kriterija uvažavaće se stvarne potrebe pojedinaca i respektovati finansijske mogućnosti Federacije. Upravo je cilj da se ova dva aspekta dovedu u sklad, jer će se samo na taj način zadovoljiti interesi i potrebe boračke populacijue, na jednoj, i Federacije Bosne i Hercegovine, na drugoj strani, što je pretpostavka za socijalni mir i stvaranje uslova za bolje reguliranje ove oblasti.

PRILOZI

Br. 1

ZAKON

**O OSNOVNIM PRAVIMA VOJNIH INVALIDA I PORODICA
PALIH BORACA***

G l a v a I

OPŠTE ODREDBE

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se osnovna prava vojnih invalida, porodica palih boraca i članova porodica vojnih invalida.

Član 2.

Vojni invalid je lice koje je, vršeći vojne dužnosti u ratu ili u miru, zadobilo ranu, povredu, ozljedu ili bolest zbog koje je nastupilo oštećenje njegovog organizma.

Član 3.

Porodica palog borca je porodica lica koje je, vršeći vojne dužnosti u ratu, poginulo, umrlo, ili proglašeno nestalim.

G l a v a II

RATNI VOJNI INVALIDI

Član 4.

Ratni vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je, vršeći vojne dužnosti ili druge dužnosti za vojne ciljeve ili za

* ZBIRKA PROPISA O OSNOVNIM PRAVIMA BORACA, sa komentaram Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca (u daljem tekstu: ZBIRKA PROPISA ...), Beograd 1984; "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 2/92. i br. 13/94.

ciljeve državne bezbjednosti u ratu zadobio ranu, povredu, ozljedu ili bolest, pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma najmanje za 20%.

Član 5.

Ratni vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je oštećenje organizma nastupilo:

1) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene u ratu pri vršenju vojnih dužnosti ili drugih dužnosti za ciljeve odbrane ili bezbjednosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije;

2) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene u vremenu od 17. aprila 1941. do 15. maja 1945. godine, u sastavu partizanskih odreda, narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, odnosno Jugoslovenske armije, ili van njihovog sastava, pri vršenju vojnih dužnosti ili drugih dužnosti za vojne ciljeve, ili drugih dužnosti po naređenju vojnih organa ili organa vlasti.

Član 6.

Ratni vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je oštećenje organizma nastupilo:

1) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pri vršenju dužnosti za ciljeve državne bezbjednosti ili narodne odbrane ili povodom vršenja te dužnosti od 15. maja 1945, do 31. decembra 1947. godine;

2) usljed rane, povrede ili ozljede zadobijene učestvovanjem u oružanoj akciji državne bezbjednosti ili narodne odbrane ili povodom te akcije poslije 31. decembra 1947. godine;

3) usljed rane, povrede ili ozljede koju je zadobio kao pripadnik oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u nastavku teksta: oružane snage), pri vršenju vojnih dužnosti u stranoj zemlji koja je u oružanom sukobu, ako ga je na vršenje tih dužnosti uputio nadležni vojni organ u okviru međunarodnih obaveza koje je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija preuzela poslije 15. maja 1945. godine.

Član 7.

Ratni vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je postojala bolest, koja se pogoršala pod okolnostima iz člana 5. i člana 6. tačka 1. ovog zakona ili bolest za koju se ne može pouzdano zaključiti da je prouzrokovana pod tim okolnostima, ali se može zaključiti da su ratni napori

znatno uticali na njeno pogoršanje, pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma najmanje za 20%.

Član 8.

Ratni vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je oštećenje organizma nastupilo:

1) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti koju je zadobio u sastavu jugoslovenske vojske za vrijeme rata od 6. do 17. aprila 1941. godine ili kasnije kao ratni zarobljenik u logorima;

2) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti koju je zadobio u savezničkim redovima u borbi za uništenje fašizma ili kao učesnik u ustancima za narodno oslobođenje;

3) usljed rane, povrede, ozljede ili bolesti koju je zadobio kao učesnik narodnooslobodilačkog pokreta Grčke od 6. aprila 1941. do 15. maja 1945. godine i narodnooslobodilačkog pokreta Grčke od 15. maja do 8. jula 1949. godine.

Ratni vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije:

1) kome je po završetku ranijih ratova priznato svojstvo ratnog vojnog invalida odlukom nadležnog organa, odnosno kome je naknadno priznato svojstvo ratnog vojnog invalida;

2) koji je iseljenik povratnik, a kome su svojstvo ratnog vojnog invalida priznale savezničke zemlje iz prvog ili drugog svjetskog rata, ako po tom osnovu ne ostvaruje prava od tih zemalja.

Član 9.

Ratni vojni invalid je i stranac kod koga je nastupilo oštećenje organizma pod okolnostima iz čl. 5. do 7. ovog zakona.

Član 10.

Ratni vojni invalid koji naknadno ispuni uslove za sticanje svojstva mirnodopskog vojnog invalida zadržava svojstvo ratnog vojnog invalida, a invaliditet mu se utvrđuje prema ukupnom oštećenju organizma po oba osnova.

Glava III

MIRNODOPSKI VOJNI INVALIDI

Član 11.

Mirnodopski vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je u miru, kao vojno lice, u vršenju obavezne ili dobrovoljne vojne službe u oružanim snagama ili u vezi s tom službom ili dužnosti u vojnim školama u svojstvu pitomca, bez svoje krivice, zadobio ranu, povredu ili ozljedu, pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma za 20%.

Mirnodopski vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je u miru, kao aktivno vojno lice, u vršenju službe u oružanim snagama, bez svoje krivice zadobio ranu, povredu ili ozljedu pod okolnostima koje su specifične za vršenje službe u oružanim snagama (vježbe, logorovanja, manevri, dežurstva, uzbune, vršenje službe u otežanim uslovima, vanredne situacije prouzrokovane potrebama borbene gotovosti, upotreba sredstava oružanih snaga, rukovanje naoružanjem i vojnom opremom, potrebe komandovanja, obilaska i inspekcije jedinica i sl.), pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma najmanje za 20%.

Član 12.

Mirnodopski vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je kao vojno lice, poslije 15. maja 1945. godine, zadobio bolest koja je neposredna posljedica vršenja obavezne ili dobrovoljne vojne službe u oružanim snagama ili dužnosti u vojnim školama u svojstvu pitomca, pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma najmanje za 60%.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana, mirnodopski vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je, kao vojno lice, zadobio bolest koja je neposredna posljedica vršenja obavezne vojne službe van Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u okviru međunarodnih obaveza koje je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija preuzela, pa je zbog toga nastupilo oštećenje njegovog organizma najmanje za 50%.

Mirnodopski vojni invalid je državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je pod okolnostima i pod uslovima iz st. 1. ili 2. ovog člana, usljed pogoršanja bolesti koja je postojala prije stupanja u oružane snage, nastupilo oštećenje organizma najmanje za 60% , odnosno 50%.

Mirnodopski vojni invalid koji stekne prava po ovom zakonu po osnovu bolesti i uživa ih najmanje pet godina, pa se poslije toga stanje poboljša i procent invaliditeta smanji ispod procenta određenih u st. 1. i 2. ovog člana, zadržava svojstvo mirnodopskog vojnog invalida i koristi se pravima prema smanjenom procentu invaliditeta, pod uslovom da utvrđeno oštećenje organizma nije manje od 20%.

Član 13.

Mirnodopski vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kod koga je oštećenje organizma najmanje za 20% nastupilo usljed rane, povrede ili ozljede koju je zadobio bez svoje krivice:

1) pri vršenju ili povodom vršenja zadataka i poslova službe državne i javne bezbjednosti koji su zakonom ili propisom donesenim na osnovu zakona utvrđeni kao zadaci i poslovi koje vrše ovlašćena službena lica;

2) za vrijeme vojnostručne obuke u organizacijama saveza rezervnih vojnih starješina i u drugim organizacijama koje odredi savezni sekretar za narodnu odbranu ako je obuku planirao, organizovao i kontrolisao organ Jugoslovenske narodne armije ili štab teritorijalne odbrane i ako se obuka izvodi po pozivu nadležnog organa društveno-političke zajednice, kao i za vrijeme gađanja vatrenim oružjem i drugih oblika vojne obuke koji po svojoj prirodi mogu izazvati povećanu opasnost za oštećenje organizma, a koji su predviđeni programom obavezne obuke za odbranu i zaštitu;

3) u sastavu jugoslovenske vojske u vremenu od 18. maja 1920. do 6. aprila 1941. godine, vršeći vojnu dužnost ili službu, ili povodom te dužnosti, odnosno službe.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida, u sporazumu sa funkcionerom koji rukovodi saveznim organom uprave nadležnim za unutrašnje poslove, propisaće kada će se smatrati da je oštećenje organizma iz stava 1. tačke 1. ovog člana nastupilo pri vršenju ili povodom vršenja zadataka i poslova državne i javne bezbjednosti.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida, u sporazumu sa saveznim sekretarom za narodnu odbranu, propisuje koji oblici vojne obuke izazivaju povećanu opasnost za oštećenje organizma prema stavu 1. tačka 2. ovog člana.

Član 14.

Mirnodopski vojni invalid je i državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kome je priznato svojstvo mirnodopskog vojnog invalida po propisima

donesenim prije 6. aprila 1941. godine, zbog oštećenja organizma usljed rane, povrede ili ozljede zadobijene u srpskoj ili crnogorskoj vojsci prije balkanskog ili prvog svjetskog rata.

Član 15.

Mirnodopski vojni invalid koji naknadno ispuni uslove za sticanje svojstva ratnog vojnog invalida stiče svojstvo ratnog vojnog invalida, a invaliditet mu se utvrđuje prema ukupnom oštećenju organizma po oba osnova.

Član 16.

Svojstvo mirnodopskog vojnog invalida može ostvariti i stranac kod koga je oštećenje nastupilo pod okolnostima iz čl. 11, 12. i 14. ovog zakona.

Član 17.

Nehat se ne smatra krivicom prema odredbama čl. 11. i 13. ovog zakona.

Član 18.

Vojnim licem, odnosno aktivnim vojnim licem, smatra se lice koje je, po doredbama saveznog zakona kojim se uređuje služba u oružanim snagama, vojno lice, odnosno aktivno vojno lice.

Vršenjem službe ili dužnost u vezi sa službom u oružanim snagama, smatra se vršenje dužnosti koja se, po odredbama saveznog zakona kojim se uređuje služba u oružanim snagama, smatra vršenjem službe, odnosno dužnosti u vezi sa službom.

Obaveznom vojnom službom smatra se vršenje vojne obaveze po odredbama saveznog zakona kojim se uređuje vojna obaveza.

Dobrovoljnom vojnom službom smatra se vršenje vojne obuke žena po odredbama saveznog zakona kojim se uređuje vojna obaveza.

G l a v a IV

PORODICA PALOG BORCA

Član 19.

Porodica palog borca je porodica lica koje je u vremenu od 17. aprila 1941. do 15. maja 1945. godine poginulo, umrlo ili nestalo vršeći vojne dužnosti ili druge

dužnosti za vojne ciljeve u narodnooslobodilačkom ratu, odnosno koje je od rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene u tom ratu umrlo do 15. maja 1946. godine.

Članovi porodice palog borca su i članovi porodice lica koje je poginulo, umrlo ili nestalo pod okolnostima iz člana 5. tačka 1. ovog zakona.

Član 20.

Članovi porodice palog borca su:

1) bračni drug, djeca rođena u braku ili van braka i usvojena djeca, kao i pastorčad koje je poginuli, umrli ili nestali borac izdržavao najmanje posljednju godinu dana prije smrti (u nastavku teksta: uža porodica);

2) roditelji, kao i očuh, maćeha i usvojilac koji su poginulog, umrlog ili nestalog borca izdržavali najmanje posljednjih pet godina prije smrti ili koje je borac izdržavao posljednjih pet godina prije svoje smrti;

3) djed i baba po ocu i majci.

Član uže porodice je i vanbračna žena poginulog, umrlog ili nestalog borca koja je prije 9. maja 1946. godine s borcem, živjela duže vrijeme, ili kraće vrijeme ako je s njim imala djece, a brak nije zaključen iz opravdanih razloga.

Smatraće se da je postojalo izdržavanje prema stavu 1. tač.1. i 2. ovog člana i za vrijeme za koje je poginuli, umrli ili nestali borac usljed ratnih okolnosti bio spriječen da izdržava pastorka, očuha, maćehu ili usvojioca, a smatraće se i da su očuh, maćeha ili usvojilac za to vrijeme izdržavali poginulog, umrlog ili nestalog borca.

G l a v a V

ČLANOVI PORODICE VOJNOG INVALIDA

Član 21.

Članovi porodice vojnog invalida su:

1) bračni drug, djeca rođena u braku ili van braka i usvojena djeca, kao i pastorčad koje je vojni invalid izdržavao najmanje posljednju godinu prije smrti, odnosno prije nastupanja invaliditeta (u nastavku teksta: uža porodica vojnog invalida);

2) roditelji, kao i očuh, maćeha ili usvojlac koji su se o vojnom invalidu starali posljednjih pet godina prije smrti vojnog invalida, ili koje je vojni invalid izdržavao posljednjih pet godina;

3) djed i baba po ocu i majci.

Članovi porodice mirnodopskih vojnih invalida i lica koja su poginula ili umrla od posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima iz čl. od 11. do 13. ovog zakona, jesu samo lica iz stava 1. tač. 1. i 2. ovog člana.

G l a v a VI

OSNOVNA PRAVA

Član 22.

Osnovna prava vojnog invalida su:

- 1) lična invalidnina;
- 2) dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica;
- 3) ortopedski dodatak;
- 4) zdravstvena zaštita i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite;
- 5) naknada za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka na drugom mjestu.

Član 23.

Osnovna prava člana porodice palog borca su:

- 1) porodična invalidnina;
- 2) uvećana porodična invalidnina;
- 3) zdravstvena zaštita i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite;
- 4) naknada za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu.

Osnovna prava utvrđena u stavu 1. ovog člana za članove porodice poginulog borca imaju i članovi porodice lica koje je poginulo, umrlo ili nestalo pod okolnostima iz člana 5. tačka 1. i čl. 6. i 8. ovog zakona.

Član 24.

Radi ostvarivanja prava po ovom zakonu vojni invalidi razvrstavaju se u grupe vojnog invaliditeta prema stepenu oštećenja organizma izraženom u procentu.

Procent vojnog invaliditeta određuje se srazmjerno oštećenju organizma koje je nastalo kao posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima utvrđenim ovim zakonom.

Za određivanje procenta vojnog invaliditeta uzimaju se u obzir i: oštećenja organizma nastala usljed upotrebe standardnih lijekova, operacija i drugih terapijskih poduhvata radi liječenja od rana, povreda, ozljeda i bolesti zadobijenih pod okolnostima predviđenim ovim zakonom i nošenja ortopedskih pomagala; pol; okolnosti pod kojima je kod maloljetnika i ratnih zarobljenika nastupilo oštećenje organizma usljed psihosomatskih oštećenja i poremećaja; gubitak ili teško oštećenje parnog organa ako je drugi parni organ izgubljen ili teško oštećen usljed posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima utvrđenim ovim zakonom.

Član 25.

Prema procentu invaliditeta, vojni invalidi se razvrstavaju u deset grupa vojnog invaliditeta, i to:

- I grupa - invalidi sa 100% invaliditeta kojima je za redovan život potrebna njega i pomoć od strane drugog lica;
- II grupa - invalidi sa 100% invaliditeta;
- III grupa - invalidi sa 90% invaliditeta;
- IV grupa - invalidi sa 80% invaliditeta;
- V grupa - invalidi sa 70% invaliditeta;
- VI grupa - invalidi sa 60% invaliditeta;
- VII grupa - invalidi sa 50% invaliditeta;
- VIII grupa - invalidi sa 40% invaliditeta;
- IX grupa - invalidi sa 30% invaliditeta;
- X grupa - invalidi sa 20% invaliditeta.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida, po pribavljenom mišljenju ljekarskih komisija koje daju nalaz i mišljenje organima uprave koji rješavaju o pravima po ovom zakonu u drugom stepenu, donosi propis o utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta prema stepenu oštećenja i drugim uslovima i kriterijumima za utvrđivanje vojnog invaliditeta.

Član 26.

Pri utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta, licima kod kojih je pod okolnostima iz člana 7. i član 12. stav 3. ovog zakona nastupilo oštećenje organizma uzima se odgovarajući procent od cjelokupnog oštećenja organizma, s obzirom na prirodu bolesti i njen razvitak, trajanje i težinu ratnih napora, odnosno napora pri vršenju vojne službe u oružanim snagama, kao i s obzirom na druge okolnosti koje su u pojedinom slučaju uticale na bolest.

Procent vojnog invaliditeta utvrđen konačnim rješenjem po stavu 1. ovog člana po osnovu pogoršanja bolesti, koji je određen pri prvom utvrđivanju vojnog invaliditeta, ne može se kasnije povećati, bez obzira na dalje pogoršanje oštećenja organizma.

Pri utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta licu koje je poslije 15. maja 1945. godine ostalo na odsluženju obaveznog vojnog roka, pa je prije isteka tog roka otpušteno iz Jugoslovenske narodne armije usljed pogoršanja bolesti zadobijene pri vršenju vojne dužnosti u ratu, po kojoj mu nije priznato svojstvo ratnog vojnog invalida, neće se primjenjivati odredbe st. 1. i 2. ovog člana.

Član 27.

Poslije smrti vojnog invalida od I do VII grupe, članovi njegove porodice, kao i članovi porodice lica poginulog ili umrlog od posljedica rane, povrede ili ozljede zadobijene pod okolnostima iz čl. 11. i 13, odnosno umrlog od bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 12. ovog zakona, imaju pravo na porodičnu invalidninu, zdravstvenu zaštitu i na naknadu za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu.

Član 28.

Članovi uže porodice vojnog invalida I i II grupe i članovi uže porodice vojnog invalida III i IV grupe kome je priznato pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, kao i djeca vojnog invalida od III do VII grupe, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu u obimu i pod uslovima propisanim ovim zakonom.

Član 29.

U slučaju smrti vojnog invalida, članovi domaćinstva sa kojima je vojni invalid živjeo posljednju godinu života, odnosno lice koje se o vojnom invalidu staralo u toku posljednje godine njegovog života, imaju pravo na novčanu pomoć.

Lice koje preveze posmrtno ostatke vojnog invalida koji umre van svog prebivališta - na putu za zdravstvenu organizaciju udruženog rada, u toj organizaciji ili pri povratku iz te organizacije, ima pravo na naknadu troškova prevoza posmrtnih ostataka vojnog invalida.

Član 30.

Vonji invalid sa prebivalištem u inostranstvu ima pravo na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedski dodatak.

Članovi porodice palog borca sa prebivalištem u inostranstvu imaju pravo na porodičnu invalidninu i uvećanu porodičnu invalidninu.

Poslije smrti vojnog invalida od I do VII grupe, članovi njegove porodice, kao i članovi porodice lica poginulih ili umrlih od posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima iz čl. od 11. do 13. ovog zakona, sa prebivalištem u inostranstvu, imaju pravo na porodičnu invalidninu.

Lica iz st. od 1. do 3. ovog člana, kad borave na teritoriji Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu pod uslovima propisanim ovim zakonom.

Član 31.

Osnovna prava utvrđena ovim zakonom nemaju:

- 1) lica koja su prebjegla neprijatelju ili su pobjegla iz vojske ili sa vojne dužnosti;
- 2) lica koja su se sama ranila ili povrijedila radi izbjegavanja vojne dužnosti;
- 3) lica osuđena pravosnažnom sudskom presudom zbog učestvovanja na strani okupatora ili njegovih pomagača protiv partizanskih odreda, narodooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, Jugoslovenske armije ili saveznika Jugoslavije.

Osnovna prava propisana ovim zakonom nemaju članovi porodice lica iz stava 1. ovog člana, kao i članovi porodice koji su osuđeni za djela iz stava 1. tačke 3. ovog člana.

1. Lična invalidnina

Član 32.

Lična invalidnina vojnog invalida određuje se u mjesečnom iznosu, prema grupi vojnog invaliditeta.

Mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe određuje se u visini prosječnog mjesečnog dohotka u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji iz prethodne godine, uvećanog za 52%.

Mjesečni iznos lične invalidnine vojnih invalida od II do X grupe određuje se u procentu od lične invalidnine vojnog invalida I grupe i isnosi:

<u>Grupa</u>	<u>Procent</u>
II	72,47%
III	54,83%
IV	40,49%
V	28,83%
VI	17,87%
VII	12,09%
VIII	5,83%
IX	4,35%
X	2,94%

2. Porodična invalidnina i uvećana porodična invalidnina

Član 33.

Članovi uže porodice palog borca, članovi uže porodice vojnog invalida od I do VII grupe, poslije njegove smrti, i članovi uže porodice lica koje je poginulo ili umrlo od posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima iz čl. od 11. do 13. ovog zakona, imaju pravo na porodičnu invalidninu pod sljedećim uslovima:

1) udovica - kad navršši 45. godina života ili udovac - kad navršši 60. godina života, kao i prije navršenih 45, odnosno 60. godina života ako su nesposobni za privređivanje;

2) djeca, usvojenici i pastorčad - do navršene 15. godine života, odnosno ako su na školovanju, do kraja propisanog trajanja redovnog školovanja, a najkasnije do navršene 26. godine života, a ako su nesposobni za privređivanje - za vrijeme dok ta nesposobnost traje, pod uslovom da je nesposobnost nastupila prije navršene 15. godina, odnosno 26. godine života. Ako je školovanje prekinuto zbog služenja vojnog roka ili bolesti, ova lica se mogu koristiti pravom na porodičnu invalidninu i za vrijeme služenja vojnog roka, odnosno bolovanja, i to do navršene 26. godine života, a poslije toga - najviše još za onoliko vremena koliko su zbog služenja vojnog roka, odnosno bolesti izgubila od redovnog školovanja, ako je redovno školovanje produženo prije navršene 26. godine života;

3) lice iz tačke 2. ovog stava - za vrijeme vanrednog školovanja na prvoj godini više škole, odnosno fakulteta ili druge visoke škole, pod uslovom da je na prvu godinu studija upisano u godini u kojoj je završio srednju školu i da je nezaposleno.

Ako užu porodicu sačinjavu bračni drug sa jednim ili više članova porodice iz stava 1. tačka 2. ovog člana, bračni drug ima pravo na porodičnu invalidninu kao

sauživalac sa njima, bez obzira na uslove iz stava 1. tačka 1. ovog člana, i to dok ijedno od te djece ima pravo na invalidninu.

Izuzetno od odredaba stava 1. tačka 1. i stava 2. ovog člana, bračni drug vojnog invalida koji je u vrijeme smrti bio korisnik dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica ima pravo na porodičnu invalidninu nezavisno od uslova predviđenih u tim odredbama, ako je sa vojnim invalidom živjeo u bračnoj zajednici i u zajedničkom domaćinstvu podsljednjih pet godina prije njegove smrti.

Član 34.

Članovi porodice iz člana 20. stav 1. tačka 2. i člana 21. stav 1. tačke 2. ovog zakona, imaju pravo na porodičnu invalidninu u iznosima iz člana 36. st. 2. i 3. ovog zakona i ako su članovi uže porodice ostvarili pravo na porodičnu invalidninu.

Očuh, maćeha ili usvojilac koji ispunjava uslove za priznavanje prava na porodičnu invalidninu ima preče pravo od roditelja koji nije izvršavao roditeljske dužnosti prema vojnom invalidu.

Član 35.

Djed i baba palog borca i umrlog ratnog vojnog invalida od I do VII grupe imaju pravo na porodičnu invalidninu ako porodičnu invalidninu ne ostvaruju članovi porodice iz člana 20. stav 1. tač. 1. i 2. i člana 21. stav 1. tač. 1. i 2. ovog zakona.

Ako porodicu sačinjavaju djed i baba po ocu i djed i baba po majci, pravo na porodičnu invalidninu imaju djed i baba koji su se starali o podizanju i vaspitanju lica od koga izvođe svoje pravo, odnosno djed i baba koje je to lice izdržavalo.

Član 36.

Osnov za određivanje visine porodične invalidnine je mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Porodična invalidnina za jednog korisnika porodične invalidnine iznosi 6,51% mjesečno od osnova iz stava 1. ovog člana.

Porodična invalidnina za jednog korisnika porodične invalidnine koji je to pravo ostvario kao član porodice palog borca iznosi 13,02% mjesečno od osnova iz stava 1. ovog člana.

Ako pravo na porodičnu invalidninu ostvaruje više članova porodice, za svakog sauživaoca iznos porodične invalidnine iz stava 2. odnosno stava 3. ovog člana povećava se za 50%.

Član 37.

Ako se porodičnom invalidninom koriste dva ili više članova porodice, porodična invalidnina pripada sauživaocima na ravne dijelove.

Član 38.

Roditelj palog borca čije je jedino dijete poginulo u ratu pod okolnostima iz čl. 5, 6. i 8. ovog zakona, kao i roditelj palog borca koji je imao više djece pa je jedno izgubilo život pod istim okolnostima, a ostala su izgubila život kao građanske žrtve rata (fašistički teror, ratne operacije, bombardovanje i dr.), ima pravo na porodičnu invalidninu iz člana 36. stav 3. ovog zakona uvećanu za 50%, pod uslovom da nijedno od te djece nije ostavilo porod i da taj roditelj kasnije nije imao druge djece.

Ako se porodičnom invalidninom po stavu 1. ovog člana koriste oba roditelja kao sauživaoci, iznos porodične invalidnine određen po članu 36. stav 3. ovog zakona uvećava se za 50%.

Član 39.

Roditelj i bračni drug palog borca koji nemaju djece, odnosno ako imaju jedno ili više djece koja su nesposobna za privređivanje, pod uslovom da je ta nesposobnost nastupila prije 15 godina života djeteta, odnosno prije navršenih 26 godina života ako je dijete bilo na redovnom školovanju, kao i dijete palog borca bez oba roditelja, imaju, pored prava na porodičnu invalidninu, i pravo na uvećanu porodičnu invalidninu.

Uvećana porodična invalidnina iz stava 1. ovog člana iznosi 34,72 od mjesečnog iznosa lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Ako više lica iz stava 1. ovog člana ispunjava uslove za priznavanje prava na porodičnu invalidninu, uvećana porodična invalidnina u iznosu iz stava 2. ovog člana pripada svakom od njih.

Član 40.

Pravo na porodičnu invalidninu i uvećanu porodičnu invalidninu ima, pod uslovima propisanim ovim zakonom, i vojni invalid.

Član 41.

Članovi porodice koji ispunjavaju uslove za priznavanje prava na porodičnu invalidninu po dva ili više lica, imaju pravo na porodičnu invalidninu u nesmanjenom iznosu po svakom od tih lica, s tim da pravo na uvećanu porodičnu invalidninu iz člana 39. ovog zakona mogu ostvariti samo po jednom licu.

3. Dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica

Član 42.

Na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica ima pravo:

1) vojni invalid I grupe;

2) vojni invalid II, III i IV grupe kod koga je oštećenje organizma nastupilo nezavisno od vojnog invaliditeta koje je, zajedno sa vojnim invaliditetom, jednako oštećenju organizma vojnog invalida I grupe.

Vojni invalidi iz stava 1. ovog člana radi ostvarivanja prava na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, razvrstavaju se u tri stepena i to:

1) u prvi stepen - vojni invalidi I grupe koji su potpuno nesposobni za obavljanje svih osnovnih životnih potreba i kojima je neophodna neprekidna njega i pomoć od strane drugog lica;

2) u drugi stepen - ostali vojni invalidi I grupe, kao i vojni invalidi II, III i IV grupe, čija je nesposobnost jednaka nesposobnosti vojnih invalida I grupe razvrstanih u prvi stepen dodatka;

3) u treći stepen - vojni invalidi II, III i IV grupe čija je nesposobnost jednaka nesposobnosti vojnih invalida I grupe razvrstanih u drugi stepen dodatka.

Član 43.

Osnov za određivanje visine dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica je mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica iznosi mjesečno:

1) za prvi stepen	85,73% od osnova;
2) za drugi stepen	65,95% od osnova;
3) za treći stepen	46,17% od osnova.

Član 44.

Vojnom invalidu korisniku dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica, kad je smješten u zdravstvenoj ili drugoj organizaciji udruženog rada u kojoj su mu obezbijeđeni potrebna njega i pomoć, ne pripada taj dodatak za vrijeme preko tri mjeseca koje provede u takvoj organizaciji, osim ako sam snosi troškove smještaja i opskrbe.

Član 45.

Vojni invalid korisnik dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica ima pravo na naknadu iznosa koji je kao obveznik plaćanja doprinosa iz ličnog dohotka platio za lice koje mu pruža njegu i pomoć sa kojim je zaključio ugovor o radnom odnosu.

Naknada iz stava 1. ovog člana ne može biti veća od iznosa doprinosa na osnovicu koju čini dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica na koji vojni invalid ima pravo.

4. Ortopedski dodatak

Član 46.

Pravo na ortopedski dodatak ima vojni invalid kome je vojni invaliditet utvrđen zbog težih oštećenja organizma koja su neposredna posljedica zadobijene rane, povrede, ozljede ili bolesti koja je prouzrokovala amputaciju ekstremiteta ili teško oštećenje funkcije ekstremiteta, kao i zbog potpunog gubitka vida na oba oka.

Oštećenje organizma iz stava 1. ovog člana razvrstavaju se u četiri stepena, prema težini, vrsti i uzroku oštećenja.

Član 47.

Osnov za određivanje visine ortopedskog dodatka je mjesečni iznos lične invalidnine vojnog invalida I grupe.

Ortopedski dodatak iznosi mjesečno:

1) za prvi stepen	28,93% od osnove;
2) za drugi stepen	22,08% od osnove;
3) za treći stepen	14,22% od osnove;
4) za četvrti stepen	6,88% od osnova.

Ortopedski dodatak iz stava 2. tačka 1. ovog člana povećava se za 25% vojnom invalidu kod koga postoji kombinacija više oštećenja prvog stepena.

5. Usklađivanje invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka

Član 48.

Mjesečni iznos lične, porodične i uvećane porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka usklađuju se s porastom prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, najmanje dva puta u toku godine. Način i rokove usklađivanja tih

primanja u toku godine utvrđuje savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida.

Konačno usklađivanje mjesečnih novčanih iznosa iz stava 1. ovog člana vrši se početkom naredne godine, prema porastu prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u prethodnoj godini.

Razlika između mjesečnih novčanih iznosa iz stava 1. ovog člana isplaćenih u prethodnoj godini i iznosa tih primanja utvrđenih po stavu 2. ovog člana isplaćuje se za cijelu prethodnu godinu.

Funkcioner koji rukovodi saveznim organom uprave nadležnim za pitanja boraca i vojnih invalida utvrđuje mjesečne novčane iznose lične, porodične i uvećane porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka po odredbama st. 1. i 2. ovog člana na osnovu zvaničnih podataka savezne organizacije nadležne za poslove statistike.

Čl 49.

U slučaju promjene pariteta dinara u odnosu na strane valute, vojnom invalidu i korisniku porodične invalidnine sa prebivalištem u inostranstvu isplaćuju se novčana primanja u valuti i najmanje u iznosima koji su mu isplaćivani po ovom zakonu do dana promjene pariteta dinara.

Novčana primanja u stranoj valuti iz stava 1. ovog člana Savezno izvršno vijeće može povećati uzimajući u obzir porast troškova života u zemljama u kojima žive ta lica, kao i odnos porasta novčanih primanja korisnika istih osnovnih prava sa prebivalištem u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji prema porastu troškova života u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

6. Zdravstvena zaštita i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite

Član 50.

Vojni invalid koji ne ispunjava uslove za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu po propisima u oblasti zdravstva, ima po ovom zakonu pravo na zdravstvenu zaštitu i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu, u obimu propisanom za radnike osiguranike samoupravne interesne zajednice zdravstva na čijem području ima prebivalište, ako ovim zakonom nije drukčije propisano.

Član 51.

Korisnik porodične invalidnine, dijete vojnog invalida od I do VII grupe koje ispunjava uslove iz člana 33. stav 1. tač. 2. i 3. ovog zakona, bračni drug vojnog invalida I i II grupe i bračni drug vojnog invalida III i IV grupe kome je priznato pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, koji ne ispunjavaju uslove za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu po propisima u oblasti zdravstva, imaju po ovom zakonu pravo na zdravstvenu zaštitu i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu u obimu propisanom za radnike osiguranike samoupravne interesne zajednice zdravstva na čijem području imaju prebivalište.

Član 52.

Vojni invalid i lica iz člana 52. ovog zakona ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu utvrđeno ovim zakonom u samoupravnoj interesnoj zajednici zdravstva na čijem području imaju prebivalište, na način i po postupku koji su propisani u toj zajednici.

Član 53.

Vojnom invalidu i licu iz člana 52. ovog zakona, koji po propisima u oblasti zdravstva imaju pravo na zdravstveno osiguranje obezbjeđuju se oblici zdravstvene zaštite i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu koji su propisani za radnike osiguranike samoupravne interesne zajednice zdravstva na čijem području imaju prebivalište koji nisu obuhvaćeni propisima po osnovu kojih imaju pravo na tu zaštitu.

Član 54.

Ako je propisima kojima se uređuje ostvarivanje naknade ličnog dohotka za vrijeme privremene spriječenosti za rad propisana manja naknada ličnog dohotka od osnova za naknadu, vojni invalid ima pravo na naknadu ličnog dohotka za vrijeme privremene spriječenosti za rad u visini od 100% od osnova za naknadu, ako je:

1) usljed bolesti ili povrede privremeno nesposoban za rad, odnosno ako je radi liječenja i medicinskih ispitivanja smješten u stacionarnu zdravstvenu ili drugu specijalizovanu organizaciju udruženog rada;

2) spriječen da radi zbog određenog liječenja ili medicinskih ispitivanja koja se ne mogu vršiti van njegovog radnog vremena;

3) izolovan kao kliconoša ili zbog pojave zarazne bolesti u njegovoj okolini.

Član 55.

Isplatilac naknade ličnog dohotka za vrijeme privremene spriječenosti za rad isplatiće vojnom invalidu, u slučajevima privremene spriječenosti za rad iz člana 55. ovog zakona, naknadu ličnog dohotka u visini 100% od osnova za naknadu, a razliku između tog iznosa i naknade ličnog dohotka utvrđene u skladu sa propisima kojima se reguliše naknada ličnog dohotka nadoknadiće od nadležnog organa koji o pravima po ovom zakonu rješava u prvom stepenu.

Član 56.

Vojnom invalidu korisniku penzije ili novčane naknade za tjelesno oštećenje po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju isplaćuju se ta primanja u nesmanjenom iznosu dok se nalazi u zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj organizaciji udruženog rada u kojoj su mu obezbijeđeni smještaj i ishrana.

Ako je u samoupravnoj interesnoj zajednici penzijskog i invalidskog osiguranja propisano da korisnik penzije, odnosno novčane naknade za tjelesno oštećenje po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju nema pravo na ta primanja u punom iznosu, dok se nalazi u stacionarnoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj organizaciji udruženog rada u kojoj su mu obezbijeđeni smještaj i ishrana, zajednica će isplatiti korisniku tih primanja vojnom invalidu pun iznos penzije, odnosno novčane naknade za tjelesno oštećenje, a razliku će nadoknaditi od nadležnog organa koji o pravima po ovom zakonu rješava u prvom stepenu.

Član 57.

Vojni invalid kome je povodom korišćenja prava na zdravstvenu zaštitu van njegovog prebivališta određen pratilac ima, za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu, pravo na naknadu za ishranu i smještaj i za pratioca, u visini koja je utvrđena na osnovu člana 73. ovog zakona, ako se naknada za ishranu i smještaj za pratioca ne obezbjeđuje u samoupravnoj interesnoj zajednici zdravstva na čijem području ima prebivalište.

Član 58.

Vojni invalid ne učestvuje u troškovima korišćenja zdravstvene zaštite, osim za korišćenje lijekova i neobavezne imunizacije.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana, kad vojni invalid koristi liječenje uz primjenu prirodnog faktora po propisima o zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti, ne oslobađa se od učešća u troškovima za to liječenje, ako je učešće utvrđeno tim propisima.

Nadležni organ u republici, odnosno u autonomnoj pokrajini nadoknađuje organizaciji udruženog rada koja pruži zdravstvene usluge vojnom invalidu iznose propisane u samoupravnoj interesnoj zajednici zdravstva na ime učešća osiguranika u troškovima zdravstvenih usluga.

Odredbe st. od 1. do 3. ovog člana primjenjuje se i na korisnike porodične invalidnine po ovom zakonu koji su to pravo ostvarili kao članovi porodice palog borca.

7. Pomoć u slučaju smrti

Član 59.

U slučaju smrti vojnog invalida, lica iz člana 29. stav 1. ovog zakona imaju pravo na jednokratnu pomoć u visini dvomjesečnog iznosa lične invalidnine umrlog vojnog invalida.

Iznos pomoći u slučaju smrti iz stava 1. ovog člana ne može biti manji od mjesečnog iznosa lične invalidnine koja je pripadala vojnom invalidu III grupe u vrijeme smrti vojnog invalida.

Pravo iz stava 1. ovog člana može se ostvariti ako nije ostvareno pravo na naknadu troškova sahrane po saveznim zakonima kojima se uređuju osnovna prava nosilaca "Partizanske spomenice 1941", lica odlikovanih Ordenom narodnog heroja, učesnika španskog nacionalnooslobodilačkog i revolucionarnog rata od 1936. do 1939. godine i lica odlikovanih Ordenom Karađorđeve zvijezde s mačevima.

8. Naknada za ishranu i smještaj

Član 60.

Vojni invalid i korisnik porodične invalidnine ima pravo na naknadu za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu kad je od nadležnog organa u republici, odnosno autonomnoj pokrajini upućen ili pozvan u drugo mjesto radi pregleda pred ljekarskom komisijom.

Pravo na naknadu iz stava 1. ovog člana ima i lice koje je podnijelo zahtjev za priznavanje svojstva vojnog invalida ili prava na porodičnu invalidninu po ovom zakonu ako mu je konačnim rješenjem priznato to svojstvo, odnosno pravo.

Kad vojni invalid I do IV grupe, kome je priznato pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, putuje radi ostvarivanja, odnosno korišćenja prava po ovom zakonu, ima pravo na naknadu za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu za lice koje mu za vrijeme putovanja pruža njegu i pomoć.

Kad djeca korisnici porodične invalidnine do navršene 15. godine putuju u drugo mjesto zbog toga što ih je nadležni organ uputio, odnosno pozvao radi ostvarivanja prava po ovom zakonu, imaju pravo na naknadu za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu i za pratioca.

9. Posebne odredbe

Član 61.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida donosi propise: o medicinskim indikacijama za razvrstavanje vojnih invalida od I do IV grupe prema stepenu potrebe za njegom i pomoći od strane drugog lica i grupi vojnog invaliditeta; o oštećenjima organizma na osnovu kojih vojni invalid ima pravo na ortopedski dodatak i razvrstavanju tih oštećenja u stepene; na naknadu troškova prevoza i na naknadu troškova prevoza posmrtnih ostataka vojnih invalida; o visini i uslovima korišćenja naknade za ishranu i smeštaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida, po pribavljenom mišljenju saveznog organa uprave nadležnog za poslove finansija, propisuje način isplate invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedskog dodatka i drugih novčanih primanja po ovom zakonu, način vođenja evidencije o izvršenim isplatama i dostavljanja izvještaja o utrošenim sredstvima po ovom zakonu, kao i prekršaje za povredu tih propisa.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida može propisati specijalna pomagala za vojne invalide kod kojih postoji gubitak vid na oba oka.

Član 62.

Invalidnina i ortopedski dodatak mogu biti predmet izvršenja ili obezbjeđenja:

- 1) do polovine - za obaveze zakonskog izdržavanja;
- 2) do trećine - za ostale obaveze.

Glava VII

KORIŠĆENJE I PRESTANAK PRAVA

Član 63.

Svojstvo vojnog invalida može se steći samo na osnovu oštećenja organizma koje je nastalo usljed rane, povrede, ili ozljede zadobijene pod okolnostima iz čl. 5, 6, 8, 11. i 13. ovog zakona koja je ostavila vidne tragove.

Pod vidnim tragovima, prema stavu 1. ovog člana, podrazumijeva se jasno vidljivi tragovi na površini tijela i vidljiva oštećenja unutrašnjih organa utvrđena odgovarajućim dijagnostičkim metodama.

Član 64.

Vojni invalid - stranac može se koristiti pravom na ličnu invalidninu, dodatkom za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedskim dodatkom i stalnim invalidskim dodatkom pod uslovom da, po osnovu oštećenja organizma po kome mu je to svojstvo priznato, ne ostvaruje novčana primanja od strane države.

Stranac koji ispunjava uslove propisane ovim zakonom za priznavanje prava na porodičnu invalidninu, uvećanu porodičnu invalidninu i stalni invalidski dodatak može se koristiti tim pravima pod uslovom da po istom osnovu ne ostvaruje novčana primanja od strane države.

Član 65.

Vojni invalid ima pravo na invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak od prvog dana narednog mjeseca poslije dana ispunjenja uslova propisanih ovim zakonom za priznavanje tih prava ako je zahtjev podnio u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova, odnosno od prvog dana narednog mjeseca nakon podnošenja zahtjeva ako je zahtjev podnio nakon isteka tog roka.

Član porodice palog borca, član porodice lica koje je poginulo ili umrlo od posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima iz čl. od 11. do 13. ovog zakona i član porodice vojnog invalida od I do VII grupe ima pravo na porodičnu invalidninu i uvećanu porodičnu invalidninu od prvog dana narednog mjeseca poslije dana ispunjenja uslova propisanih ovim zakonom za priznavanje tih prava ako je zahtjev podnio u roku od tri mjeseca od dana ispunjenja uslova, odnosno od prvog dana narednog mjeseca nakon podnošenja zahtjeva ako je zahtjev podnio nakon isteka tog roka.

Danom ispunjenja uslova za ostvarivanje prava po osnovu bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 12. ovog zakona smatra se dan otpuštanja iz oružanih snaga.

Pravo na zdravstvenu zaštitu, naknadu za ishranu i smještaj za vrijeme putovanja i boravka u drugom mjestu može se koristiti samo onda kad rješenje o priznavanju prava na invalidninu postane konačno.

Vojni invalid koristi zdravstvenu zaštitu po ovom zakonu i za vrijeme od tri mjeseca od dana prestanka svojstva vojnog invalida. Vojni invalid kome je invaliditet utvrđen privremeno koristi se zdravstvenom zaštitom po ovom zakonu i za vrijeme od tri mjeseca nakon isteka posljednjeg dana perioda za koji je vojni invaliditet utvrđen privremeno.

Član porodice vojnog invalida koji je ostvario pravo na zdravstvenu zaštitu po ovom zakonu koristi se zdravstvenom zaštitom i za vrijeme od tri mjeseca od dana prestanka svojstva vojnog invalida, odnosno od dana smrti vojnog invalida.

Član 66.

Ako mirnodopski vojni invalid za isto oštećenje organizma stekne pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje ili invalidsku penziju po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, može se, po sopstvenom izboru, koristiti pravom na ličnu invalidninu, dodatkom na njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskim dodatkom po ovom zakonu, ili pravom na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje, odnosno invalidsku penziju po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Mirnodopski vojni invalid koji izabere i koristi pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje ili invalidsku penziju po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, može ostvariti ostala prava po ovom zakonu, osim prava na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedski dodatak.

Član 67.

Ako ratni vojni invalid za isto oštećenje organizma stekne pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, može se, po sopstvenom izboru, koristiti pravom na ličnu invalidninu po ovom zakonu ili pravom na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Član 68.

Vojni invalid koji po ovom zakonu ima pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ispunjava uslove za ostvarivanje prava na ovaj dodatak ili drugo

slično pravo po istom ili drugom osnovu po drugim propisima, može se, po sopstvenom izboru, koristiti pravom na taj dodatak samo po ovom zakonu ili po drugom propisu.

Član 69.

Ako mirnodopski vojni invalid stekne pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje ili invalidsku penziju po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju na osnovu novog oštećenja organizma na koje nije uticao njegov raniji vojni invaliditet, i dalje će se koristiti pravima po ovom zakonu.

Ako mirnodopski vojni invalid stekne pravo na invalidsku penziju po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju na osnovu novog oštećenja organizma na koji je uticao njegov raniji vojni invaliditet, i dalje će se koristiti pravima po ovom zakonu u sljedećim slučajevima:

1) ako je novo oštećenje organizma, nastalo kao posljedica povrede na radu ili kao posljedica profesionalnog oboljenja prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju;

2) ako je novo oštećenje organizma nastalo kao posljedica bolesti ili povrede van rada, pod uslovom da je kao mirnodopski vojni invalid, do nastupanja novog oštećenja organizma, proveo najmanje pet godina u radnom odnosu sa punim radnim vremenom.

Mirnodopski vojni invalid koji ne ispunjava uslove iz stava 2. ovog člana, dok se koristi pravom na invalidsku penziju, ne može po ovom zakonu ostvariti pravo na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedski dodatak.

Član 70.

Odredbe čl. 78, 79. i 81. ovog zakona primjenjivaće se i onda kad korisnik novčane naknade za tjelesno oštećenje ili invalidske penzije po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju kasnije stekne svojstvo vojnog invalida po ovom zakonu.

Član 71.

Odredbe čl. 78, 81. i 82. ovog zakona primjenjivaće se i u odnosu na pravo na porodičnu invalidninu članova uže porodice i roditelja lica navedenih u tim članovima, poslije njihove smrti.

Članovi uže porodice, odnosno roditelji iz stava 1. ovog člana koji se koriste pravom na porodičnu penziju, po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, ne mogu se koristiti ni ostalim pravima po ovom zakonu.

Član 72.

Vojni invalidi i korisnici porodične invalidnine koji se koriste pravima po ovom zakonu dužni su da nadležnom organu u republici, odnosno autonomnoj pokrajini prijave promjenu koja utiče na korišćenje i prestanak tih prava.

Član 73.

Prava po ovom zakonu mogu se koristiti dok postoje uslovi za korišćenje tih prava propisanih ovim zakonom.

Član 74.

Pravo po ovom zakonu ne mogu se prenijeti na drugo lice.

Član 75.

Lična, porodična i uvećana porodična invalidnina, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedski dodatak isplaćuje se u mjesečnim iznosima, i to unaprijed.

Član 76.

Pravo po ovom zakonu koje se stiče po osnovu rane, povrede ili ozljede ne zastarijevaju.

Na zastarjelost novčanih primanja po ovom zakonu koja dopijevaju mjesečno primjenjuju se odredbe saveznog zakona kojim se uređuje zastarjelost potraživanja.

Jednokratna novčana primanja po ovom zakonu zastarijevaju za dvije godine.

Član 77.

Pravo na porodičnu invalidninu i ostala prava po ovom zakonu prestaju bračnom drugu stupanjem u brak, osim ako je ta prava stekao po osnovu nesposobnosti za privređivanje - udovica prije navršenih 45 godina života, odnosno udovac prije navršenih 60 godina života.

Pravo na porodičnu invalidninu i ostala prava po ovom zakonu prestaju bračnom drugu koji ne vrši roditeljske dužnosti prema djeci sa kojom koristi porodičnu invalidninu. Ako roditelj nastavi vršenje roditeljske dužnosti, može nastaviti da koristi ta prava za vrijeme dok djeca koriste porodičnu invalidninu.

Korisniku porodične invalidnine koji je pravo na porodičnu invalidninu stekao po osnovu nesposobnosti za privređivanje, prestaje pravo na porodičnu invalidninu za privređivanje, prestaje pravo na porodičnu invalidninu i ostala prava po ovom zakonu danom zasnivanja radnog odnosa, osim ako ispunjava uslove u pogledu godina života za ostvarivanje prava na porodičnu invalidninu prema članu 33. stav 1. tačka 1. ovog zakona.

Član 78.

Pravo po ovom zakonu gube vojni invalidi i članovi porodice palog borca i vojnog invalida ako su osuđeni pravosnažnom sudskom presudom zbog djela predviđenih u članu 31. stav 1. tačka 3. ovog zakona.

Pravo po ovom zakonu gube i članovi porodice vojnog invalida koji je izgubio pravo po ovom zakonu zbog djela predviđenih u članu 31. stav 1. tačka 3. ovog zakona.

Vojni invalid, odnosno član porodice palog borca i vojnog invalida kome su amnestijom ili pomilovanjem ukinute pravne posljedice osude, može ostvariti pravo po ovom zakonu najranije od prvog dana narednog mjeseca poslije donošenja akta o amnestiji ili pomilovanju.

Član 79.

Vojni invalidi i korisnici porodične invalidnine koji su pravosnažnom sudskom presudom osuđeni na kaznu zatvora dužu od šest mjeseci za krivična djela protiv osnova socijalističkog samoupravnog društvenog udruženja i bezbjednosti Socijalističke Federative Republike Jugoslavije, kao i za krivična djela protiv privrede i jedinstva jugoslovenskog tržišta, ne mogu se koristiti pravima stečenim po ovom zakonu dok se nalaze na izdržavanju kazne.

Nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini može odobriti da se članovima porodice vojnog invalida od I do VII grupe koji se nalazi na izdržavanju kazne zatvora duže od šest mjeseci za krivična djela iz stava 1. ovog člana, za to vrijeme isplaćuje iznos porodične invalidnine utvrđen prema članu 36. st. 1. i 2. ovog zakona ako u pogledu prihoda ispunjava uslove za ostvarivanje prava na mjesečno novčano primanje po republičkom, odnosno pokrajinskom propisu kojim se uređuju prava vojnih lica i članova njihovih porodica.

Ako se protiv vojnog invalida ili korisnika porodične invalidnine vodi krivični postupak djela navedena u stavu 1. ovog člana, za vrijeme dok se nalazi u pritvoru, porodici vojnog invalida i porodici korisnika porodične invalidnine isplaćuje se polovina njegove invalidnine i ortopedskog dodatka. Obustavljena polovina isplatiće se vojnom invalidu, odnosno korisniku porodične invalidnine ako krivični postupak

bude obustavljen pravosnažnom odlukom ili ako vojni invalid, odnosno korisnik porodične invalidnine bude pravosnažnom presudom oslobođen optužbe, odnosno ako optužba protiv njega bude odbijena, ali ne zbog nenadležnosti suda.

G l a v a VIII

POSTUPAK ZA OSTVARIVANJE PRAVA

Član 80.

O pravima po ovom zakonu rješava nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini.

Član 81.

Činjenica da je rana, povreda ili ozljeda zadobijena pod okolnostima iz čl. 5, 6, 8, 11. i 13. ovog zakona utvrđuje se samo pismenim dokaznim sredstvima. Izjava stranke i drugih lica, bez obzira u kom obliku je saopštena, ne smatra se pismenim dokaznim sredstvom.

Pismenim dokaznim sredstvom prema stavu 1. ovog člana za utvrđivanje činjenica da je rana, povreda ili ozljeda zadobijena pod okolnostima iz člana 5. tačka 2. ovog zakona smatra se i medicinska dokumentacija o njihovom liječenju neposredno poslije rata, a najkasnije do 15. maja 1946.

Član 82.

Činjenica da je bolest nastupila pod okolnostima iz člana 12. ovog zakona utvrđuje se samo na osnovu medicinske dokumentacije koja potiče iz vremena službe u oružanim snagama ili iz perioda od 30 dana po otpuštanju iz oružanih snaga.

Član 83.

Zahtjev za priznanje svojstva ratnog vojnog invalida po osnovu oštećenja organizma nastalog usljed bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 5. tačka 2, člana 6. tačka 1. i člana 8. stav 1. ovog zakona, podnesen poslije 31. decembra 1952. godine, kao i zahtjev za obnovu postupka po istom osnovu, neće se uzimati u postupak.

Član 84.

Činjenica da je lice od kog članovi porodice izvode prava po odredbama ovog zakona poginulo, umrlo ili nestalo pod okolnostima iz člana 5. tačka 2, člana 6. tačka 1. i člana 8. stav 1. ovog zakona utvrđuje se samo pismenim dokaznim sredstvima. Izjava stranke i drugih lica, bez obzira u kom obliku je saopštena, ne smatra se pismenim dokaznim sredstvom.

Član 85.

Zahtjev za priznavanje svojstva mirnodopskog vojnog invalida po osnovu oštećenja organizma nastalog usljed bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 12. st. od 1. do 3. ovog zakona može se podnijeti odmah po otpuštanju iz oružanih snaga, a najkasnije u roku od pet godina od dana otpuštanja.

Zahtjev za priznanje prava na porodičnu invalidninu po osnovu lica koje je umrlo od bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 12. st. od 1. do 3. ovog zakona može se podnijeti u roku od pet godina od dana smrti tog lica, a najkasnije u roku od pet godina od dana kad je otpušteno iz oružanih snaga.

Pod otpuštanjem iz oružanih snaga podrazumijeva se prekidanje obaveze služenja vojnog roka, otpuštanje vojnika iz Jugoslovenske narodne armije po odsluženju vojnog roka ili zbog nesposobnosti za vojnu službu i otpuštanje vojnih obveznika sa vojnih vježbi u jedinicama i ustanovama oružanih snaga, prema propisima o vojnoj obavezi, kao i otpuštanje sa školovanja pitomaca vojnih škola.

Član 86.

Jedinica ili ustanova Jugoslovenske narodne armije, nadležna za vojno lice koje je pod okolnostima iz člana 6. tač. 2. i 3. i člana 11. ovog zakona u Jugoslovenskoj narodnoj armiji zadobilo ranu, povredu ili ozljedu usljed koje nastupi oštećenje organizma, odnosno koje pod tim okolnostima pogine ili umre, pokrenuće odmah, po službenoj dužnosti, postupak radi utvrđivanja uzroka i okolnosti pod kojim je to lice ranjeno, povrijeđeno, ozlijeđeno, odnosno poginulo ili umrlo.

Postupak prema stavu 1. ovog člana za vojna lica u teritorijalnoj odbrani i za druga lica iz člana 6. tačka 2, člana 11. i člana 13. stav 1. tač. 1. i 2. ovog zakona pokreće nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini.

Po završnom postupku, nadležna vojna jedinica ili vojna ustanova, odnosno nadležni organ, izdaće pravno zainteresovanom licu uvjerenje o okolnostima pod kojima se slučaj dogodio, radi ostvarivanja prava po ovom zakonu.

Član 87.

Vojni invaliditet, pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, pravo na ortopedski dodatak, kao i nesposobnost za privredniavne kao uslov za ostvarivanje prava po ovom zakonu utvrđuje se na osnovu nalaza i mišljenja nadležnih ljekarskih komisija.

Član 88.

Ljekarsku komisiju koja daje nalaz i mišljenje organu koji u prvom stepenu rješava o pravima po ovom zakonu čine tri člana, od kojih su najmanje dva člana komisije ljekari specijalisti.

Članove ljekarske komisije iz stava 1. ovog člana imenuje nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini. Isti organ određuje sjedište i područje rada te komisije.

Član 89.

Ljekarsku komisiju koja daje nalaz i mišljenje organu koji u drugom stepenu rješava o pravima po ovom zakonu čini pet članova, od kojih su najmanje četiri člana komisije ljekari specijalisti.

Članove komisije iz stava 1. ovog člana imenuje nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini. Isti organ određuje sjedište i područje rada te komisije.

Član 90.

O pravima po ovom zakonu rješava u prvom stepenu nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini.

Po žalbama protiv rješenja donesenih u prvom stepenu rješava nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini.

Žalba odlaže izvršenje rješenja.

Član 91.

Rješenje kojim se utvrđuje vojni invaliditet, pravo na ličnu, porodičnu i uvećanu porodičnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak i pravo na zdravstvenu zaštitu i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu doneseno u prvom stepenu, podliježe reviziji.

Reviziju vrši nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini koji u drugom stepenu rješava o pravima po ovom zakonu.

Ako je protiv rješenja donesenog u prvom stepenu izjavljena žalba, o reviziji i žalbi rješava se istim rješenjem.

Revizijom se odlaže izvršenje rješenja, osim rješenja kojim je priznato pravo na zdravstvenu zaštitu i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu.

Ako protiv rješenja iz stava 1. ovog člana nije izjavljena žalba, organ koji je donio to rješenje dostaviće ga, zajedno sa spisima predmeta organu nadležnom za vršenje revizije, u roku od osam dana od dana isteka roka na žalbu.

Član 92.

U vršenju revizije nadležni organ može dati saglasnost na rješenje, može ga poništiti ili ukinuti i sam drukčije riješiti stvar ili vratiti predmet prvostepenom organu na ponovni postupak.

Nadležni organ će u postupku revizije poništiti ili ukinuti prvostepeno rješenje i, po pravilu, sam riješiti stvar u korist ili na štetu stranke ako utvrdi da su u prvostepenom postupku nepotpuno ili pogrešno utvrđene činjenice, ili da se u postupku nije vodilo računa o pravilima postupka koja bi uticala na rješenje stvari, ili utvrdi da su pogrešno ocijenjeni dokazi, ili da je iz utvrđenih činjenica izveden pogrešan zaključak u pogledu činjeničnog stanja, ili da je pogrešno primijenjen propis na osnovu koga je riješena stvar.

Prvostepeni organ čije je rješenje u postupku revizije poništeno ili ukinuto i vraćeno na ponovni postupak donosi novo rješenje. Novo rješenje podliježe reviziji u kojoj se ispituje samo da li je u skladu sa razlozima zbog kojih je ranije prvostepeno rješenje poništeno ili ukinuto.

U postupku revizije, nadležni organ dužan je da pribavi mišljenje ljekarske komisije iz člana 89. ovog zakona. Kad je u pitanju utvrđivanje invaliditeta po osnovu bolesti iz člana 7. i člana 12. stav 3. ovog zakona i utvrđivanje stepena oštećenja organizma na osnovu koga se stiče pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ljekarska komisija će dati nalaz i mišljenje po izvršenom pregledu vojnog invalida.

Član 93.

Ako protiv rješenja prvostepenog organa koje podliježe reviziji nije izjavljena žalba, a revizija ne bude izvršena u roku od tri mjeseca od dana kad je drugostepeni organ primio predmet, smatra se da je revizija izvršena i da je data saglasnost na rješenje.

Ako ljekarska komisija iz člana 89. ovog zakona uputi na medicinsko ispitivanje lice na koje se odnosi rješenje koje je u postupku revizije, rok iz stava 1. ovog člana

počinje reći od dana kad je ta ljekarska komisija dostavila nalaz i mišljenje organa koji vrši reviziju.

Član 94.

Protiv rješenja donesenog po žalbi, kao i protiv rješenja donesenog u vršenju revizije ako je njime izmijenjeno prvostepeno rješenje, može se voditi upravni spor.

Protiv rješenja donesenog u postupku revizije, kojim je rješenje prvostepenog organa poništeno ili ukinuto i vraćeno na ponovni postupak, ne može se voditi upravni spor, bez obzira na to da li je na prvostepeno rješenje izjavljena žalba.

Član 95.

Nadležni organ, po službenoj dužnosti, vodi postupak za donošenje novog rješenja o pravima vojnog invalida kome je procent vojnog invaliditeta utvrđen privremeno, odnosno o pravima korisnika porodične invalidnine kome je pravo na porodičnu invalidninu utvrđeno privremeno po osnovu privremene nesposobnosti za privređivanje.

Rješenje iz stava 1. ovog člana ima pravno dejstvo od prvog dana narednog mjeseca po isteku važnosti rješenja kojim se procent vojnog invaliditeta, odnosno nesposobnosti za privređivanje utvrđeni privremeno.

Ako vojni invalid, odnosno korisnik porodične invalidnine iz stava 1. ovog člana ne pristupi na pregled, ili na drugi način onemogući da ljekarska komisija iz člana 88. ovog zakona da nalaz i mišljenje, smatraće se da je odustao od zahtjeva za ostvarivanje prava po ovom zakonu i postupak će se obustaviti.

Ako lice iz stava 1. ovog člana podnese ponovni zahtjev za utvrđivanje procenta vojnog invaliditeta, odnosno nesposobnosti za privređivanje, i, po tom osnovu, za ostvarivanje prava po ovom zakonu, novo rješenje ima pravno dejstvo od prvog dana narednog mjeseca od dana donošenja tog zahtjeva.

Član 96.

Ako kod vojnog invalida nastupe promjene koje utiču na prava utvrđena konačnim rješenjem, vojni invalid može po isteku dvije godine od dana donošenja konačnog rješenja, podnijeti zahtjev za utvrđivanje novog procenta vojnog invaliditeta u vezi sa nastalom promjenom.

Propisom iz člana 25. stav 2. ovog zakona kojim se uređuje utvrđivanje procenta vojnog invaliditeta utvrđiće se oštećenja organizma po osnovu kojih se može podnijeti zahtjev za utvrđivanje novog procenta vojnog invaliditeta i prije isteka roka iz stava 1. ovog člana.

Zahtjev iz stava 1. ovog člana neće se uzimati u postupak kad je svojstvo vojnog invalida priznato po osnovu oštećenja organizma nastalog usljed bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 7. i člana 12. stav 3. ovog zakona.

Po zahtjevu podnesenom prema stavu 1. ovog člana postupak će se pokrenuti ako vojni invalid učini vjerovatnim da je nastupila promjena koja utiče na utvrđeno pravo.

Smatra se da je učinjeno vjerovatnim da je nastupila promjena prema stavu 4. ovog člana ako vojni invalid o tome podnese mišljenje ljekara specijaliste i ako posebna ljekarska komisija od tri člana ljekara specijalista koju imenuje nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini, na osnovu tog mišljenja i druge medicinske dokumentacije, da mišljenje da je vjerovatno nastala promjena iz stava 1. ovog člana.

Zahtjev iz stava 1. ovog člana odbaciće se ako nije učinjeno vjerovatnim da je nastala promjena prema odredbama ovog člana.

Protiv odluke iz stava 6. ovog člana ne može se izjaviti žalba.

Vojni invalid čiji je zahtjev za utvrđivanje novog procenta vojnog invaliditeta odbijen, može ponovo podnijeti zahtjev za utvrđivanje novog procenta vojnog invaliditeta po isteku dvije godine od dana donošenja rješenja kojim je zahtjev odbijen, a prije isteka tog roka - u slučaju oštećenja organizma utvrđenih u skladu sa stavom 2. ovog člana.

Član 97.

Odredbе člana 96. ovog zakona primjenjuju se u postupku po zahtjevu za utvrđivanje procenta vojnog invaliditeta koje podnese lice kome je prestalo svojstvo vojnog invalida zbog neispunjenja uslova propisanih zakonom za sticanje tog svojstva u pogledu procenta vojnog invaliditea ili koji podnese lice iz člana 12. st. 1. i 2. ovog zakona kome nije priznato svojstvo vojnog invalida zbog neispunjavanja uslova propisanih zakonom za sticanje tog svojstva u pogledu procenta vojnog invaliditeta, pod uslovom da je taj zahtjev podnesen u roku od pet godina od dana otpuštanja iz oružanih snaga.

Član 98.

Postupak za rješavanje o pravima po ovom zakonu, okončan rješenjem protiv koga nema redovnog pravnog sredstva u upravnom postupku, može se obnoviti i po isteku rokova predviđenih za obnovu postupka u saveznom zakonu kojim se uređuje opšti upravni postupak, osim kada su u pitanju zahtjevi za priznavanje svojstva ratnog vojnog invalida po osnovu bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 5. tačka 2, člana 6. tačka 1. i člana 8. stav 1. ovog zakona.

Ako je prijedlog za obnovu postupka podnesen u roku od pet godina od dana dostavljanja rješenja stranci, u postupku obnove primjenjuju se propisi koji su važili u vrijeme donošenja rješenja, a ako je prijedlog podnesen po isteku tog roka, u postupku obnove primjenjuju se propisi koji važe u vrijeme podnošenja prijedloga za obnovu postupka.

Prava utvrđena rješenjem donesenim u postupku obnovljenom po prijedlogu stranke pripadaju od prvog dana narednog mjeseca od dana podnošenja prijedloga za obnovu postupka.

Činjenice na osnovu kojih se donosi rješenje u obnovi postupka pokrenutog po službenoj dužnosti utvrđuje se svim dokaznim sredstvima podesnim za utvrđivanje stanja.

Član 99.

Ako se revizija rješenja iz člana 91. stav 1. ovog zakona nije mogla izvršiti u roku iz člana 93. ovog zakona zbog toga što vojni invalid, odnosno korisnik porodične invalidnine nije pristupio na pregled kod ljekarske komisije iz člana 89. ovog zakona, ljekarska komisija daje nalaz i mišljenje na osnovu postojeće medicinske dokumentacije.

Nalaz i mišljenje ljekarske komisije iz člana 89. ovog zakona mogu poslužiti kao razlog za obnovu postupka ako nisu upotrijebljeni u postupku revizije zbog toga što su dati po protoku roka za reviziju rješenja, propisanog u članu 93. ovog zakona.

Član 100.

Rješenje o pravima po ovom zakonu koje je postalo konačno u upravnom postupku može se ukinuti po pravu nadzora ako je njime povrijeđen zakon u korist pojedinca, a na štetu društvene zajednice, u roku od pet godina od dana kad je rješenje postalo konačno u upravnom postupku.

Član 101.

U postupku za ostvarivanje prava po ovom zakonu primjenjuju se odredbe saveznog zakona kojim se uređuje opšti upravni postupak, ako ovim zakonom nije drukčije određeno.

U ostvarivanju prava po ovom zakonu dopuštena je žalba na prvostepene odluke donesene u upravnim sporovima.

Član 102.

Rješenja kojima je priznato pravo na invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak i druga novčana primanja po ovom zakonu, izvršavaju se po službenoj dužnosti.

Nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini izvršava rješenje iz stava 1. ovog člana i vodi evidenciju o korisnicima i izvršenim isplatama po ovom zakonu.

Za korisnike prava sa prebivalištem u inostranstvu, rješenja iz stava 1. ovog člana izvršava i isplatu odobrava savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida.

Član 103.

Troškove postupka za ostvarivanje prava po ovom zakonu snosi organ koji vodi postupak.

Član 104.

U postupku ostvarivanja prava po ovom zakonu ne plaća se taksa utvrđena saveznim propisom.

Član 105.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida donosi propis o radu ljekarskih komisija u postupku za ostvarivanje prava po ovom zakonu.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida ovlašćuje se da odredi organe mjesno nadležne za rješavanje o pravima po ovom zakonu po zahtjevima stranaca koji imaju prebivalište u inostranstvu.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida propisuje uslove pod kojima se može odobriti isplata novčanih primanja po ovom zakonu licima sa prebivalištem u inostranstvu.

G l a v a IX

OBEZBJEĐIVANJE NOVČANIH SREDSTAVA ZA OSTVARIVANJE I KORIŠĆENJE OSNOVNIH PRAVA

Član 106.

Sredstva za ostvarivanje i korišćenje prava propisanih ovim zakonom obezbjeđuju se u budžetu Federacije.

Sredstva iz stava 1. ovog člana koriste se pod uslovima i na način utvrđen saveznim zakonom, ako ovim zakonom nije drukčije propisano.

Član 107.

Za ostvarivanje i korišćenje prava na zdravstvenu zaštitu po ovom zakonu obavezu Federacije čine svi troškovi zdravstvene zaštite vojnih invalida i lica iz člana 51. ovog zakona koji na tu zaštitu nisu osigurani po propisima u oblasti zdravstva, a za vojne invalide i lica iz člana 51. ovog zakona koji su osigurani na zdravstvenu zaštitu po propisima u oblasti zdravstva u manjem obimu od obima propisanog u članu 50, odnosno 51. ovog zakona obavezu Federacije čine troškovi za one oblike zdravstvene zaštite koji nisu obuhvaćeni propisima na osnovu kojih su osigurani na zdravstvenu zaštitu, a koji su propisani za radnike osiguranike, odnosno članove porodice radnika osiguranika samoupravne interesne zajednice zdravstva na čijem području imaju prebivalište.

Sredstva za ostvarivanje i korišćenje zdravstvene zaštite vojnih invalida i korisnika zdravstvene zaštite po ovom zakonu nadoknađuju se samoupravnim interesnim zajednicama zdravstva i zajednici socijalnog osiguranja vojnih osiguranika.

Propise o kriterijima i načinu nadoknađivanja sredstava zajednicama iz stava 2. ovog člana donosi Savezno izvršno vijeće po pribavljenom mišljenju nadležnih organa u republici, odnosno autonomnoj pokrajini i Saveza zajednica zdravstva i zdravstvenog osiguranja Jugoslavije.

Član 108.

Visina sredstava koja se samoupravnoj interesnoj zajednici zdravstva obezbjeđuju za zdravstvenu zaštitu i novčane naknade u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite po ovom zakonu utvrđuje se ugovorom koji sa tom zajednicom zaključuje nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini, kojim se uređuju i druga međusobna prava i obaveze u vezi sa obezbjeđivanjem zdravstvene zaštite i načinom izvršavanja ugovornih obaveza.

Ugovor iz stava 1. ovog člana, sa zajednicom u kojoj se obezbjeđuje zdravstvena zaštita vojnim osiguranicima zaključuje savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida.

Član 109.

Troškovi koji proizilaze iz izvršavanja obaveza Federacije za ostvarivanje prava po ovom zakonu obezbjeđuju se u budžetu Federacije.

Troškovi prema stavu 1. ovog člana jesu: troškovi štampanja obrasca naloga za isplatu mjesečnih novčanih primanja po ovom zakonu, sredstva koja se plaćaju službi društvenog knjigovodstva i organizaciji udruženog rada poštanskog, telegrafskog i telefonskog saobraćaja za usluge isplata novčanih primanja po ovom zakonu, kao i sredstva koja se na ime usluga za izvršene isplate plaćaju banci preko koje se vrši isplata novčanih primanja po ovom zakonu vojnim invalidima i korisnicima porodične invalidnine sa prbivalištem u inostranstvu.

Troškovi prema stavu 1. ovog člana su i troškovi medicinskih ispitivanja izvršenih po uputu ljekarskih komisija iz čl. 88. i 89. ovog zakona, kao i novčane naknade za rad članova ljekarskih komisija koje daju nalaz i mišljenje organima koji rješavaju o pravima po ovom zakonu.

Član 110.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida vrši nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donesenih na osnovu njega.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida daje nadležnom organu u republici, odnosno autonomnoj pokrajini obavezne instrukcije za izvršenje poslova za čije su izvršenje ovlašćeni ovim zakonom.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida ima pravo i dužnost da sam izvrši neposredan nadzor nad primjenjivanjem odredaba ovog zakona ako utvrdi da nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini ne vrši taj nadzor, a neizvršenje može izazvati teže štetne posljedice.

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida dužan je da obavijesti Savezno izvršno vijeće o nadzoru koji izvrši prema stavu 3. ovog člana.

Nadležni organi u republici, odnosno autonomnoj pokrajini dužni su da nadležnom saveznom organu dostavljaju izvještaje o sprovođenju odredaba ovog zakona i propisa donesenih na osnovu njega.

Savezni organ uprave nadležan za poslove finansija obavlja inspekcijske poslove korišćenja sredstava namijenjenih ostvarivanju prava po ovom zakonu, sa ovlašćenjima utvrđenim saveznim zakonom.

Nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini, u okviru svojih prava i dužnosti, vrši kontrolu trošenja sredstava namijenjenih ostvarivanju prava po ovom zakonu i o tome izvještava savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida.

Glava X

NAKNADA ŠTETE

Član 111.

Lice kome je isplaćeno novčano primanje po ovom zakonu na koje nije imao pravo, dužno je da vrati primljeni iznos:

- 1) ako je na osnovu netačnih podataka za koje je znalo ili je moralo znati da su netačni, ili je na drugi protivpravan način ostvarilo novčano primanje u većem iznosu nego što mu pripada;
- 2) ako je ostvarilo novčano primanje zbog toga što nije prijavilo nastale promjene koje utiču na gubitak, prestanak ili obim nekog prava, a znalo je ili je moralo znati za te promjene;
- 3) ako je primilo novčani iznos veći od iznosa koji mu je određen rješenjem.

Potraživanje iz stava 1. ovog člana zastarijeva istekom roka određenog saveznim zakonom kojim se uređuje zastarjelost potraživanja za odnosnu vrstu potraživanja. Ovi rokovi počinju da teku od dana kad je u upravnom postupku postalo konačno rješenje kojim je utvrđeno da isplaćivano primanje ne pripada ili da pripada u manjem obimu (stav 1. tač. 1. i 2.), odnosno od dana kada je izvršena posljednja nepravilna isplata (stav 1. tačka 3.).

Lice iz stava 1. ovog člana dužno je da vrati novčano primanje najviše u iznosu primljenom za posljednje tri godine, računajući od posljednje isplate na koju nije imalo pravo.

Potraživanje Federacije prema licu i po osnovu iz stava 1. ovog člana postoji bez obzira na to da li je rješenje kojim je tom licu pravo priznato, poništeno ili ukinuto.

Glava XI

PRIMJENA ODREDBA OVOG ZAKONA ZA VRIJEME RATNOG STANJA

Član 112.

Za vrijeme ratnog stanja primjenjuju se odredbe ovog zakona ako odredbama čl. od 113. do 118. ovog zakona nije drukčije određeno.

Član 113.

Za vrijeme ratnog stanja vojnim invalidima se obezbjeđuju sljedeća osnovna prava:

- 1) lična invalidnina;
- 2) dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica;
- 3) ortopedski dodatak.

Za vrijeme ratnog stanja, članovima porodice palog borca i članovima porodice vojnog invalida, poslije njegove smrti, i licima izjednačenim u pravima sa tim licima, obezbjeđuje se porodična invalidnina i uvećana porodična invalidnina.

Član 114.

U postupku ostvarivanja prava ratnog vojnog invalida za vrijeme ratnog stanja po osnovu oštećenja organizma zadobijenog pod okolnostima iz člana 5. tačka 1. ovog zakona, oštećenje organizma može se dokazati svim dokaznim sredstvima.

Član 115.

Za vrijeme ratnog stanja ne vrši se revizija rješenja donesenih po odredbama ovog zakona.

Revizija rješenja iz stava 1. ovog člana izvršiće se nakon prestanka ratnog stanja. Žalba izjavljena na rješenje iz stava 1. ovog člana ne odlaže izvršenje rješenja.

Član 116.

Za vrijeme ratnog stanja vojni invalidi i korisnici porodične invalidnine ostvaruju zdravstvenu zaštitu i druga prava u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite u obimu, na način i po postupku po kome ta prava ostvaruju osiguranici radnici, odnosno članovi njihovih porodica na teritoriji na kojoj imaju prebivalište.

Član 117.

Način isplaćivanja primanja iz člana 113. ovog zakona propisuje savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida, u sporazumu sa funkcionerom koji rukovodi saveznim organom uprave nadležnim za poslove finansija.

Član 118.

Novčana sredstva za ostvarivanje prava predviđenih ovim zakonom, za vrijeme ratnog stanja, obezbjeđuju se po propisu kojim je uređeno finansiranje Federacije za vrijeme ratnog stanja.

G l a v a XII

KAZNENE ODREDBE

Član 119.

Novčanom kaznom od 5.000 do 50.000 dinara kazniće se za prekršaj odgovorno lice u nadležnom organu u republici, odnosno autonomnoj pokrajini:

- 1) ako izvrši rješenje koje podliježe reviziji prije isteka roka za reviziju, odnosno na koje organ nadležan za vršenje revizije nije dao saglasnost, osim ako ovim zakonom nije drukčije predviđeno (član 91. st. 1. i 4);
- 2) ako u roku od osam dana od dana isteka roka na žalbu ne dostavi rješenje organu nadležnom za vršenje revizije rješenja (član 91. stav 5);
- 3) ako u postupku revizije rješenja ne pribavi mišljenje ljekarske komisije iz člana 89. ovog zakona (član 92. stav 4).

G l a v a XIII

PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 120.

Ratni vojni invalid kome je to svojstvo priznato do stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81) zadržava svojstvo ratnog vojnog invalida i koristi se pravima u obimu i pod uslovima koji su propisani tim zakonom, i to:

- 1) ratni vojni invalid koji je po Ugovoru o miru sa Italijom postao državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ili je kao državljanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije imao prebivalište na teritoriji pripojenoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji po tom ugovoru, a koji je odlukom italijanskog državnog organa priznat za ratnog vojnog invalida zbog oštećenja organizma u ratu od 1914. do 1918. godine.
- 2) ratni vojni invalid koji je postao invalid pri vršenju vojnih dužnosti kao pripadnik italijanske vojske u ratovima od 3. novembr 1935. godine do 8. septembra 1943. godine i na povratku svojoj kući, odnosno u ratnom zarobljeništvu u koje je odveden prije ili neposredno poslije razoružanja.

Član 121.

Mirnodopski vojni invalid kome je do stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81) priznato to svojstvo na osnovu odluke italijanskih oružanih snaga o priznavanju svojstva mirnodopskog vojnog invalida zbog oštećenja organizma nastalog po demobilizaciji italijanske oružane sile poslije rata od 1914. do 1918. godine do 10. juna 1940. godine, zadržava svojstvo mirnodopskog vojnog invalida i koristi se pravima u obimu i pod uslovima koji su propisani tim zakonom.

Član 122.

Mirnodopski vojni invalid kome je to svojstvo priznato do stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), ako osnov za sticanje tog svojstva nije predviđen tim zakonom, zadržava svojstvo mirnodopskog vojnog invalida i koristi se pravima u obimu i pod uslovima koji su propisani tim zakonom.

Član 123.

Korisnici porodične invalidnine kojima je to pravo priznato do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), poslije smrti lica iz čl. 120, 121 i 122. ovog zakona i člana 108. Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SSFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), odnosno kao članovima porodice lica poginulih, umrlih i nestalih pod okolnostima iz člana 120. tačka 2. Zakon o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), koristi se i poslije tog dana pravima koja imaju korisnici porodične invalidnine, u obimu i pod uslovima propisanim tim zakonom.

Član 124.

Dijete umrlog vojnog invalida bez oba roditelja kome je do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), koristi se pravom na uvećanu porodičnu invalidninu i nakon tog dana, u obimu i pod uslovima koji su propisani Zakonom o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Član 125.

Vojni invalid kome je do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81) priznato pravo na ortopedski dodatak i koji se koristio tim pravom na osnovu Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), koristio se pravom na ortopedski dodatak i nakon tog dana, u obimu i pod uslovima koji su propisani Zakonom o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Član 126.

Zahtjev za priznavanje svojstva ratnog vojnog invalida po osnovu bolesti zadobijene pod okolnostima iz člana 5. tačka 2, člana 6. tačka 1, člana 7. i člana 8. stav 1. Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), koji do 1. jula 1963. godine nije okončan pravnosnažnim rješenjem, riješiće se pod uslovima, na način i po postupku, koji su bili predviđeni propisima koji su važili do tog dana.

Član 127.

Zahtjev za priznavanje svojstva vojnog invalida, prava na porodičnu invalidninu, prava na uvećanu porodičnu invalidninu i prava na ortopedski dodatak, podneseni do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), riješiće se pod uslovima, na način i po postupku koji su predviđeni propisima koji su bili na snazi do dana stupanja na snagu tog zakona.

Član 128.

Zahtjev za priznavanje svojstva mimodopskog vojnog invalida po osnovu rane, povrede ili ozljede zadobijene prije stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), pod okolnostima iz člana 4. stav 2. tačka 1. Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), ako se to svojstvo ne može ostvariti po odredbama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), može se podnijeti u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Zahtjev za priznavanje svojstva mimodopskog vojnog invalida po osnovu bolesti zadobijene poslije stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih

invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), pod okolnostima iz člana 5. stav 1. Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), ako se to svojstvo ne može ostvariti po odredbama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), može se podnijeti u roku od jedne godine do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Lice koje se na dan stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81) zatekne na službi u oružanim snagama može podnijeti zahtjev iz stava 2. ovog člana odmah poslije otpuštanja iz oružanih snaga, a najkasnije u roku od jedne godine do dana otpuštanja.

Zahtjevi podneseni po odredbama st. od 1. do 3. ovog člana rješavaće se po propisima koji su bili na snazi do stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Član 129.

Revizija i žalba ne odlažu izvršenje rješenja donesenog u prvom stepenu po odredbama Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), do dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Član 130.

Odredbe čl. od 50. do 58. i člana 107. st. 1. i 2. Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81) koje se odnose na zdravstvenu zaštitu počeli su da se primjenjuju od 1. januara 1983. godine.

Član 131.

Nadležni organi u republici, odnosno autonomnoj pokrajini dostaviće, u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), nadležnim samoupravnim interesnim zajednicama zdravstva podatke o korisnicima prava na zdravstvenu zaštitu po Zakonu o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81).

Savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida utvrđuje podatke koje nadležni organi u republici, odnosno autonomnoj pokrajini treba da dostave, prema stavu 1. ovog člana, nadležnim samoupravnim interesnim zajednicama zdravstva.

Član 132.

Danom početka primjene Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), prestao je da važi Zakon o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), osim odredaba čl. od 43. do 51, čl. od 94. do 100. i člana 102, kao i odredbe člana 63. stav 2. ako su se odnosile na zdravstvenu zaštitu po tom zakonu, koje su se primjenjivale do 31. decembra 1982. godine.

Propisi doneseni na osnovu ovlašćenja iz Zakona o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81) ostali su na snazi do dana početka primjenjivanja Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81).

Izuzetno od odredbe stava 2. ovog člana, propisi doneseni za izvršenje odredaba koje se odnose na zdravstvenu zaštitu po Zakonu o vojnim invalidima ("Službeni list SFRJ", br. 67/72, 33/76 i 32/81), prestali su da važe 31. decembra 1982. godine.

Član 133.

Zakon o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81), počeo je da se primjenjuje poslije isteka šezdesetog dana od dana stupanja na snagu.

Član 134.

Lice kome je do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), pravnosnažnim rješenjem priznato svojstvo vojnog invalida na osnovu oštećenja organizma koje je zadobilo kao učesnik narodnooslobodilačkog pokreta Grčke od 15. maja 1945. do 8. jula 1949. godine ima od 1. januara 1986. godine svojstvo ratnog vojnog invalida po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83).

Lice kome je do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85) pravnosnažnim rješenjem priznato pravo na porodičnu invalidninu kao članu porodice lica koje je poginulo, umrlo ili nestalo kao učesnik narodnooslobodilačkog pokreta Grčke od 15. maja 1945. do 8. jula 1949. godine, odnosno kao članu porodice vojnog invalida od I do VII grupe iz stava 1. ovog člana, od 1. januara 1986. godine, korisnik je porodične invalidnine po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83).

Lica iz st. 1. i 2. ovog člana zadržavaju prava koja su im priznata do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), ako su ta prava propisana Zakonom o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83) i koriste se njima u obimu i pod uslovima propisanim tim zakonom.

Nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini donijeće, po službenoj dužnosti, rješenja u smislu odredaba st. 1, 2. i 3. ovog člana u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85).

Član 135.

Korisnici porodične invalidnine kojima je to svojstvo priznato do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), kao hranjenicima, odnosno hraniocima, zadržavaju svojstvo korisnika porodične invalidnine i koriste se tim pravom u obimu i pod uslovima koji su propisani Zakonom o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83).

Član 136.

Rješenja kojima je priznato pravo na zdravstvenu zaštitu po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83), donesena do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), nadležni organ u republici, odnosno autonomnoj pokrajini dostaviće organu nadležnom za vršenje revizije u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85).

Nadležni organi u republici, odnosno autonomnoj pokrajini koji do dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), nije donio rješenje o pravu na zdravstvenu zaštitu za lica koja to pravo imaju po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83), donijeće to rješenje u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85). Organ nadležan za vršenje

revizije izvršice reviziju rješenja iz st. 1. i 2. ovog člana u roku od šest mjeseci od dana prijema rješenja.

Član 137.

Odredbe čl. 14, 15. i 16. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), primjenjuju se od 1. januara 1986. godine.

Član 138.

Odredbe člana 18. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85), primjenjivaće se od 1. januara 1987. godine.

Član 139.

Mjesečni novčani iznos lične, porodične i uvećane porodične invalidnine, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka povećavaju se od 1. januara 1986. godine za procent porasta prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u 1985. godini.

Mjesečni novčani iznos lične, porodične i uvećane porodične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka, utvrđeni po odredbi stava 1. ovog člana, u toku 1986. godine povećaće se za 70% od procenta porasta prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u toj godini u odnosu na 1985. godinu u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u rokovima koje odredi savezni organ uprave nadležan za pitanja boraca i vojnih invalida i tako utvrđeni isplaćivaće se sa važnošću od 1. januara 1986. godine.

Mjesečni novčani iznos lične, porodične i uvećane porodične invalidnine, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka, utvrđeni po odredbi stava 1. ovog člana, povećaće se od 1. januara 1987. godine za procent porasta prosječnog mjesečnog ličnog dohotka u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u 1986. godini.

Funkcioner koji rukovodi saveznim organom uprave nadležnim za pitanja boraca i vojnih invalida utvrđuje mjesečne iznose novčanih primanja po odredbama st. 1, 2. i 3. ovog člana na osnovu zvaničnih podataka savezne organizacije nadležne za poslove statistike.

Član 140.

Vojnim invalidima i korisnicima porodične invalidnine sa prebivalištem u inostranstvu mjesečna novčana primanja po Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 68/81 i 41/83) isplaćuju se u stranoj valuti najmanje u iznosima koji su isplaćeni na dan stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SFRJ", br. 75/85).

Br. 2

PRAVILNIK

O UTVRĐIVANJU PROCENTA VOJNOG INVALIDITETA SA LISTOM PROCENATA VOJNOG INVALIDITETA*

Član 1.

Ovim pravilnikom propisuje se način utvrđivanja procenta vojnog invaliditeta prema stepenu oštećenja organizma koje je nastalo kao posljedica rane, povrede, ozljede ili bolesti zadobijene pod okolnostima utvrđenim Zakonom o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca (u daljem tekstu: Zakon) i drugim uslovima i kriterijima za utvrđivanje vojnog invaliditeta i utvrđuju se oštećenje organizma po osnovu kojih se može podnijeti zahtjev za utvrđivanje novog procenta vojnog invaliditeta prije isteka roka iz člana 94. stav 1. Zakona.

Član 2.

Procent vojnog invaliditeta utvrđuje se na osnovu odredaba ovog pravilnika i Liste procenta vojnog invaliditeta (u daljem tekstu: Lista) koja je odštampana u zovaj pravilnik i čini njegov sastavni dio.

Član 3.

Za jedan dio tijela (u daljem tekstu: organ), koji je u velikoj mjeri oštećen, utvrđuje se, po pravilu procent vojnog invaliditeta niži od procenta predviđenog u Listi za potpuni gubitak (amputacija) odnosno organa.

Ako organ postoji, ali je oštećen toliko da je funkcionalno potpuno neupotrebljiv, može se utvrditi procent vojnog invaliditeta, predviđen u Listi za potpuni gubitak (amputaciju) odnosno organa.

Član 4.

Ako je vojni invaliditet nastao kao posljedica više rana, povreda, ozljeda ili bolesti, procenti predviđeni u Listi za pojedina oštećenja organizma ne sabiraju se nego se kao osnov uzima oštećenje koje povlaci najveći procent, pa se taj procent povećava za 10% do 30%. S obzirom na uticaj ostalih oštećenja na cijeli organizam, i to samo ako je i za svako od tih oštećenja u Listi predviđeno najmanje od po 20%.

* ZBIRKA PROPISA ...; "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 2/92.

Ako je za najmanje dva oštećenja iz stava 1. ovog člana u Listi utvrđeno od po 50% ili više procenta, a postoji izrazito oštećenje organizma i niza funkcija, procent po oštećenju za koje je u Listi utvrđen najveći procent vojnog invaliditeta može se povećati i za preko 30%, a najviše do 100% - II grupa.

Ako postoje četiri ili više oštećenja iz stava 1. ovog člana za koja je u Listi utvrđeno manje od po 50% a najmanje od po 20%, procent vojnog invaliditeta za osnovno oštećenje može se povećati i za 40%.

Ako usljed svih oštećenja iz stava 1. ovog člana postoji takav invaliditet zbog koga je vojni invalid nepokretan, i nije u stanju da vrši osnovne fiziološke potrebe bez pomoći drugog lica određuje se 100% vojnog invaliditeta - I grupa.

Ako je vojni invaliditet nastao kao posljedica oštećenja organizma usljed više rana, povreda ili ozljeda, ali je za svako od tih oštećenja u Listi predviđeno ispod 20% vojnog invaliditeta, može se utvrditi procent vojnog invaliditeta od 20% do 30%, ako je usljed svih tih oštećenja cijeli organizam oštećen za 20%, odnosno do 30%.

Član 5.

Za vojne invalide žene, kod kojih postoje anatomska i funkcionalna oštećenja pojedinih dijelova tijela (amputacija, kontraktura, paraliza, skraćenje potkoljenice ili natkoljenice preko 3cm, gubitak oka, pseudoartroza, teški varikoziteti sa elefantijazom, posttraumatska epilepsija, potpuna gluhoća, parkinsonizam, teški osteomielitis sa fistulom) procenti predviđeni u Listi povećavaju se za 10% ako su manji, od 60%, odnosno povećavaju se za 20% - ako su 60% ili veći od 60%. To povećanje može iznositi do 100% - II grupa.

Član 6.

Ako je kod lica bez jednog parnog organa pod okolnostima iz čl.5. i 6. člana 8. stav 1. člana 11, člana 12. st.1 i 2. i člana 13. stav 1. tac. 1. do 3. Zakona došlo do gubitka ili oštećenja za najmanje 60% i više procent a drugog parnog organa, procent invaliditeta određuje se kao da je oštećenje oba parna organa nastalo pod tim okolnostima pri čemu se procent može odrediti do 100% - grupa.

Ako je jedan parni organ teško oštećen ili izgubljen pod okolnostima iz čl. 5, 6, 8. i 11, člana 12. st. 1. i 2. i člana 13. stav 1. tac. 1. do 3. Zakona i po tom osnovu utvrđen procent vojnog invaliditeta, a drugi parni organ je oštećen za najmanje 60% ili izgubljen poslije tih okolnosti, nezavisno od posljedica nastalih pod tim okolnostima, procent vojnog invaliditeta se određuje za oštećenje, odnosno gubitak oba parna organa i umanjuje za 20%. Ako se za ovakvo oštećenje organizma u Listi predviđa 100% - I grupa, određuje se 100% vojnog invaliditeta - II grupa.